ORTAOKULLAR İÇİN

TÜRKÇE 3

YAZAN: BEŞİR GÖĞÜŞ

ORTAOKULLAR İÇİN
TÜRKÇE
3

Yazan:
BEŞİR GÖĞÜŞ

Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın
11.9.1986 tarih ve Talim ve Terbiye Kurulu
Başkanlığı'nın 611.5537 sayılı yazısıyla
ortaokulların üçüncü sınıfları için ders kitabı
olarak kabul edilmiştir.

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ

Baskı EKO MATBAASI
Tel.522 83 10

İSTANBUL 1987

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
«Medeniyet!» dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri «toprak!» diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

MEHMET ÂKİF ERSOY

Kesinlikle bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, hastadır.

Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz öğrenim sınırı ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz:

1. Milletine,
2. Türkiye Devletine,
3. Türkiye Büyük Millet Meclisine,

Düşman olanlarla mücadele (bu mücadelenin) sebep ve vasıtaları ile donatılmayan milletler için yaşama hakkı yoktur.

ATATÜRK

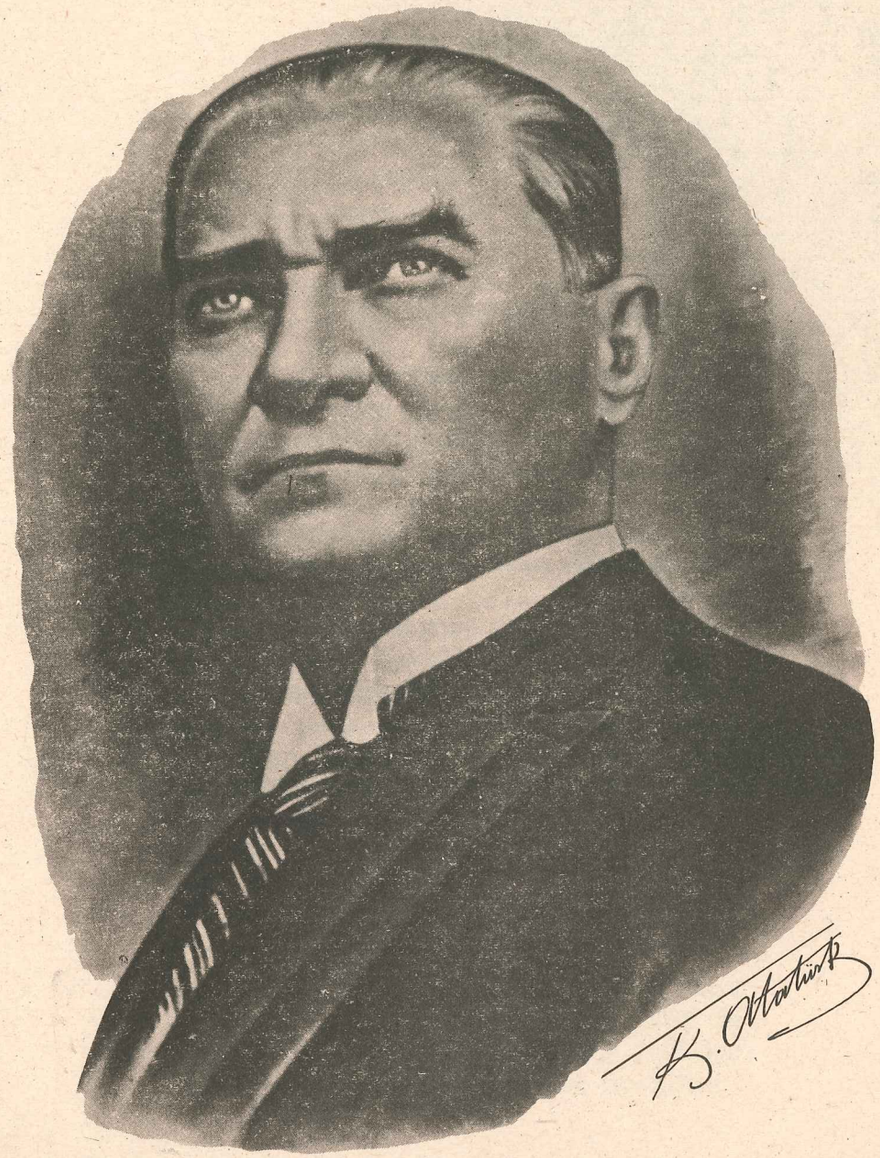

ÖĞRETMEN MARŞI

Alnımızda bilgilerden bir çelenk,
Nura doğru can atan Türk genciyiz.
Yeryüzünde yoktur, olmaz Türk'e denk;
Korku bilmez soyumuz.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum, seni yüceltmeye antlar olsun.

Candan açtık cehle karşı bir savaş,
Ey bu yolda ant içen genç arkadaş!
Öğren, öğret halka hakkı, gürle coş;
Durma durma koş.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum, seni yüceltmeye antlar olsun.

İsmail Hikmet ERTAYLAN

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî, bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok nâmüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda, mevcuttur!

NASIL YAŞADIMSA

Memleketim! derdim, memleketim!
Dağına, taşına seslenirdim
İçime vuran derinliklerden.
Yankılarda adını dinlerdim
Sevdiğim göllerinin, vadilerinin.

Dünyada hiçbir yer, bence,
Türkiye kadar güzel değildir;
Mademki emeğimi toprağına harcadım,
Madem yorgunluğum göğüne dalmakla diner.

Bir gün bağlarından, bahçelerinden yürüdüm...
Zeytinlikler, ardından çam ormanları...
Birden, bir tepeye varınca esmeğe başladı
Kır çiçekleri, kayalar, fundalar üzerinden,
Oracıkta şehit olanların anıları!...

Oracıkta şehit olanların kanı
Karışmıştı çimenlerin yeşiline.
Güler gibiydi her biri bir taşın gerisinde
Rumeli'nin, Anadolu'nun bize benzer adamları.

Orada uzandım çimenler üzerine,
Orada çocukluktan gençliğe geçtim.
Orada anladım: Ölmez insan!
Ölülerin inancıylə yaşar,
Ölülerin inancıyla ölürse!

Necati CUMALI *

---

* **Necati Cumalı**, şiirler, hikâyeler, oyunlar yazmıştır. Bazı şiirlerini **Denizin İlk Yükselişi, Güzel Aydınlık**; bazı hikâyelerini **Yalnız Kadın, Değişik Gözle** isimli kitaplarında toplamıştır. Oyunlarından birkaçı: **Nalınlar, Susuz Yaz, Dün Neredeydiniz**...

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Şair, memleketine nasıl bir duygu ile sesleniyor? — 2. Şaire göre Türkiye niçin en güzel memlekettir? — 3. Memleketini dolaşırken hatırına neden şehitler geliyor? — 4. Şair hangi gerçeği anlayınca kendisini «çocukluktan gençliğe geçmiş» sayıyor? — 5. Vatan uğrunda ölenlerin inancı neydi? Bu inançla ölenler niçin yaşar?

Kuruluş :

1. Bir manzumenin birkaç mısradan meydana gelen parçasına **kıta** denir. Bu manzume kaç kıtadan meydana gelmiştir? — 2. Hangi kıtalarda memlekete sevgi, hangi kıtalarda şehitlere saygı bildirilmiştir?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Seslenmek** kelimesinin yazıdaki anlamına bir karşılık bulunuz. — 2. **Yankı** nedir? Manzumede hangi kelimelerin yankılandığı söyleniyor? — 3. «Şehit anılarının esmesi» sözünde **esmek** kelimesiyle şair ne anlatmak istiyor? — 4. «Dağına, taşına seslenirdim / İçime vuran derinliklerden», «Şehitlerin bir taş ardından güler gibi olması» sözlerinden anladıklarınızı açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Bir gün bağlarından, bahçelerinden yürüdüm», «Orada uzandım çimenlerin üzerine» sözleri gibi, tam bir anlam bildiren kelime gruplarına **cümle** denir. Siz de manzumeden üç cümle bulunuz. — 2. «Kır çiçekleri», «Anadolu' nun adamları», «Ölülerin inancı» gruplarını da birer cümle sayabilir miyiz? Bunlarda baştaki isimler, sondaki isimlerin anlamlarını tamamlamıştır. Bu gruplar cümle değil, **isim tamlamasıdır.** Demek ki cümleler içinde, ayrıca tamlama durumunda kelime grupları da bulunabilir.

Siz de yazıdan üç isim tamlaması daha bulunuz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Yaşayıp büyüdüğünüz şehrin sevdiğiniz bir yerini (bir pınar başını, bir bahçesini, bir caddesini vb.) kısa bir yazı ile anlatınız. Burayla ilgili anılarınız da varsa, yazınıza katınız.

GENÇ TEKNİKÇİLERLE BİR KONUŞMA

(1946 yılında memleketimizi ziyaret etmiş olan İsviçre Fabrikaları Mümessili Willy Steaubli [Vili Stobli], sanat enstitüleri öğrencilerine hitapla bir konuşma yapmıştır. Aşağıda bu konuşmanın bir parçasını okuyacaksınız.)

Aziz dinleyicilerim,

Siz, yarının teknikçileri olan gençler, her gün makinelerle karşı karşıya bulunuyorsunuz. Makineyi bir insan gibi sevmeye alışınız; çünkü bu sevgi, mesleğinize ve yurdunuza bağlılığınızın bir işareti demektir.

Okullarınızın atelyelerinde, millî servetin değerli bir kısmı olan modern makineler ve aletler vardır. Bunların iyi iş görmeleri, sizin onlara bir insan karşısında imiş gibi davranmanızla mümkün olur.

Her genç, üretim alanının elemanları arasına katılmayı candan istemelidir. Bu elemanlar mütehassıs, mühendis, tekniker, usta ve işçidir. Kendi mesleğinizde mütehassıs bir iş adamı olmaya çalışmalısınız. Saatte zemberek ne ise, işletmede de mütehassıs odur. Başarıyla çalışan bir fabrika denince, işini iyi bilen adamlara sahip bir fabrika akla gelir.

Her insan tek başına nasıl çalışıyorsa, bütün millet de öyle çalışıyor demektir. Fertlerin başardığı işlerin toplamı bütün milletin başarısını verir.

Teknik gelişmelerin çoğu, işin başında çalışanların buluşlarıyla meydana gelmiştir. Şu halde işin başında bulunanlar, çalışma ve yapım metotları üzerinde daima araştırmalar yaparak, daha iyi olduğuna inandıkları her yeni yolu, büyüklerine teklif etmelidirler. Bu türlü teklifler kimden gelirse gelsin küçümsenmemeli, denenmelidir; çünkü herhangi bir şeyin yapımında sağlanan tasarruf, millî servet bakımından bir kazanç-

tır. Bunun bir memleket ve vatandaşlık borcu olduğunu, üyesi bulunduğunuz topluma yararlı olmanız gerektiğini asla unutmamalısınız.

Genç arkadaşlarım,

Meslek hayatınızda parlak başarılar gözlerinizi kamaştırmamalı, başarısızlıklar da sizi ümitsizliğe düşürmemelidir. Hayatınız boyunca her ikisi ile de karşılaşmanız mukadderdir. Başarılı olduğunuz zaman kibirlenmeyiniz ve etrafınızın saygısını toplayınız; başarısız zamanlarınızda da umutsuzluğu yenmek azmini gösteriniz.

Willy Steaubli
(Teknik Öğretim dergisi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Bu konuşmada, kimlere hitap ediliyor? Amaç nedir? — 2. Makineyi niçin sevmemiz ve ona değer vermemiz gerekiyor? — 3. «Üretim alanının elemanları» kimlerdir? «Saatte zemberek, işletmede mütehassıs» benzetmesini doğru buluyor musunuz? — 4. Ferdin çalışması ile millet arasında nasıl bir ilgi var? — 5. Teknikte yeni buluşlar yapılabilmesi için işçilere, ustalara düşen görev nedir? — 6. Başarı ve başarısızlık karşısında durumunuz ne olmalıdır?

Çeşit, kuruluş :

Okuduğunuz konuşmada, yarının teknikçilerine, meslekleri ile ilgili bazı gerçekler açıklanıyor, öğütler veriliyor. Bunun gibi, dinleyicilere belli bir konu üzerinde bazı fikirler, duygular aşılamak için yapılan konuşmalara **nutuk** denir. Konuşmayı yapana da **hatip** adı verilir.

1. Hatip, dinleyicilere kaç kere hitap ediyor? Bu hitaplara niçin gerek görülmüştür? — 2. **Makineye sevgi, işletmede mütehassısın önemi, teknik buluşlarda işçinin payı,** yazının hangi paragraflarında açıklanmıştır?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Atelye** kelimesi, yabancı bir kelimedir; buna Türkçe bir karşılık bulunuz. — 2. **Metot, teklif, tasarruf, üretim, azim** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 3. **Mütehassıs** kelimesinin Türkçe anlamdaşını söyleyiniz. — 4. **Fabrikaya yabancı bir mütehassıs getirttiler. Mütehassıs işçi** sözlerinde **mütehassıs** kelimesinin anlamları nedir? — 5. «Millî servet», «Başarıların göz kamaştırması» sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Meslek hayatında parlak başarılar, gözlerinizi kamaştırmamalıdır» cümlesinde bir tek iş veya hüküm bildirilmiştir: «Kamaştırmamak». Bu türlü cümlelere **basit cümle** denir. — 2. Bir de şu cümleyi inceleyiniz: «Her genç, üretim alanının elemanları arasına katılmayı candan istemelidir.» Bu cümlede iki iş bildirilmiştir: a) Üretim alanının elemanları arasına katılmak. b) Bunu candan istemek. Bu örnekteki gibi, birden çok iş ya da hüküm bildiren cümlelere **bileşik cümle** denir. — 3. Siz de yazıdan üç bileşik cümle bulunuz. Bildirdikleri işleri gösteriniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu atasözlerinden birinin doğruluğunu ispatlayan bir ödev hazırlayınız:

1. Alet işler el övünür.
2. İş ola, hayır gele.
3. İşi bilene işlet.

YURTTA SULH, CİHANDA SULH

Her toplum, insanlığın bir parçasıdır. Bir toplumun mutluluk veya mutsuzluk sebepleri ne ise, öbür toplumlarınki de aynıdır. Bir toplumda mutluluk varsa, bunun olumlu etkileri, öbür toplumlar üzerinde de görülür. Bunun tersine, bir toplum mutsuz ise, bunun olumsuz etkilerinden öbür toplumlar da rahatsız olur.

Bir toplumun maddî ve manevî bütün tabiî hak ve hürriyetlerine sahip olarak yaşaması için ortaya atılan düşünceler, yalnız o topluma mahsus olarak kalmaz, bütün insanlığa da tesir eder. Yalnız bir topluma mahsus olarak ileri sürülen hayat düşünceleri dardır, kısa hedeflidir, insandan ve insanlıktan habersizdir. Bu nitelikleri dolayısıyla, bu gibi düşünceler insanları mutlu kılacak yerde, büyük sosyal, ekonomik ve politik karışıklıklara yol açar ve zamanla bu düşünceler insan hayatından kalkmağa mahkûmdur.

Bir insan, maddî ve manevî bütün hak ve hürriyetlerine sahip olarak yaşamayı isterken, içinde bulunduğu toplumun öbür fertlerinin de aynı hak ve hürriyetlere sahip olduklarını bilmek ve onların hak ve hürriyetlerine saygılı olmak zorundadır. Bütün toplumlar, insanların varlığı ile vardır. O toplumların fertlerinin tabiî hak ve hürriyetleri ile, bizim içinde bulunduğumuz toplumun fertlerinin tabiî hak ve hürriyetleri aynıdır. Toplumlar ve onların fertleri de, öbür toplumların ve onların fertlerinin aynı hak ve hürriyetlere sahip olduklarını bilmek ve onların hak ve hürriyetlerine saygılı olmak zorundadırlar.

Atatürkçülük, en geniş anlamda bu tabiî yaşama hakkı düşüncesine dayanır. Bunun için Atatürkçülük, insanların barış içinde yaşamalarını gaye edinmiştir. Atatürk bu gaye için 1933'de şunları söylüyor: «Türkiye Cumhuriyeti'nin en esaslı

umdelerinden biri olan yurtta sulh, cihanda sulh gayesi, insanlık ve uygarlığın refah ve ilerlemesinde en esaslı etken olsa gerektir.»

Emin ARAT
(Kemalizm)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Tabiî hak ve hürriyetler: İnsanların doğuştan taşıdıkları yaşama, kendi isteklerine erişme, yeteneklerini geliştirme gibi haklar ve bunları yerine getirme serbestlikleri.

Düşünceler :

1. Bir milleti tek başına mı, yoksa milletler topluluğu içinde mi düşünmek doğru olur? — 2. Milletler arasında bu bağlılık nasıl bir sonuç verir? Bir millet içinde doğan bir fikir, başarılan bir uygarlık hareketi, öbürlerine geçer mi? — 3. Bir millet kendisi için gerekli bulduğu yaşama hakkını başka milletlere de tanımalı mıdır? Bu düşünce bizi «Cihanda sulh» ilkesine götürür mü? — 4. Toplumda bir kişi, kendine tanınmasını istediği hakları, başka kimselere de tanımalı mıdır? Bu durum bizi «Yurtta sulh» ilkesine götürür mü?

Kuruluş :

Yazar, barış kavramını incelerken, milletlerden mi hareket ediyor, yoksa toplum içindeki kişilerden mi?

Dil :

1. **Mutluluk, mutsuzluk, olumlu, insanlık** kelimelerini birer cümle içinde kullanınız. — 2. «Tabiî yaşama hakkı» sözünü açıklayınız. 3. «Hak ve hürriyete saygılı» ne demektir?

Dilbilgisi: 1. «Yurtta sulh, cihanda sulh» cümlesi, kuruluş bakımından eksiktir. Bu cümleyi tamamlayınız. — 2. Bu cümlenin ilk şekli anlamca eksik mi? — 3. «Barış, savaş, hak, hürriyet, insanlık» nasıl isimlerdir? — 4. «Her toplum insanlığın bir parçasıdır» cümlesinin öznesiyle yüklemini ayırınız.

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu konularda düşüncelerinizi yazınız:

Barışın toplumlara ne yararları olabilir? Barışı sevmek, savaşa hazırlanmamak mı demektir?

SU VE ORMAN

(Yazar, Almanya'da yaptığı bir seyahat sırasında gördüklerini anlatıyor.)

Ren nehrinin doğduğu Alp eteklerinden, denize döküldüğü Rotterdam şehrine kadar iki kıyısı cennet gibi kalabilmişse, kasabalardan biraz açılınca yolunuz hemen bir ormana dalıyorsa, yılın dört mevsiminde gözünüz yeşilden başka bir renk görmüyorsa, halk boz tepelere yağmur duasına çıkmadığı halde yılın yarısı yağmurlu geçiyorsa, bütün bunların sebebi, burada yaşayan insanlardaki ağaç sevgisi, orman saygısıdır.

Yalnız ağaç ve orman mı ya? Dağ başındaki kulübeden büyük şehirlerdeki on beş katlı apartmanlara kadar, mesken göremezsiniz ki bahçesi bir çiçeklik olmasın; balkon göremezsiniz ki dizi dizi saksılardan salkım salkım, renk renk çiçek sarkmasın! Kafanın ihtiyacı bilgi ise, gözün isteği de renk... Bu duygulardan birinin eksikliği insanı yarım bırakır diye düşünüyorlar bu insanlar. Salına salına akan, üzerlerinden ince uzun gemilerin süzüldüğü bütün ırmakların kıyıları çiçek tarhları gibidir.

Su, bu memlekette en aziz varlıklardan biri sayılmaktadır; nerede bir avuç su bulmuşlarsa onun etrafını hemen bir küçük cennet yapıvermişlerdir. Her su kaynağı bir hayat kaynağı olmuştur.

Bir hafta tatilimizi, Kuzey Almanya'nın Braunschweig (Braunşvayg) şehrinde bulunan bir dostumuzun misafiri olarak geçirdik. Burası, Hannover (Hanovr) a altmış kilometre; Berlin demiryolu üzerinde, üniversitesiyle ve fotoğrafçılık sanayii ile tanınmış bir şehir... Braunschweig'ın bulunduğu bölge aynı zamanda su ve orman bölgesi. Pazar sabahı halk en temiz

elbiselerini giymişlerdi, biraz sonra otomobille yollara koyuldular. Biz de dostumuzun küçük arabasıyla bu kervana katıldık. Yol, tabiî, asfalt ve son derece bakımlı idi; ormanlar içinden geçiyordu. Adım başında bir dinlenme evi, misafirhane, gazino görüyorduk...

Yirmi otuz kilometre ilerde bir baraj vardı. Oder nehrini tutmuşlar, bir sunî göl yaparak tabiatın esasen pek lâtifleştirdiği bu bölgenin hem turistik değerini artırmışlar, hem de barajdan sanayi müesseselerinin ve halkın su ve elektrik ihtiyacını karşılamışlardı. Harp yıllarında, baraja bakan dağlarda epey ağaç kesilmiş; Almanların ilk işi, kendi bahçelerinden önce, bu dağları yeniden fidanlamak olmuş.

Bütün yol, çoğu küçük olmak üzere, bir otomobil zinciri halinde idi... Halk, tatil gününü, dört duvar arasında geçirmeyi haram sayıyor ve bir su kenarı veya ağaçlıkta yemek yemek için kilometrelerce yol gidiyordu.

Kemal Zeki GENÇOSMAN
(Dünya gazetesi)

KOMPOZİSYON KONUSU

Ormanların yurdumuz için önemini belirten toplu bir konuşma yapınız. Vardığınız sonuçları kısaca yazınız.

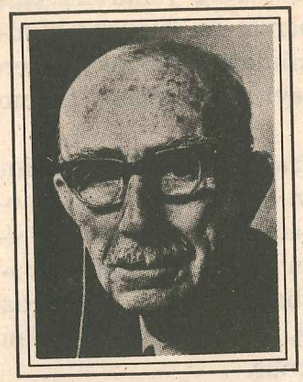

GÜVERCİN AVI

— Yoo! güvercinlerime dokunmayınız, dedi.

İhtiyar çiftlik sahibinin hayatta en çok sevdiği şeylerden birisi ve belki de birincisi güvercinleriydi. Genç yaşından beri ne tarlası, ne ağılı, ne ahırı, ne kümesleri onu, çiftlik binasının iç avlusundaki güvercinleri kadar işgal etmemiştir. Bunun için değil midir ki, onu kasabada olsun, köyde olsun, aile adının bütün şöhretine rağmen «Kuşbaz Hüseyin Bey» demeden kimse tanımaz.

... O bölgenin —ne diyorum?— belki dünyanın en güzel, en nadir ve en cins güvercinlerine o sahiptir. Otuz seneden beri bu nazlı mahlûklardan, özene bezene kimbilir kaç nesil yetiştirdikten ve bu işte kimbilir ne kadar alın teri döktükten sonra, nihayet bugün en temiz bir nesil durumuna gelen bu zavallı asil kuşlar ortasında hayatının en mesut dakikalarını yaşıyordu. Her birini ayrı ayrı isimlerle çağırıyordu. Yabancı bir göz için hepsi bir renkte, bir boyda ve bir şekilde görülen bu mahlûkları birbirinden ayıran birçok gizli belirtileri yalnız o fark ederdi. Bazılarının boyunlarındaki altın mahmuzları, kiminin kanatları altındaki yeşil benekleri veya gözlerinin içindeki kızıl yıldızları o görür, o bilirdi...

Hele hep birden uçtukları zaman, neşesi son haddini bulurdu. Avlunun ortasında, elinde bir uzun kargı ile saatlerce başı havada, ağzı açık, hayran hayran dolaşırdı...

(Bir gün çiftlik avlusuna düşman askerleri girer. Bunlar arasında Hüseyin Bey'in eski uşağı İspiro da vardır. Bu adam Hüseyin Bey'e, subayların kendi evinde istirahat etmek istediklerini söyler.)

— Peki, buyursunlar, dedi.

İşte, bunun üzerinedir ki düşmanlar ihtiyarın yanına geldiler; gülüşerek, konuşarak etrafını aldılar ve havada uçuşan güvercinlere nişan almak istediler. Hüseyin Bey, eteği tutuşmuş bir adam telâşıyla ilk kurşunu atanı kolundan çekti.

— Ne yapıyorsun? Sakın ha! diye bağırdı.

Lâkin, o bununla meşgul olduğu bir sırada öteki, silâhını havaya kaldırdı; kulağı dibinde bir ikinci kurşun daha vızladı. Havadaki kuşlardan birisi döne döne, yavaş yavaş aşağı düşmeye başladı ve uçuşan kafilede büyük bir perişanlık belirdi. Hüseyin Bey'in elinden kargısı düştü, bütün vücudu titriyordu. Yüzünün rengi ile sakalının rengi birbirinden fark olunamıyordu. İspiro yanına yaklaştı:

— Ne olur canım, bırak! dedi.

— Bırak mı? Sen aklını mı bozdun? Şunlara söyle, vallahi sonra fena olur.

— Fena mı olur? Nasıl? Hey, kendine gel çorbacı!* O günler geçti!..

Dünkü uşağının ağzından, yüzüne bir tükrük gibi fışkıran bu sözdeki nihayetsiz hakareti işitmedi, hissetmedi bile... Şimdi bütün varlığı birbiri ardı sıra havaya kalkan silâhlar, vızıldayan kurşunlar, döne döne, yavaş yavaş, iri kar parçaları halinde yere düşen güvercinlerle meşguldü; çaresiz, yalvarmağa başladı:

— Rica ederim, yeter artık, rica ederim! diyordu. Size ne isterseniz vereyim... Bunlar ne yenir, ne içilir; yahu günahtır, günahtır...

Nişan alan zabitlerden birisi arkasına döndü; kendi lisanında bir şeyler bağırdı. Hemen, hayvanlarla meşgul neferlerden birkaçı, düşen kuşları toplamağa koştular...

Beyaz kuşları üst üste, demet demet avlunun ortasına yığıyorlardı. Havada kalanlar da dağılıp gitmişlerdi. Avcılara artık bir yorgunluk gelmişti. İçlerinden biri gülerek Hüseyin Bey'e yaklaştı, gayet fena bir Türkçe ile:

— Nasıl, iyi nişancıyız, değil mi? demek istedi.

İhtiyar adam hiç cevap vermiyor, başını kaldırmış, havada bir noktaya dimdik bakıyordu. Neden sonra gözlerini yere indirdi ve avlunun ortasındaki beyaz yığına yaklaştı, eğildi; önünde altmış yetmiş kadar güvercin vardı; kiminin gagasından öpüyor, kiminin tüylerini uzun uzun okşuyordu.

Zabitlerle konuşan İspiro, yüzünü ihtiyara doğru çevirdi ve sırnaşık gülüşü ile uzaktan bağırdı:

— Gönder onları içeriye de kızartıversinler, dedi.

Kuşbaz Hüseyin Bey, yerinden kımıldamadı, işitmedi ve kana bulanmış ölü kuşları okşamakta, yüzüne gözüne sürmekte devam etti...

İspiro, avlunun öbür ucundan bir daha bağırdı:

— Hey yeter artık, yeter; sana söylüyorum, sağır mısın be!.. İçeriye gönder güvercinleri, dedi.

Kuşbaz Hüseyin Bey gene yerinden kımıldamadı, gene başını çevirmedi. O zaman, zabitlerle beraber eski çiftlik uşağı, güvercin kümesinin başucunda çömelen adama yaklaştılar; biri omzundan sarstı, diğeri sakalından çekti. Birkaçı karşısına çömeldi; fakat, çömelmeleri ile kalkmaları bir oldu. Hepsi birden ürpererek geri geri çekildiler. Gerçekten, ihtiyarın simasına acaip bir ululuk ve korkunçluk gelmişti. Gözlerinde madenî bir parıltı vardı ve bakışı bir süngünün ucu gibi sabit, dik, sert ve saldırıcıydı. Lekesiz ak sakalı ise, yüzüne sürdüğü kuşların al kanına boyanmıştı; sanki çenesine Türk Bayrağı'ndan bir parça sarılmış gibiydi.

(Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU *

(Millî Savaş Hikâyeleri)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

* **Çorbacı:** Eskiden Hıristiyan büyüklerine halk tarafından verilen isim. Bazan, burada görüldüğü gibi, hakaret anlamı da taşırdı.

Olaylar, düşünceler :

1. Hüseyin Bey'in merakı neydi? Bu merakın derinliğini gösterecek örnekler veriniz. — 2. Çiftliğe kimler geldi? Ne yapmak istediler? — 3. Kuşlara kurşun atılmaya başlandığı zaman, Hüseyin Bey'de uyanan telâşı anlatınız. — 4. İspiro nasıl bir insandır? Hareketlerine dayanarak açıklayınız. — 5. Hüseyin Bey, ölü kuşlara ne yaptı? — 6. Düşman subayları Hüseyin Bey'e niçin daha fazla baskı yapamadılar? — 7. Bu hikâyenin

* **Yakup Kadri Karaosmanoğlu** (1888 - 1974), romanları ile tanınmıştır. **Kiralık Konak, Yaban** adlı romanları, **Atatürk, Zoraki Diplomat, Vatan Yolunda** adlı hâtıraları önemli eserlerindendir.

anafikri aşağıdaki sözlerden hangisinde daha iyi ifade edilmiştir? : a) İspiro eski efendisinden intikam almak istemiştir. b) Düşman, girdiği yerlerde halkın duygularına ve menfaatlerine saygı göstermez. c) Düşman askerleri güvercin etini çok severler. d) Vatanına düşman giren herkes kişisel zevkini bırakıp, savunmaya katılmalıdır.

Çeşit, kuruluş :

Okuduğunuz yazı, Kurtuluş Savaşı zamanlarında geçen bir olayı anlatmaktadır. Bunun gibi, olmuş veya olması mümkün tek bir olayı anlatan yazılara **hikâye** denir.

1. Hangi paragraflarda Hüseyin Bey'i ve merakını tanıyoruz? — 2. Güvercinleri avlama olayının başlayıp bittiği bölümünü gösteriniz. — 3. Hangi bölüm hikâyenin sonucunu oluşturmaktadır?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Birinci satırda yazar niçin «yok» kelimesi yerine «yo!» kelimesini kullanmış? — 2. «Onu hiçbir şey güvercinleri kadar işgal etmemiştir», «Çiftliği düşman işgal etti» sözlerinde **işgal** kelimesine anlamdaş bulunuz. — 3. «İri kar parçaları halinde yere düşen güvercinler» sözünde, güvercinler neye benzetilmiştir? Yazar, bu anlatım şeklini niçin kullanmıştır. Yazıdan iki benzetme de siz bulunuz.

Dilbilgisi: 1. Yazıdan üç tane bileşik cümle bulunuz ve her birinin bildirdikleri işleri gösteriniz. — 2. **Çiftlik, güvercin, perişanlık** kelimeleri kaçar heceden meydana gelmiştir? Kelimeler söylenirken hecelerin hepsi ağzımızdan aynı kuvvette çıkmaz; yukarıdaki üç kelimenin de son heceleri, öbürlerinden daha kuvvetli söylenmektedir. Bir kelimede, sesin bir hece üzerinde kuvvetlenmesine **vurgu** denir. Türkçe kelimelerde vurgu, çok zaman son hecede bulunur. — 3. **İhtiyar, düşman, düşmanlar, gözler, gözlerinin** kelimelerinde vurgulu heceleri gösteriniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu konulardan birini kısaca yazınız:

1. Tanıdıklarınızdan güvercin veya başka türlü hayvanları çok seven bir insanı tanıtınız.

2. Bulunduğunuz bir avı anlatınız.

ÇOK TEHLİKELİ BİR İCAT

Şu el merdivenini bilmeyeniniz var mı? Bir aile için ne lüzumlu şey! Hele yeni bir eve taşınıyorsanız!... Ev kadınları onsuz ne pencere silebilirler, ne korniş tozu alabilirler; daha da neler yapılmaz onunla...

Ya evin erkekleri! Onlar muhtaç olmaz mı merdivene? Duvarlara resim asmak, perdeleri takmak, hanımın isteğine göre kilere birkaç raf yapmak gerektiği zaman, tabiî, gelsin el merdiveni!...

Fakat, haberiniz olsun, biri size «Birleşik el merdiveni» diye bir alet satmaya kalkarsa, sakın almayın ha!... Ben almıştım bir tane bundan, daha önce oturduğumuz şehirde!... Tezgâhtar bu aletin yaptığı işleri sayıp dökünce onsuz yaşamanın mümkün olamayacağını sanmıştım: Basit bir yay tertibatıyla merdiven hemen bir ütü masası oluyor, sonra rahat bir mutfak koltuğu haline geliyor ve istenildiği zaman da tekrar bir merdiven oluyordu!... Ne güzel şey! dedim... Doğrusu tek bir eşya fiyatına üç faydalı eşyaya birden sahip olmak, kaçırılmaz bir fırsattı; dayanamadım, bir tane aldım.

Eve ilk getirdiğimiz günlerdi; hizmetçi kadın oturma odasındaki avizenin karpuzlarını çıkarıp silmek istemiş, tırmanmış bu merdivene. Tam işe dalmışken, hiç beklenmeyen bir anda, yaylar vücudunun ağırlığı ile harekete gelmiş, merdiven birdenbire bir ütü masası oluvermiş!... Kadıncağız boylu boyunca yere serilmiş, ayağı incinmiş. Yere düşen cam karpuzlar da bin parça olup etrafa saçılmış.

Çare yok, artık bu güzel icadı ütü masası olarak kullanacağız dedik... Eğer kendi razı olsaydı, böyle de kalacaktı. Devrisi perşembe idi; üzerinde ütülenmek üzere bir düzine gömlek bekleyip dururken, birisi kazara masaya çarpıverdi. Masa önce bir iki sarsıldı, gıcırdadı, sonra birkaç gömleği paramparça ederek ve üstünde duran ütüyü bahçeye fırlatarak titremeler içinde, hop!... tekrar bir merdiven şeklini alıvermesin mi!...

Anlaşıldı, dedik, en emin yol, bu nesneyi koltuk olarak kullanmak! Ve koltuk şekline sokarak mutfağa yerleştirdik. Ama bakın ne oldu: Bir gece hizmetçinin misafirleri gelmiş; anlaşılan koltuğa fazla ağırlık yükletilmiş. Başlamış evvelkilerden daha kuvvetli sarsılıp tehlike işareti vermeğe... Önce ayakları titremiş, sonra arkası sarsılmış ve nihayet korkunç bir atılma! Misafirlerden birini sobaya fırlatmış; sonra pencereye çarpıp camı, çerçeveyi yere indirmiş, birkaç takla atmış, yine bir ütü masası şeklinde duruvermiş!...

Hele son günlerde bizim yeni icat el merdiveni - ütü masası - mutfak koltuğu daha da hassaslaştı. Biri yaklaşsa, öksürse ya da aksırsa, hemen arkası arkasına şekilden şekle giriyordu. Kaldırdık tavan arasına koyduk... Orada, gecenin ortasında bazan bir fare dokunuyor veya kuvvetli bir rüzgâr esiyor; bizim merdiven, tepemizin üstünde dans ederek on beş yirmi kere koltuk, masa oluyor ve sonra rahatlayıp duruyor...

Max ADELER *
Çeviren: Mahmut Kâhyaoğlu

Açıklama :

Bu yazıda birçok işlere yarasın diye alınan bir aletin hiçbir işe yaramadığı, aksine zararlı olduğu, güldürücü bir şekilde anlatılıyor. Gerçeklerin abartılarak ve gülünç bir şekilde anlatılmasına **mizah** denir.

* **Max Adeler** (Meks Edler) (1841 - 1915), Amerikalı mizah yazarı.

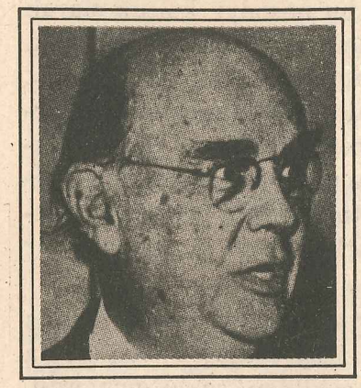

ASKER GEÇERKEN

Uzaktan, hep bir ağızdan söylenen bir vatan şarkısı... Sonra ayak sesleri... Aşağıdaki köşenin başından yeni gelmiş askerler geçiyor. Bu şarkı, bu sesler herkesi kendiliğinden pencereye koşturuyordu. Öteden beriden camların açıldığı duyuluyor, fısıltılar işitiliyordu. Sanki herkes, vatan aşkını daha yakından teneffüs için dayanılmaz bir arzu duyuyordu.

«Annem beni yetiştirdi, bu illere yolladı;
Bu sancağa teslim etti, Allah'a ısmarladı...»

Köşenin başından, böyle gamsız, memnun, yüksek bir gayeye doğru giden Mehmetçikler, bana milletimin azamet destanını okuyorlardı: Tarihin, karanlıklarına giremediği pek eski asırlardan beri Türk, böyle, elinde silâhı, kalbinde aşkı, daima çarpışmaya koştu. Sibirya'nın buzlu sahralarından, Çin'in çöllerinden, Türkistan'ın tozlu ovalarından, karşı durulmaz bir ateş dalgası gibi kopan Türk, İran'ı, Irak'ı, Anadolu'yu, Tuna'yı çiğneyerek buraların ebedî hâkimi olduğunu anlatıyordu.

Haktan başka şeye boyun eğmeyen, köle değil, efendi olarak, hür ve müstakil, başı kalkık yaşayan Türk, bugün evlâtlarına miras olarak yalnız ince bir medeniyetin hatıralarını bırakmış değildi. Türk'ün kalbinde sökülmez bir istiklâl aşkı, alnında eğilmez bir haysiyet tacı, ruhunda sönmez bir zafer ümidi: İşte onun atasından kalan miras!...

«Sütüm sana helâl olmaz, saldırmazsan düşmana!»

Türk evlâtları, bu iman ile, şimdi vatanlarının düşmanlarına saldırmaya gidiyorlardı.

Hüseyin Cahit YALÇIN *
(Niçin Aldatırlarmış)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Asker geçerken halk ne yapıyor? Niçin? — 2. Askerlerin söyledikleri şarkının anlamını açıklayınız. Nasıl bir duyguyla yetiştirildiklerini düşününüz. — 3. Yazıya göre Türk milletinin özelliklerini belirtiniz. — 4. Yazara göre, atalarımızın bize bıraktığı en kıymetli miras nedir? Atalarımızdan milletimize kalan yüksek vasıflardan birkaçını da siz söyleyiniz. — 5. Türk milletinin bağımsızlığını korumak için yaptığı son savaşlar hangileridir?

Çeşit, kuruluş :

Yazar, geçen askerleri görünce Türk Milleti'nin bağımsızlığını seven ve onu korumak için fedakârlık eden bir millet olduğunu düşünüyor. Bunun gibi bir yazarın, bir konu üzerindeki kişisel görüşlerini anlatan kısa yazılara **fıkra** denir. Fıkralar bugün daha çok güncel konuları ele almaktadır; bundan dolayı da gazetelerde yayımlanmaktadır. Gazetelerdeki fıkralara bugün **köşe yazısı** da deniyor. Fıkraların kişisel görüşlere yer vermeyen, bilimsel düzeydeki türlerine **makale** denir. Fıkraların uzunlarına ise **sohbet** denir.

Bu fıkrada olayı, yazarın kanaatlerini bildiren bölümleri ayrı ayrı gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Askerlerin aynı zamanda düzgün adım atarak yürüyüşlerine, ne isim verilir? — 2. «Yüksek gaye» anlamını bildiren bir kelime söyleyiniz. — 3. Şu sözlerin yazıdaki anlamlarını açıklayınız: «Ateş dalgası.» «Haysiyet tacı.» «Tarihin, karanlıklarına giremediği asırlar.» — 4. «Tarihin karanlıkları» sözüne dikkat ediniz: «Karanlık», aydınlık ol-

* **Hüseyin Cahit Yalçın** (1875 - 1957), makaleleri ile tanınmıştır. **Hayat-ı Muhayyel, Hayal İçinde** isimli hikâye kitapları da vardır.

mayan demektir; bu anlam, kelimenin **gerçek anlamıdır.** Oysa, «tarihin karanlıkları» sözünde, **karanlık,** «bilinmeyen» anlamında kullanılmıştır. Bir kelimenin gerçek anlamı dışında kullanıldığı anlama **mecaz anlamı** denir. Şu sözlerde altı çizilmiş olan kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını söyleyiniz: «**Sökülmez** istiklâl aşkı.» «Eğilmez haysiyet **tacı.**» «**Sönmez** zafer ümidi.»

Dilbilgisi: 1. **Asker, pencere, vatan, anne** kelimelerinin her biri, bir varlığın adıdır; bu kelimelere dilbilgisinde ne isim verilir? — 2. **Çin, Türkistan, Sibirya** kelimeleri niçin büyük harfle yazılmış? Yazıda bunlara benzer kelimeler bulunuz. — 3. Özel isimlere takılan ekler, nasıl gösteriliyor? — 4. Üçüncü paragrafın son satırında « : » işaretinin niçin kullanılmış olduğunu inceleyiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Seyretmiş olduğunuz bir askeri birliğin veya okul öğrencilerinin bir caddeden geçişini anlatınız. Yazınızda alayın nasıl tertiplendiğini ve onları seyrederken neler duyduğunuzu da belirtiniz.

BÜYÜK NUTUK NASIL HAZIRLANDI

«Nutuk» Atatürk'teki çalışma gücünün insan takatını bazan ne kadar aştığını gösterir. Yüzlerce, binlerce vesikayı eski köşkün üst katındaki küçük çalışma odasında kendisi ayırmıştır. Nutku çoğunca ayak üstü dolaşarak dikte etmiştir.

Uzun saatler süren diktelerden sonra, yazanlar sekiz on saatlik bir uykuya gittikleri zaman Atatürk, bir banyo alır, giyinir, akşam davetlilerine o gün yazdırdıklarını okutmak üzere sofraya inerdi. Okuma ve o günkü yazılar üzerine konuşmalar da saatler sürerdi. Bu defa dinleme ve konuşmalardan yorulanlar, uzun bir rahatlama için evlerine dönerler; Atatürk çok defa kısa bir uykudan sonra bir gün önceki çalışmalarına koyulurdu. Bu kadar sıkı bir çalışma haftalarca sürmüştür. Cümleler, kelimeler ve noktalar üzerinde titizce durduğunu da unutmayınız.

Atatürk, ölünceye kadar okuyarak kendi kendini tamamlamıştır. Kitap okuyuşu da «Nutuk»unu yazışı gibiydi. Başladı mı, eser kaç cilt olsa bitirirdi. «Erişmek» ihtirası ile yanar, bu yanış onda bütün tabiî insanlık zaaflarını silip süpürürdü. Metin kenarınr işaretlemek âdeti olduğu için, kitapları nasıl dikkatle okumuş olduğunu bu renkli işaretlerden anlardık.

Falih Rıfkı ATAY *
(Çankaya, II)

---

* **Falih Rıfkı Atay** (1894 - 1971), seyahat eserleri ve makaleleri ile tanınmıştır. Makalelerinden bazıları **Eski Saat, Niçin Kurtulmamak, Çile** isimli kitaplarından toplandı. **Denizaşırı, Taymis Kıyıları, Yolcu Defteri, Hint** isimli seyahat eserleri anılmaya değer. Atatürk'le ilgili hatıra ve görüşlerini **Çankaya** adlı kitabında yazmıştır.

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Nutuk: Atatürk'ün 15 Ekim 1927 tarihinde, Cumhuriyet Halk Partisi Kongresi'nde okuduğu eseri. «Nutuk»unun okunması altı gün sürmüştür. Atatürk bu eserinde, Kurtuluş Savaşı'mızı ve sonra yapılan inkılâpları anlatır. Nutuk, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ni, Türk gençliğine emanet ettiğini bildiren hitabesiyle biter. — **Eski Köşk:** Çankaya'da, Atatürk'ün yeni köşk yapılmadan önce oturduğu bina.

Olaylar, düşünceler :

1. Atatürk'ün «Nutuk» adlı eserinin konusu nedir? — 2. Nutuk hangi hitabeyle bitmektedir? Kitabınızın başına konmuş olan bu hitabeyi bir defa daha okuyunuz. — 3. Atatürk kendi «Nutuk»unu hazırlarken nasıl çalışmıştır? Dikte ettiği insanlarla kendisinin çalışması birbirine benziyor mu? — 4. Atatürk'ün kendi yazdırdıklarını arkadaşlarıyla tartışması, düşüncelerine güvenini gösterir mi? — 5. Atatürk kitapları nasıl okurdu? — 6. Bu yazı size Atatürk'ün hangi gücünü öğretti?

Kuruluş :

Bu yazıda iki konu var; bunları belirtiniz ve yazıdaki yerlerini gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Dikte etmek, titizce, takat** kelimelerini cümlelerde kullanınız. — 2. **Erişmek ihtirası, insanlık zaafı, silip süpürmek** sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Nutuk** adı neden büyük harflerle başlatılmıştır? (Bu adın belli bir eseri gösterdiğini düşününüz.) — 2. «Yüzlerce, binlerce vesikayı eski köşkün çalışma odasında kendisi ayırmıştır» cümlesinde: a) Yüklemi, b) Özneyi gösteriniz. c) «Yüzlerce, binlerce vesika» ne çeşit bir tamlamadır? Cümledeki görevi nedir? ç) «Eski köşkün çalışma odası» kaç tamlamadan oluşmuştur? Cümledeki görevi nedir? — 3. Yazar, **Nutuk, erişmek** kelimelerini neden « » içine almıştır.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün «Gençliğe Hitabe»sinden ne anladığınızı özetle yazınız.

AĞAÇLA BULUT

.....
— Dur Bulut, dur, geçme! Yanık bağrıma
İki üç damlanla verirsin şifa.
Bu erken kuraklık, bu geç bereket,
Ruhumu kemiren derin bir hasret.
Üstümden aşarken ikindileri,
İki üç damlacık... İki üç iri
Damlacık... Umduğum senden bu işte,
Bizim buralardan gelip geçişte.

Git, hayır, git yağmur, vefasız gelin!
Çeyizin omzunda gider bir selin,
Kısmetin nasipsiz bu yerde değil.
Buradan geçerken hemen bir eğil,
Elini bir kere saçlarıma sür,
İstersen al bütün süsümü götür.

Bulutlar, üstümden aşan bulutlar!
Durun, durun, bir tek sözüm daha var;
Kupkuru, kaskatı, yağız bu toprak,
Ama yine vefa dolu, yumuşak:
Dudakları çatlak, avucu nasır,
Ama her bir damlan yüreğinde sır;
Uzaktan bir yağmur sesi işitir.
Bir bulut gölgesi onu üşütür,
Geçici kuşlardan sorar bir haber;
Bu kurak toprağı serinlet yeter.
Yükünü nereye istersen taşı,
Bir damla, bir damla ona gözyaşı!

— Yazık, susuzluğu bitmeyen yalnız!
Ünlemin, çığlığın, yasın faydasız,
Köklerin yayılmış bu toz toprağa,

Her cılız bitkinin dibi bir kaya.
Boğum boğum keder, budak budak dert.
Talihin bastığın topraktan da sert.
Bir kahraman desem sana yaraşır,
Başın yaprak yaprak gururu taşır.
Ey geçen kuşların ıssız uğrağı,
Uçurum bekçisi, geçit bayrağı,
Sürüsü kaybolan hülya çobanı!
Biz bulutlar, bahar, buğu kervanı,
Ormandan ormana sürükler kader;
Gezginiz, ömrümüz böyle derbeder.
Denizler aşarken yükümüz artar,
Sonra bir ormanda baskına uğrar;
Gün olur, bir damla bile bulunmaz,
Hele kıştan sonra basar basmaz yaz.

Hoşça kal bugün de, bu yıl da Ağaç!
Ne benim arkamdan kollarını aç,
Ne yeşil ormanlar düşün, ne yağış.
Bir umut vermesin sana bu bağış,
Al işte bir damla sana, bir daha...
Bir şifa olur mu böyle iştaha?
Biter mi hasreti suya yamacın?
İyiye döner mi hali bu acın?
Ne gezer! Hoşça kal, gece geliyor,
Göç kalktı, tepeler duman, sular mor!..

Ahmet Kutsi TECER *
(«Ağaç» manzumesinden.
Türk Dili dergisi)

Açıklama :

Okuduğunuz manzumede Ağaç'la Bulut'un konuşturulduğunu görüyorsunuz. Konuşmak, yalnız insanlara özgü bir yetenektir. Fakat edebî eserlerde insanlardan başka varlıkların da insan yerine konulduğunu görürsünüz. Buna **şahıslandırma** denir.

Şahıslandırılan varlıkların isimlerinin başında büyük harf kullanılır. Bu yazıda da, konuşan ağacı ve bulutu gösteren isimlerin bu şekilde yazıldığı görülüyor.

* **Ahmet Kutsi Tecer** (1901 - 1967), şiirler ve piyesler yazmıştır. **Şiirler** isimli bir kitabından başka **Köşebaşı, Köroğlu** isimli piyesleri de vardır.

ZİNCİR ÜSTÜNDE

Taymis kıyısındaki Ford tesislerini dolaşmak pek hoşuma gitti. Meşhur Ford zincirini* baştan sonuna kadar adım adım gördüm.

Fabrika, İngiliz ve Amerikan karma sermayesiyle kurulmuştur. Günde bin tane otomobil, traktör ve kamyon çıkarır. Tesislerde on sekiz bin işçi ve memur çalıştığına göre, her sekiz saatte 18 işçi, ya bir otomobil, ya bir traktör veya bir kamyon yapıyor demektir.

Otomobil, traktör veya kamyon her sabah çalışma saatinin başında bir çelik plâka veya çelik borudan ibaret. Onun da demirini yine bu tesislerin yüksek fırınları bir ateş oluktan akıtıp ilgili fabrikalara gönderir. Bir otomobil, bir kamyon veya traktörde ne görürseniz, bütün teferruatı ile motör, karoseri ve her şey, bir çelik plâka veya boru olarak bir ucundan durmaksızın yürüyen zincirlerden birine biner. Öbür ucundan ya motör, ya karoseri olarak, sonra her biri işleyen bir başka zincirde birleşerek onun ucundan da otomobil, kamyon veya traktör olarak ve deposuna benzini konup işleyerek çıkar. Zincir her «ameliye» için gerektiği kadar süratle işçinin önünden geçer. Meselâ işçinin vazifesi dört vidayı takmaktır, takar. Yanındakinin vazifesi bu dört vidayı sıkıştırmaktır, sıkıştırır. Böylece zincirin bir ucunda gördüğünüz ilk parçalar, öbür ucundan, işleyen bir otomobil, traktör veya kamyon olarak doğruca yükleme deposuna gider. Ford zinciri, çalışan insanı bir kronometre haline getirmiştir. Zinciri bir saniye durdurmak imkânı yok. Zincir yürür. İşçi önündeki kalıba tam zamanında erimiş ateş dolu kovasını boşaltmamışsa, bir motör gövdesi dökülmemiş demektir. O gün bir otomobil veya kamyon yahut traktör az çıkacaktır.

İstisnasız her gün, çalışma saatleri, aynı zamanda her taraftan akın eden ziyaretçilerin Ford kılavuzları arkasında ge-

zip görme saatleridir. Bu ziyaretçi kafileleri zincir başındakilerin hiçbirini bir saniye ilgilendirmez.

Motörünün teferruatı ile her araba kaç bin parçadır, düşününüz. Her parçanın yürüyen zincir üstünde bir yapılma ve takılma yeri vardır. Bu zinciri derin bir zevkle sonuna kadar takip ettim ve böyle endüstri tesislerine, demiri, kömürü ve bütün hammaddeleri olan Türkiye'nin ne zaman kavuşacağını gıpta ve hasretle düşündüm.

Falih Rıfkı ATAY *
(Dünya gazetesi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

* **Ford zinciri:** Yürüyen zincir yöntemini ilk defa Henry Ford uygulamıştır.

Olaylar, düşünceler :

1. Yazar nerede ve ne fabrikasını geziyor? Ford kimdir? — 2. Fabrikanın genişliği hakkında bir fikir veriniz. — 3. Fabrikanın çalışma yöntemini açıklayınız. Endüstride bir işçinin yalnız bir işi yapması mı verimli olur, yoksa her çeşit işi mi? Niçin? — 4. «Ford zinciri, insanı bir kronometre haline getirmiştir» sözünden ne anlıyorsunuz? — 5. İşçiler, ziyaretçilerle ilgilenseler, sizce ne olurdu? — 6. Yazarın Türkiye hakkındaki dileğine siz de katılıyor musunuz? Niçin?

Çeşit, kuruluş :

Yazar, İngiltere'de gördüğü bir fabrikanın çalışma yöntemini anlatıyor. Gezilip görülen yerleri anlatan yazılara **seyahat eserleri** denir. Bu yazıda anlatılan yerlerin özelliklerinin belirtilmesine dikkat edilmelidir.

1. Bu yazıyı, anlattığı bilgilere göre üç bölüme ayırınız. — 2. Yazıya daha uygun bir başlık bulabilir misiniz?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Traktör, kronometre, plâka, karoseri, endüstri** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. **Haset** ile **gıpta** arasındaki anlam farkını, bu kelimeleri cümle içinde kullanarak gösteriniz. — 3. «Ford kılavuzu», «Karma sermaye», «Yüksek fırın» sözlerinin yazıdaki anlamlarını açıklayınız.

* **Falih Rıfkı Atay**, bkz. s. 27.

Dilbilgisi: 1. «Günde bin tane **otomobil, kamyon, traktör** çıkar», «İşçi **vidayı** sıkıştırır», «Otomobil, **depoya** gider», «Bu **tesislerde** on sekiz bin işçi çalışır», «Demir yüksek **fırınlardan** gelir» cümlelerinde, siyah dizilmiş isimler, yalındır yahut -i, -e, -de, -den eklerini almıştır. İsimlerin bu türlü ekli ve eksiz şekillerine **isim halleri** denir. İsimler bu hallere, cümle içinde öbür kelimelerle olan anlam ilgilerine göre girer. — 2. Yazıdan alacağınız cümlelerde isim hallerine ikişer örnek gösteriniz. — 3. Aşağıdaki cümlede yüklem olan fiil, hangi zamanı ve kişiyi gösteriyor? «Günde bin tane otomobil, traktör ve kamyon **çıkarır.**» — 4. Şu cümlede altı çizilmiş fiilde zaman ve kişi bildiren ekler var mı? «On sekiz işçi bir kamyon yapıyor **demektir.**» **Demek** fiili, kişi ve zaman göstermiyor; yalnız işin adını bildiriyor.

Aşağıdaki cümlelerde de siyah dizilmiş fiilleri inceleyiniz: «**Çalışma** saatleri, aynı zamanda her taraftan **akın eden** ziyaretçilerin **gezip görme** saatleridir.» Bu cümledeki **çalışma, görme, akın eden** (ziyaretçi), **gezip** fiilleri de, doğrudan doğruya kişi ve zaman anlamı vermiyor; fakat bir taraftan iş bildiriyor, bir taraftan da isim oluyor: **Çalışma, görme**; sıfat oluyor: **Akın eden** (ziyaretçi); bağlaç oluyor: **Gezip** (görme) gibi. Bunlar gibi fiil anlamı veren, bir yandan da isim, sıfat ve bağlaç görevi yapan kelimelere **fiilimsi** denir.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Gezdiğiniz bir fabrikada, yapımevinde, işin çeşitli evrelerde hangi aletlerle ve nasıl yapıldığını sınıfta arkadaşlarınıza kısaca anlatınız.

2. Atatürk'ün aşağıdaki sözünü okuyunuz ve yazının altındaki sorulara cevap veriniz:

«Medeniyet öyle bir ateştir ki ona bigâne olanları yakar ve mahveder. İçinde bulunduğumuz medeniyet ailesinde lâyık olduğumuz yeri bulacak, onu muhafaza ve ilân edeceğiz. Refah, saadet ve insanlık bundadır.»

Atatürk

a) «Uygarlık ona alışmamış olanları yakar» ne demektir?
b) Türk milletinin uygarlık yolunda kararı nedir?
c) Uygarlık bir millete neler sağlar?

GECE NÖBETİ

Acı soğuk bir kış sabahı. Saat altıya geliyor; tan yeri henüz ağarmamış. Şerford kasabasının hastanesinde, ağır hastalar için ayrılan küçük karantina koğuşunda, hasta odalarına has bir sessizlik hüküm sürüyordu; ancak bunu koğuşun sonunda, öteki hastalardan bir paravana ile ayrılmış ufacık karyoladaki çocuğun arasıra güçlükle aldığı derin bir iki nefes bozuyordu.

Hastabakıcı Ann Lee (En Li), bütün gece çocuğun başucunda nöbet beklemişti; yorgunluğunu, uykusuzluğunu yenmek için sonsuz bir gayret sarfederek hâlâ nöbetine devam ediyordu ve çocuğu öylesine gözetliyordu ki, âdeta nefes alışlarını sayıyordu.

Hasta, iki yaşlarında bir oğlandı. Karyolasının başucundaki tabelâda yazılı «Boğaz Difterisi» kelimeleri, durumunun tehlikeli olduğunu anlatmaya yeterdi. Dün gece hastahaneye cankurtaranla getirildiği zaman, hemen hemen ümitsiz gibiydi. Ann Lee'nin yardımı ile Doktor Hassel'in derhal yaptığı ameliyat, yavruyu kurtarmıştı. Çocuğun nefes borusu yarılıp temizlenmiş, yaraya şimdi onun incecik boynundaki sargıların arasından görünen şu mini mini gümüş boru yerleştirilmişti; kanındaki zehiri yensin diye de on bin ünitelik difteri serumu yapılmıştı. Şimdi küçük hasta, pençesinden yakasını kurtarabilmek için ölümle savaşıyordu.

Hastabakıcı Lee, nefes almaktan korkarak usulca eğildi; gırtlağın içindeki ince boruyu kılıfından çıkarıp bir saniye sürmeyen bir el hareketi ile temizleyerek tekrar yerine taktı. Minimini hasta hemen daha rahat, daha düzgün nefes almaya başladı. Hastabakıcı bu sefer uzun borulu su ibriğinin altındaki ispirto lâmbasını düzeltti, fitilini temizledi. İbrikten çıkan buhar, küçük karyolanın üstüne gerili cibinliği dolduruyor, hasta çocuk bu havayı teneffüs ediyordu. Bu iş de bittikten sonra Ann Lee saatine baktı. Enjeksiyon vakti gelmişti. Yanındaki ufak masadan enjeksiyon kutusunu aldı; birkaç maharetli hareketle hastanın kalçasına belli dozda ilâç şırınga etti. Bu, o kadar çabuk olmuştu ki, çocuk kıpırdamaya bile vakit bulamamıştı.

Yapılacak işlerin hepsi bitmişti. Hastabakıcı içini çekerek yine iskemlesine yaslandı. Zavallı dayanılamayacak kadar yorgun ve bitkindi; ama hastasının, difterinin korkunç pençesinden yavaş, fakat tabiî bir gidişle kurtulduğunu görmek, onu iliklerine kadar titreterek sevindiriyordu. Çünkü genç kız böyle bir an için yaşıyordu; hayatta maksadı, ona yaşamak isteği veren biricik gaye buydu.

Archibald Joseph CRONIN *
(Gece Nöbeti)
Çeviren: Mefharet Ersin

KOMPOZİSYON KONUSU

İleride hangi mesleği seçmek istersiniz? Sebepleri ile yazınız.

* **Archibald Josef Cronin** (Arçibald Cozef Kronin), İngiliz romancısıdır. Dilimize çevrilmiş olan birçok eserleri arasında **Şahika, Cennetin Anahtarları, Yeşil Yıllar** anılmaya değer.

MUSTAFA KEMAL'LER TÜKENMEZ

Tükenir elbet
Gökte yıldız, denizde kum tükenir.
Bu vatan, bu topraklar cömert...
Kutsal bir ateşim ki ben, sönmez;
İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez.

Ben de etten kemiktendim elbet.
Ben de bir gün göçecektim elbet.
İki Mustafa Kemal var, iyi bilin:
Ben, işte o ikincisi sonsuzlukta;
Ruh gibi bir şey, görünmez.
İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez.

Hep kardeşliğe, bolluğa giden yolda,
Bilimin, yapıcılığın aydınlığında,
Güzel düşünceler, soyut fikirlerde ben,
Evrensel yeni buluşlarda.
Geriliği kovmuşum ben, dönmez.
İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez.

Başın mı dertte, beni hatırla.
Duy beni en sıkıldığın an.
Baştan sona, her şeyiyle bu vatan,
Sakın ağlamasın kasımlarda;
Fatih'ler, Kanuni'ler ölmez.
Mustafa Kemal'ler tükenmez.

Halim YAĞCIOĞLU
(Varlık dergisi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. «Mustafa Kemal'ler» sözüyle kimler kastediliyor? — 2. Atatürk kendi kendinde kaç çeşit varlık görüyor? Bunlardan hangisi öldü, hangisi yaşıyor? — 3. Yurtta «kardeşlik, bolluk» olursa Atatürk niçin yaşar? — 4. Atatürk'ün önem verdiği başka iyi işler nelerdir? — 5. Güçlükle karşılaşınca neden Atatürk'ü anmamız gerekir? — 6. Tarihimizden, başka ölmez insanlar söyleyiniz. — 7. Türk Milleti, Atatürk'ü yaşatabilmek için nasıl hareket etmelidir?

Şekil, Kuruluş :

1. Okuduğunuz yazı bir nazımdır. Alt alta mısralar şeklinde yazılan, mısraları çokluk ölçülü ve kafiyeli olan yazılara **nazım** denir. — 2. Dördüncü ve beşinci mısraların sonlarında «sönmez», «tükenmez» kelimeleri gibi, ses bakımından birbirlerine uygun kelimeler görüyorsunuz; bunlara **kafiye** dendiğini bilirsiniz. İki kafiye de siz bulunuz. — 3. Altıncı, yedinci mısraların sonunda «elbet» kelimelerinin tekrar edildiğini görüyorsunuz; asıl kafiyeler, bu kelimelerden öncedir. Bunları gösteriniz. Kafiyelerden sonra tekrarlanan kelimelere **redif** denir.

Dil :

Kelimeler, deyimler : 1. **Göçmek** kelimesinin yazıdaki anlamı nedir? Başka hangi anlamları var? — 2. «Duy beni en sıkıldığın an» mısraında, **duymak** kelimesinin anlamı nedir? — 3. «Kutsal ateş», «İkincisi sonsuzlukta» sözlerinin yazıdaki anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Bu vatan, kutsal ateş, güzel düşünce, iki Mustafa Kemal, soyut fikir, yeni buluş** tamlamalarına dikkat ediniz. Baştaki kelimeler, isimlerin yerini, sayısını, şeklini, niteliğini bildiriyorlar; bunlara **sıfat** dendiğini bilirsiniz. — 2. Bu sıfatlardan hangisine işaret sıfatı diyebiliriz? — 3. İsimler niçin çoğullaştırılır? Özel isimlerin çoğullaştırılması doğru mu? «Mustafa Kemal'ler, Fatih'ler, Kanunî'ler» niçin çoğullaştırılmıştır?

OKUMA ve KOMPOZİSYON KONUSU

1. Her biriniz Atatürk'ün, Türk milletine hizmetleri hakkında yazılmış şiirler bularak sınıfta okuyunuz ve bunlardan en iyi şiirle, en iyi okuyan arkadaşınızı seçiniz.

2. Atatürk'ün aşağıya alınmış olan sözünden demokrasi ve Cumhuriyet konusunda neler anladığınızı yazıyla açıklayınız:

«Artık bugün demokrasi fikri, daima yükselen bir denizi andırmaktadır. XX. yüzyıl birçok müstebit hükümetlerin bu denizde boğulduğunu göstermiştir. Demokrasi prensibi, egemenliği kullanan vasıta ne olursa olsun, esas olarak, milletin egemenliğe sahip olmasını gerektirir.»

Atatürk

KONUŞMAK

Türkçe konuşmak, yani sadece konuşmak... Hepimizin, karşımızda birini bulunca, yaptığımızı sandığımız şey...

İç sıkmayacaksınız. Mecliste kaç kişi varsa hepsini az çok ilgilendireceksiniz. «Ne doğru!», «Ne güzel!», «Ne tuhaf!» dedirteceksiniz. Meclisten ayrıldığınız vakit «Oh! Kurtulduk demeyecekler de, «Yazık, keşke verilmiş sözü olmasaydı; biraz daha kalsaydı...» diyecekler.

Konuşma, kültür ister, incelik ve nükte ister. Bir gevezede bulunmayan birçok şeyler ister. Bulunduğunuz topluluklarda «Ne iyi konuşur!» diye anılanlar, «Ne iyi yazar!» diye hatıra gelenlerden daha azdır.

Bizim konuşma kusurlarımızdan biri, «takılganlık»tır: Yalnız zihnimizin takıldığı üzerinde dönüp durmak! Meselâ kendi işiniz... Herkese bir bezginliktir çöker. Eğer mevkiiniz, yaşınız icabı beraber olduklarınız, yanınızdan ayrılamayacak kimseler ise vay hallerine: Dinleme mahkûmları, biraz sonra kürek mahkûmlarına dönerler. «Evet efendim!... Yaaa efendim!... Ne güzel demişsiniz efendim!...»

Her rastlayışında size aynı hikâyeyi baştan sona kadar anlatan unutkanlara ne dersiniz? Böylelerinden bir hayli tanıdığım vardır... Biliyorum deseniz olmaz; kaçıncı defa dinletiyorsunuz deseniz olmaz; sonuna kadar yeniden dinleseniz, o da olmaz... Hele bunlardan yavaş yavaş, kelime kelime, durup, geri dönüp, yine cümle başına gelerek, hani cangılda sizi pençesi altına sıkıştırıp etinizi yalaya yalaya, dokuna dokuna öldüren bir yırtıcı gibi konuşanlar!...

Seçme bir konuşma meclisinin zevklerine doyum olmaz. Bahisler gelip gider. Nükteler, kuşlar gibi konup kalkar. Şimdi bir şey daha öğrenir, şimdi bir şey daha sezersiniz. Bitmesin-

30 den ve bozulmasından korkulan bir zevk içinde, zamandan kopmuş gibi olursunuz.

Hoşsohbet, tanınmışı, tarihlerde bile anılan bir sanatkârdır.

Falih Rıfkı ATAY *
(Dünya gazetesi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Yazar, konferans vermekten mi söz ediyor, yoksa tanıdıklar ve arkadaşlar arasında konuşmaktan mı? — 2. Dinleyenlere «Ne doğru! Ne güzel! Ne tuhaf!» dedirtmek nasıl mümkün olur? — 3. «Bilgi» ve «nükte» konuşmaya neler kazandırır? — 4. Yazarın ele aldığı başlıca konuşma kusurlarını açıklayınız. — 5. İyi konuşanla geveze arasında sizce ne gibi farklar vardır? — 6. Güzel bir sohbetten alınan zevki, yazar hangi sözlerle anlatmış?

Çeşit, kuruluş :

Her insanın daima karşı karşıya bulunduğu bir konu üzerine yazılmış bir yazı okudunuz. Yazar bu konuda fazla derine gitmeden, okuyucuyu sıkmadan, kendi görüşlerini söylüyor; yazıda âdeta bir konuşma havası var. Bu türlü yazılara **sohbet** denir.

Sohbetler fıkralara benzer; onlar gibi yazarın kendi görüşünü verir; fakat fıkralardan daha uzun olur.

1. Konusunun ne olduğunu yazar hangi satırlarda haber veriyor? — 2. İyi ve kötü konuşma örneklerini hangi paragraflarda incelemiş? — 3. Yazarın kanaatini özetleyen bir bölüm gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Meclis** kelimesinin anlamdaşlarını bulunuz; cümlelerde kullanınız. — 2. «Yaptığımız şey» sözü ile «yaptığımızı sandığımız şey» sözü arasında ne fark var? — 3. **Öğrenmek** ve **sezmek** arasındaki anlam farkını belirtiniz. —

* **Falih Rıfkı Atay**, bkz. s. 27.

4. Şu deyimlerin anlamlarını açıklayınız ve cümlelerde kullanınız: **ağız kavafı; ağzı kalabalık; ağzına baktırmak; ağzından bal akmak.**

Dilbilgisi: 1. Şu tamlamalardaki sıfatların çeşitlerini söyleyiniz: **Her rastlayış; birçok şeyler; kaç kişi; kaçıncı defa.** — 2. **Hoşsohbet** kelimesi nasıl bir tamlama olarak yapılmış? — 3. **Geveze** kelimesini bir cümlede sıfat ve isim olarak kullanınız. — 4. « » işaretlerinin nerelerde ve ne amaçla kullanıldığını açıklayınız. — 5. «Konuşmak, konuşma, anlatış» kelimelerine fiilimsi dendiğini bilirsiniz; bunlar fiilleri isimlemektedir; onun için bu fiilimsiler, **isim-fiil** adını alır. İsim-fiiller, fiil köklerine **-mak, -me, -iş** ekleri getirilerek yapılır. Siz de, şu fiil köklerine bu ekleri getirerek isim-fiiller yapınız: **bul-, yap-, kurtul-, dur-, var-, gör-.**

KOMPOZİSYON KONUSU

Sınıfta arkadaşlarınız karşısında en çok beş dakika sürecek bir konuşma yapınız. Konu olarak bir gezintiyi, sokakta rastladığınız bir olayı, gazetede okuduğunuz bir yazıyı, bir hikâyeyi, bir bilgi konusunu vb. seçebilirsiniz.

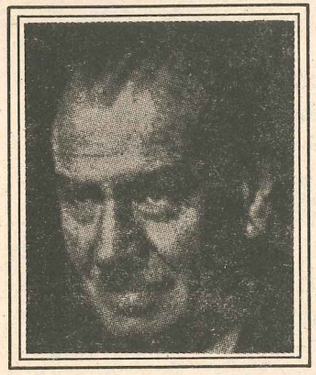

MUSTAFA KEMAL PAŞA'YI NASIL TANIDIM

Birinci Dünya Savaşı içinde, bir öğle vakti... Galatasaray Lisesi'ndeki dersime gidiyordum. Konak Oteli'nin* köşesinde, yaya kaldırımının ucunda bir subay gördüm. Giyinişi, duruşu öyle göz alıcı ve seçkindi ki... Bulunduğum yerde kaldım. O'na baktığımı belli etmemek için, «Yüzbin Gömlek» mağazasının camekânını seyrediyormuşum gibi yaptım. Koyu kestane renginde, genişçe astragan kalpağı, koyu kumral çatık kaşlarına doğru inik; keskin mavi gözlü, sert fakat sevimli yüzü, sarışın bir genç general. Zarif endamı, bir ucu omzuna atılmış geniş bir gümüşî pelerin içinde... Güneşten parıldayan rugan potinlerine doğru, yere bakıyor. Belli ki birini veya bir şeyi bekliyor.

Başka bir ülkeden olan bu generale bizim üniformamız ne kadar yaraşmış diye düşündüm.

Güvenli bir vakar içindeki bu enerjik insanla bu üniforma, öyle birbirini tamamlar bir tabiî uygunlukta idi ki, bir mesleğin bütün asaletini, bu canlı ahengi görmekten zevk alıyordum...

Ben bu düşünceler içinde iken O, birden bire başını hafifçe geri döndürüp emir verir, kalın bir sesle:

— Hadi Cevat Bey! Daha olmadı mı? diye tertemiz bir Türkçe söylemesin mi?

Yan sokağın içinden -pırıl pırıl rugan çizmeli, boz ipek kordonlu- tıknazca bir subay, belli ki yaveri, telâşlanır bir sesle:

— Şimdi Paşam! Geliyor! diye, O'na doğru ilerledi. Sıra ile dizili, güzel atlı, şık faytonlardan biri de caddeye doğru çıkmaya başlıyordu.

Bu general, o zamanki durumla tezat oluşturan bir yenilmezlikte duruyordu. Ordumuzun hayallere sığmaz güzellikteki dastanî başarılarla, Orta Avrupa'nın boz gökleri altında, İstanbul güneşi gibi parlak Türk zaferlerinin ışığını dolaştırdığı fütuhat devirlerinde, parlak giyimleri göz kamaştırmış, efsanevî serdarları hatırlatıyordu.

Kimdi? Bilmiyordum! Duruşunun zihnimde uyandırdığı böyle birtakım tarih ve fetih düşünceleri ile yoluma gittim.

Ruşen Eşref ÜNAYDIN
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Konak Oteli: Galatasaray'dan Taksim meydanına çıkarken solda bulunan bir otel.

Olaylar, düşünceler :

1. Yazar, Mustafa Kemal Paşa'yı nerede görüyor? — 2. Onu daha önce görmüş ve tanımış mı? Kim sanıyor? — 3. Bu subaya niçin hayran oluyor? — 4. Subayın Türk olduğunu nasıl anlıyor? — 5. Mustafa Kemal Paşa'nın duruşu ile memleketin durumu arasında neden zıtlık buluyor? (Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığımızı düşününüz.) — 6. Mustafa Kemal Paşa'nın giyinişini, tarihimizde kimlerin giyinişine benzetiyor?

Çeşit, kuruluş :

Okuduğunuz olayı, yazarın kendisi yaşamıştır; yani bu olay gerçektir. Bir kimsenin kendi yaşadığı olayları anlattığı yazılara **hatıra** denir. Bu hatıranın, a) Yaşanan olayı anlatan, b) Bunun uyandırdığı duyguları açıklayan bölümlerini gösteriniz.

---

* **Ruşen Eşref Ünaydın** (1892 - 1959), nesirleriyle tanınmıştır. Eserlerinden bazıları: **Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülâkat, Diyorlar ki, Boğaziçi Yakından, Atatürk'ü Özleyiş, Damla Damla.**

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Göz alıcı** deyimine karşılık olacak bir kelime bulunuz. — 2. **Seçkin** ne demektir? — 3. Şu sözleri açıklayınız: **Güvenli bir vakar, enerjik insan, fütuhat devri, efsanevî serdarlar.**

Dilbilgisi: 1. «Birinci Dünya Savaşı», «Yüzbin Gömlek» adlarının her kelimesi neden büyük harfle başlatılmıştır? — 2. Bu yazıda ünlem işaretinin kullanıldığı üç yer bulunuz. Niçin kullanıldığını açıklayınız. — 3. Altıncı paragrafta «- -» çizgilerinin kullanıldığı yeri bulunuz. Bu iki çizgi arasına alınan sözler, cümleden çıkarılırsa anlam eksik kalıyor mu? Böyle, cümleden çıkarılabilecek sözleri belirlemek için ( ) işaretleri de kullanılabilir. Bu sözler iki virgül arasında da gösterilebilir. — 4. **Seçkin, çatık, parlak,** kelimelerini yapı bakımından inceleyiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'le çalışmış, yaşamış kimselerin hatıralarını bulup okuyunuz. Bunları sınıfta anlatınız.

KARŞIKİ TARLA

(Aşağıda okuyacağınız olay, bir sanatoryumda geçmekte-di. Güneşli günlerde hastalar sanatoryumun balkonunda yatıp hava alırlardı.)

Kasım sonlarında, havaların üst üste güzel gittiği bir gün sabahleyin güneş doğduktan az sonra, gene böyle kür balkonunda uzanmış yatıyorduk. Yanımdaki Dursun Gür, karşıki tarlaya beygirle gelen bir çiftçiyi gösterdi.

— Adam geldi, dedi.

Tarlanın kıyısından az içerde, çiftçinin pulluğunu kucaklayıp hayvanından bir iki adım ileriye bıraktığını gördüm. Adam döndü, beygirinin semerini almak için kolanını çözmeğe başladı.

Lâf olsun diye sordum:

— Çiftçi mi?

Dursun Gür başını salladı:

— Çiftçi.

Sesini değiştirmeden:

— Adam gecikti, diye mırıldandı. On beş gündür yağmur düşmedi. O tarla en azından on gündür tavında. Neredeyse tavı geçecek diye korkuyordum.

Yanımda yatan Kâzım da, ben de sustuk. Dursun Gür başka zamanlar pek konuşmazdı. Ama şimdi tarlaya bakarken değiştiğini, üstüne o sevdiği konudan söz açan insanlardaki canlılığın geldiğini anlamak güç değildi. Güler bir yüzle:

— Ben Tekel'e girmeden önce, ta on yaşından tut, on beş yıl toprakla uğraştım, diye devam etti. Toprağın her işini bilirim. Bir karış sürülmedik, işe yarar toprak görsem, içimden gidip sürmek gelir; ekinlerin erdiğini görsem biçmek, fidan

görsem sulamak... Hep böyle, toprak ne ister bilirim; karşıki tarla içime dertti benim. Adam iyi ki geldi...

Şurasından burasından, sanki besleme gücünün görünür alâmetleriymiş gibi, iri bademlerin, zeytinlerin boy attığı tarla, sağlığı, keyfi, bütün gücü kuvveti yerinde bir halde karşımızdaydı.

Çiftçi, beygirinin semerini kucaklayıp yakınındaki badem ağacının dibine götürdü. Döndü, çift koşumlarını hazırladı: Hamutunu, başlığını, koşum kollarını vurdu; beygiri pulluğa koştu, tarlanın sağ başına kadar götürdü. Pulluğun bıçağını, süreceği derinliğe göre ayarladı; sonra da pulluğun gerisine geçip beygirini haydaladı.

Kır beygir, arka ayakları ile toprağı bütün gücüyle iterek, öne doğru boynunu uzatıp gerildi. Derken, gür bir ot yeşilliği ile kaplı tarlada, hayvan, başını aşağı yukarı sallaya sallaya hız alarak adım adım ilerledikçe, pulluğun arkasında siyah bir çizgi uzamaya başladı.

Kır beygirli çiftçi böyle dört gün, güneş doğarken gelip güneş battıktan sonra giderek, dördüncü günün sonunda küçük tarlanın sürülmesini tamamladı. Beşinci günün sabahı, beygirine pulluk yerine tohumuyla sürgüsünü yüklemiş, geldi. O gün, ertesi gün tohum atıp, sürgü çekmekle uğraştı. Adamın her geliş gidişinden, arada bir mola verişinden söz açmadan edemeyen Dursun, altıncı günün sonunda:

— Eh, dedi, tarlanın her işi bitti.

Ertesi sabah adam görünmedi. Kür yataklarımıza uzandıktan az sonra, Dursun'un iyice canı sıkılmış bir halde:

— Bak, gördün mü? dediğini duydum.

İlgilendim.

— Neyi Dursun?

— Kargaları...

— Hangi kargaları?

Dursun başıyla karşıki tarlaya konan kapkara bir karga sürüsünü işaret etti:

— Adamın emeği boşa gidecek, tohumuna dadandılar!

— Olsa olsa toprağın üstünde kalan tohumadır zararları, dedim.

Dursun:

— Haklısın ama, ne de olsa ekini seyrekleştirirler.

Sonra onun canı sıkkın, arada bir söylendiğini, «Bir çifte olsa» diye mırıldandığını duydum.

O gün akşama doğru, güneyden hızlı hızlı akıp gelen bulutlar, göğü kaplayıverdi. Havada bir telâş, bir hazırlık... Şuraya buraya esip duran bir yağmur rüzgârı... Uzaklarda bir iki şimşek... Derken geceye doğru bir yağmur hafiften başlayıp gittikçe hızlanarak boşanıverdi.

Akşam yemeğinden sonra, odanın verandaya çıkan, baştan başa cam kapısı önünde, baktım, bitişik koğuşta yatan Dursun dikilmiş, bana bakıyor. Söylemek istediği bir şey olduğunu anladım:

— Girsene, dedim.

Kapıyı araladı:

— Sen çıkarsan daha iyi.

Yağmur serinliği esti içeriye.

— Serin değil mi? dedim.

— Yağmur öyle keyifli yağıyor ki!

Verandaya çıktım. Dursun benim de yaklaşmamı bekleyerek, verandanın parmaklıklarına doğru ilerledi.

— Toprak ne güzel kokuyor!

Kararını bulmuştu şimdi yağmur. Çatının, toprağın üzerinde, ağaçların dalları arasında hafif fısıltılarla koşuyor gibiydi. Islak ağaç kabuğu, çimen, çam kokusu, her nefes alışımda birbirine karışıyordu. Neşelendim:

— Yaşa Dursun, dedim, iyi ki çağırdın!

Dursun güldü:

— Tarla da kurtuldu.

Birden aklıma gelmedi:

— Ne tarlası?

— Karşıki tarla!

Duraladım:

— Neden?

— Kargalar tohumlara zarar veremez artık!

Bütünüyle gülen yüzünü bana çevirdi; öyle memnundu ki...

— Veremez, diye tekrarladım. Baharda buradan çıkarken ekinleri diz boyu göreceğiz.

Necati CUMALI *
(Değişik Gözle)

* **Necati Cumalı**, bkz. s. 9.

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Hikâyedeki kişiler nerede bulunuyorlar? — 2. Karşıdaki tarla ile ilgilenen kimdir? Bu ilgisi neden doğuyor? — 3. Tarlanın sürülüşünü ve ekilişini özetleyiniz. — 4. Tarlaya tohum atıldıktan sonra Dursun Gür hangi üzüntüyü duydu? Neden? — 5. Hangi olay onu bu üzüntüden kurtardı? — 6. Bu hikâyedeki insanların hastalıkları dışında, sizce hangi sıkıntıları olabilir?

Kuruluş :

1. Bu hikâyeyi üç bölüme ayırınız. — 2. Her bölümdeki olayı özetleyiniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Hikâyedeki tarla, ekime **pulluk** ile hazırlanıyor. Toprak ekime başka hangi araçlarla hazırlanır? — 2. **Kır beygir,** nasıl bir at donu anlatır? (Atların rengine **don** denir.) Başka at donlarını anlatan sıfatları söyleyiniz. — 3. **Haydalamak** ne demektir? — 4. **Boy atarak** deyimine anlamdaş olacak bir kelime bulunuz. — 5. Bu hikâyede tek kelimeden oluşmuş üç cümle bulunuz ve anlamlarını söyleyiniz.

Dilbilgisi: «Beygirle **gelen** çiftçi», «Yanımda **yatan** Kâzım», «**Sürülmedik** toprak» sözlerinde, altı çizilmiş olan kelimeler, birer fiilimsidir. Bu fiilimsiler, iş ve hareket bildirmekle birlikte, kendilerinden sonra gelen isimlerin sıfatı da olmuştur; onun için bu tür fiilimsilere **sıfat-fiil** denir. Sıfat-fiiller başlıca **-en, -dik, -miş, -(e-i)r, -ecek** ekleriyle yapılır.

Siz de şu fiil köklerinden, yukardaki eklerle sıfat-fiiller yapınız: **sür-, dön-, bil-, dur-, gel-, git-.**

KOMPOZİSYON KONUSU

Siz de tabiatı ya da meyvacılık, sebzecilik, çiçekçilik gibi toprak işlerini sever misiniz? Bunlardan ne zevk aldığınızı yazınız.

GÖRÜNMEZ DEĞERLER

Şimdi siz uzakta, radyonuzun başında oturmuş, beni dinliyorsunuz. Radyonuz belki ucuz bir radyodur, belki de pahalıdır; burası önemli değil. Fakat, bu aletin kaça mal olabileceğini hiç düşündünüz mü? Yani, onun bütün parçalarını birbirinden ayırsanız ve her parçanın kaç lira edebileceğini hesaplayarak hepsini toplasanız, acaba kaç lira bulursunuz?

Farzedelim ki radyoyu söküyoruz. Bir marangoz çağırıp mahfazasını göstererek diyoruz ki: «Şuna benzer bir kutu yapabilir misin?» «Tabiî! diyecektir, beş yüz liranızı alırım.» Bir tornacı çağırıp: «Şu vidayı kaça yaparsın?» diye soruyoruz. İhtimal ki: «On liraya!» diyecektir. Böylece, radyonun, masa üzerinde duran bütün parçalarını değerlendiriyoruz. Eğer bu parçaları yapmak için kullanılan maddelerin ağırlık olarak değerini de hesap ederseniz, bunun da bir iki yüz lirayı geçmediğini göreceksiniz.

Fakat düşününüz ki, radyoyu, bir kilo et alır gibi tartarak almıyorsunuz; sizin satın aldığınız, madde değil, başka bir şeydir. Siz, bütün bu parçalar bir araya geldiği zaman, onları çalıştıran görünmez şeyi satın alıyorsunuz. O görünmez şeydir ki, ta uzaklardan: «Burası Londra» dendiği zaman sizin işitmenizi mümkün kılmaktadır.

Siz bu radyoyu satın alırken, ta Michel Faraday (Miçel Faradey) den zamanımıza kadar bütün elektrik bilginlerinin yaptıkları deneyleri, kazandıkları bilgileri, hattâ binlerce mucidin başarısız kalmış deneylerini ve düşüncelerini satın alıyorsunuz.

İşte, her eserde olduğu gibi, bu tahta kutu içinde de, birçok demir parçaları ile birlikte bulunan şey budur; bunun fiyatı ise hesap edilemez.

Müşteri olarak satın aldığımız otomobil, radyo, telefon, bindiğimiz uçak yahut tren bizim karşımıza bitmiş birer iş olarak çıkmaktadır; fakat bunların ne gibi yollardan geçtiğini hiç düşündünüz mü?

Bilgi kazanmak, keşifler, icatlar yapmak için çok çalışılmış olduğunu siz de işitmişsinizdir; ama her başarının, binlerce başarısızlık, ümitsizlik ve uykusuz geceler sonunda elde edildiğini bilir misiniz? Bugünkü uygarlığa erişilebilmek için düşünerek ve deneyerek nice saatler harcandı. Eğer bunlar yapılmasaydı, bugün insanlar uçağa binemezlerdi; ne elektrik ışığına sahip olabilirlerdi, ne otomobile; büyük orkestraların verdikleri konserleri de radyo ile dinleyemezlerdi.

İnsanın, kendi yaşadığı şartları beğenmemesi ve daha iyisini düşünme yeteneği sayesinde bugünkü keşifler, icatlar meydana geldi ve bunlar durmadan mükemmelleşti. İşte bu çabaların sonucu olarak medeniyet doğdu.

Charles F. KETTERING
(Bilim ve Buluşlarla İlgili Kısa Hikâyeler)
Çeviren: Beşir Göğüş

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Bir alet veya makinenin değerini hangi bakımlardan inceleyebiliriz? Yazar bunlardan hangisi üzerinde durmaktadır? — 2. Bir alet veya makinede bilginlerin deneylerini satın almak ne demektir? — 3. Keşifleri, icatları ile tanınmış birkaç bilgin ismi sayınız. — 4. Yazara göre, insanları bugünkü teknik icatları elde etmeye zorlayan sebep nedir? — 5. İnsanların bilim ve teknik alanındaki son çalışmalarından birkaçını söyleyiniz.

Çeşit, kuruluş :

1. Okuduğunuz parça, radyoda yapılmış bir konuşmadır. Daha önce okumuş olduğunuz «Konuşmak» isimli yazı ile karşılaştırınız. Buna da **sohbet** diyebilir misiniz?

2. Bu yazıda nasıl bir plan uygulandığını inceleyelim:

Yazının birinci paragrafında «radyonun değeri» üzerinde durulacağı belirtilmektedir; bu bölüme **giriş** denir. Sonra kaç türlü değer bulunduğu, asıl değerin ne olduğu açıklanmıştır; bu

bölüme de **açıklama** denir. Yazının sonunda ise açıklamalardan çıkan kanaat bildirilmiştir; bu bölüme ise **sonuç** denir.

Dinleyiciye veya okuyucuya bir bilgi yahut fikir veren **fıkra, sohbet, makale** gibi yazılarda böyle bir plan uygulanır.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Keşif** ve **icat** arasındaki anlam farkını açıklayınız. — 2. Bir makinenin parçalarını takmak anlamına gelen iki kelime bulunuz. — 3. «İnsanın yaşadığı şartlar» sözünden ne anlıyorsunuz?

Dilbilgisi: 1. «Şimdi siz uzakta, radyonuzun başında, oturmuş, beni dinliyorsunuz» cümlesinde, konuşanın ve dinleyenlerin adları yerine kullanılan kelimeleri bulunuz. — 2. İsmin yerini tutan kelimeye **zamir** dendiğini bilirsiniz. Yazıdan beş zamir daha bulup hangi isimler yerine kullanıldığını belirtiniz. — 3. Birinci cümledeki zamirler cümlenin hangi öğesidir?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Otomobil, tren, uçak, radyo, telefon vb. gibi araçlardan birinin icatları üzerine okuduğunuz veya dinlediğiniz bir olayı kısaca yazınız.

2. Atatürk'ün aşağıdaki sözünde beliren eğitim anlayışını açıklayınız:

«Efendiler, eğitimin önemini açıklamak için fazla söz istemez. Bunu takdir etmeyen kalmamıştır... (Bu sahada) yeni teşebbüsler, çağdaş ihtiyaçlara uygun ve verimli neticeler verecek tarzda olmalıdır. Bu konuda da bütün millet fertlerinin ve devlet adamlarının, eğitimcilerin olağanüstü çalışması lâzımdır.»

Atatürk

RADYO

Kastanyetler çıldırmış, gülüyor kahkahayla,
Gondolda bir gitara fısıldaşıyor ay'la.

Serpiliyor bir nağme yağmuru mandolinden,
Curalar konuşuyor zeybeklerin dilinden.

Sedef dişlerden akan sesler birer damla su
Alevden bir yılandır şu Arjantin tangosu.

«Keman, güz bahçesinde bir kuşun can verişi,
Bir bedevî âhiyle çöllerin ürperişi...

Yeryüzü bir kutunun tahtadan avucunda,
Beş kıta konuşuyor parmağımın ucunda!

Yusuf Ziya ORTAÇ *

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Şair, hangi ülkenin müziğini dinliyor? — 2. «Kastanyetler çıldırmış» ne demek? — 3. Ay ışığında gitara çalınışı neye benzetilmiş? — 4. Türkiye radyo istasyonunu şair hangi sözlerle anlatıyor? İstasyonlarımızdan yalnız halk müziğimiz mi yayınlanır? — 5. Keman sesi neye benzetilmiş? — 6. Radyonun önemini anlatan mısraları bularak açıklayınız.

* **Yusuf Ziya Ortaç** (1895 - 1967), şiirleriyle tanınır. Şiirleri **Cenk Ufukları, Yanardağ** isimli kitaplarında toplanmıştır. **Binnaz** isimli bir manzum piyesi de vardır. **Portreler** adlı bir kitapta, çağının yazarlarını tanıtmıştır.

Kuruluş :

1. Bu manzumenin veznini bulunuz. — 2. Manzumenin kafiyelerini gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Üç yaylı, üç nefesli saz ismi söyleyiniz. — 2. Yazıda **zeybek** kelimesi oyun anlamına mı, efe anlamına mı geliyor? Beş millî oyun ismi daha söyleyiniz ve her birini kısaca tarif ediniz. — 3. «Kastanyetlerin gülmesi», «Nağme yağmuru serpilmesi», «Tangonun alevden bir yılan oluşu», «Çöllerin ah ile ürperişi» sözlerinin anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Bir kutunun tahtadan avucunda» tamlamasına dikkat ediniz: «**Avuç**» ismi, **tahta, kutu, bir** sıfatlarıyla belirtilmiştir. Bir kelimenin birden fazla kelime ile belirtildiğine de rastlarsınız. — 2. «Şu Arjantin tangosu» sözünde, hangi kelimeler tamlayan görevinde? Bunların çeşidi nedir? — 3. Yazıdan beş tamlama bularak çeşitlerini belirtiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Radyonun dinleyicilere ya da televizyonun seyircilere sağladığı faydaları ve verdiği zevkleri kısaca yazınız.

KADIN KUMAŞLARI

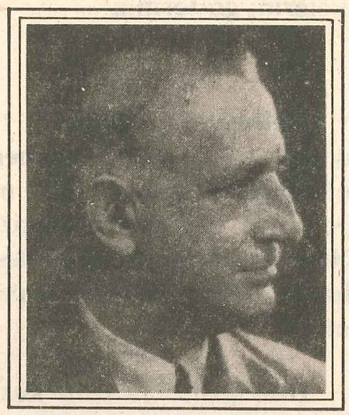

Bana öyle geliyor ki, kadın kumaşı dokuyan fabrikalar artık ipeği bıraktılar, pamuğu attılar, yüne el sürmüyorlar, ketenden yüz çevirdiler... Şimdi makineler bulut örüyor, sis dokuyor; üstlerine yıldız işliyor, kırağı diziyor. Renk yerine ise güneşten ışık, aydan nur çalarak, guruptan kızıllık, şafaktan pembelik aşırarak, sedefin beyazlığını, incinin duruluğunu alıp, akarsuların oynaklığını, dalgasız denizlerin yeşilliğini kaparak, bu akisten, parlaklıktan ibaret kumaşları renkten renge sokuyorlar. Ortaya sabahın buğusu ve akşamın buharı gibi ele avuca sığmaz, uçucu ve eriyici sanılan hayalî şeyler, peri yaşmakları ve melek kanatları çıkarıyorlar.

Tutarken parmaklarınızın arasından su gibi akacak ve duman gibi sıyrılacak sanıyor musunuz? Zaten katlayınca beş arşını bir mendil gibi küçülmüyor, bir elbiseliği bir mektup zarfı gibi incelmiyor mu?

Kadın kumaşları...

Bunlar, sanıyorum ki, artık demir ve çelik tezgâhlarda, makine şamatası ve boya kokusu içinde yapılmıyor; o kaba fabrikalar, bırakınız yol halıları, araba örtüleri, at battaniyeleri yahut döşemelere kadife dokusunlar. Şu gördüğüm krep saten, şu fular, şu şantung, şu krepellâ, şu dantel dö suva, şu krep sultan, şu emprime, hep bunlar, bu kumaş haline sokulmuş ışıklar, bence muhakkak bir hülya âleminde, başka türlü nuranî

mahlûkların, bizimkilere hiç benzemeyen parmaklarından çıkıyor.

Bugünkü kumaşlar, su ile nurun, denizle göğün görmediğimiz elyafından, ışıklardan, buğulardan dokunuyor.

Refik Halit KARAY *

KOMPOZİSYON KONUSU

Yazar, kadın kumaşları hakkında ne düşünüyor? Kısaca yazınız.

* **Refik Halit Karay** (1888 - 1965), hikâyeleri ve nesirleri ile tanınmıştır. Hikâyeleri **Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri;** nesirleri **Bir İçim Su** isimli kitaplarında toplanmıştır. **Nilgün** isimli romanı da anılmaya değer.

SOFA

(Romanın kahramanı olan ve on beş yaşlarında bulunan çocuk, bacağındaki tehlikeli ve iltihaplı bir hastalığı göstermek için hastaneye gitmiş, eve dönmüştür.)

Evde kimse yoktu; kapıyı anahtarımla açtım, girdim ve her zamanki âdetimle alt kat sofada epeyce durarak, hareketsiz etrafıma bakındım.

Bu sofa yaşlı bir insan yüzü gibidir: Evimizin bütün ruhu, kederleri ve neşesi orada görünür, her günün hadiseleri tavana, duvarlara, döşemeye bir leke, bir çizgi, bir buruşuk ve bazen de ancak bizim görebileceğimiz gizli bir işaret ilâve eder. Bu sofa canlıdır. Bizimle beraber kımıldar, değişir, bizimle beraber dağılır, toplanır, bizimle beraber uyur, uyanır; bu sofa aramızda sanki üçüncü bir simadır ve güldüğü, ağladığı bile olur.

Bu sofa dört köşedir: Ortada sokak kapısı, iki yanında birer pencere. Pencerenin yanında bir ot minder. Minderin yanında yemek masası. Masanın yanında iki sandalya. Bu sofada oturulur, yemek yenir, misafir kabul edilir.

Benim her girişimde, orada, hareketsiz duruşum, beni bana gösteren bu çehreye bakmak içindir.

Ve baktım: Minderde üst üste konmuş iki yastık. (Demek annem biraz rahatsızlanmış ve buraya uzanmış.) Masanın yanında, rafın önüne çekilmiş bir sandalye. (Demek annem en üst raftan bir ilâç şişesi almış.) Ha... işte masanın üstünde bir şişe. Kordiyal. (Demek annem bir fenalık geçirmiş.) Minderin üstünde ıslak, buruşuk bir mendil. (Demek annem ağlamış.)

Az sonra kapıya bir anahtar sokuldu.

Kendisine zaafımdan ziyade metanetimi gösterdiğim kadın, içeriye girdi. Beni görünce, elindeki erzak torbasını merakının derecesini hissettiren bir şiddetle yere bırakarak yüzüme baktı. Yorulmuş olduğu için, arkasını hafifçe kapıya dayayarak sık sık nefes alıyor, öğrenmek istediği şeyi öğrenmek için sual sormağa ya muvaffak olamıyor, ya lüzum görmüyor ve gözlerini benden ayırmıyordu.

— Bir daha muayene edecekler, dedim.

— Ameliyat lâzım mı imiş?

— Belli değil. Bugün kalabalıktı. İyice bakmadılar. Belki lâzım olacak.

Bu müphem sözlerim onu hiç tatmin etmemiş olacak ki, torbayı yere bırakırken kolunun hareketine tesir eden merak ve endişe ile torbayı kaldırdı ve mutfağa doğru şaşkın adımlarla yürüdü. Yolunu bir kör alışkanlığıyla bulduğunu, etrafını görmediğini, torbayı evvelâ masaya, sonra rafın altındaki dolaba çarpmasından anlamıştım.

Mutfağa girdikten sonra, bir an hiç sesi çıkmadı. Kımıldamıyordu. Neden sonra ocakta bazı tıkırtılar oldu. Arkasından yere bir maşa düştü. Sonra bir şeyler daha devrildi. Elindeki eşyaları idare edemeyecek kadar sinirleri fena idi.

Hemen ona bir teselli yetiştirmeği düşündüm ve şunu bularak seslendim:

— Operatör yoktu, muavinleri baktılar. Bir kere de benim doktora, fakülteye gideceğim.

Cevap vermedi ve sofa ile mutfak sustu. Hastalığımı doğrudan doğruya o andan itibaren düşünmeğe başladım. Onu teselli için söylediğim söz beni de aldatacak bir cazibe aldı ve bir ümit kapısı açtı.

Peyami SAFA *
(9. Hariciye Koğuşu)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Romanın kahramanı kimdir? — 2. Sofayı bir kere de siz tarif ediniz. — 3. Burası niçin yaşlı bir insan yüzüne benzetilmiş? Her ev, içinde yaşayanların hayatını yansıtır mı? — 4

* **Peyami Safa** (1899 - 1961), romanlar, makaleler yazdı. **9. Hariciye Koğuşu, Bir Tereddüdün Romanı, Matmazel Noralya'nın Koltuğu** adlı romanları tanınmıştır.

Çocuk, annesinin fenalık geçirmiş olduğuna niçin hükmediyor? — 5. Eve giren anne, çocuğu görünce nasıl bir duruma düşüyor? Üzüntüsünü gösteren birkaç hareketini söyleyiniz. — 6. Annesine yardım için çocuk neler yapıyor? — 7. Çocuğun hastalığının tehlikeli olduğunu hangi sözlerden anlayabiliriz?

Çeşit, kuruluş :

Hasta bir çocukla annesi arasında geçen bir olayı okudunuz. Okuduğumuzdan önce geçmiş olaylar da vardır: Meselâ çocuğun hastalanışı. Olayın sonunun ne olacağını da bilmiyoruz: Belki çocuk ameliyat olup iyileşecektir. Parçasını okuduğunuz eser gibi, birbirine bağlı ve gerçeğe uygun birçok olaylardan meydana gelen eserlere **roman** denir.

1. Okuduğunuz yazıda sofanın tarif edildiğini görüyorsunuz. Buna **tasvir** denir. Romanlarda olayın geçtiği yerin tasviri gereklidir. Tasvir, hikâye ve roman gibi bir çeşit değildir; bu çeşitler içinde zaman zaman kullanılan bir öğedir. Bu yazıda sofanın niçin tasvir edildiğini anlatınız. — 2. Yazı kaç bölümden meydana gelmiştir?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Sofa, koridor, oda, salon** adını verdiğimiz yerleri tarif ediniz. — 2. **Merak, üzüntü, şaşkınlık, yorgunluk, telâş** kelimelerini cümlelerde kullanarak anlamlarını gösteriniz. — 3. «Söylediğim söz, beni de aldatacak bir cazibe aldı» sözünden ne anlıyorsunuz?

Dilbilgisi: 1. Birinci paragrafta fiilleri bulunuz, çekimli mi, çekimsiz mi olduklarını açıklayınız. — 2. Yazıdan birinci ve üçüncü şahıslar gösteren fiiller bulunuz. — 3. **Yenir, uzanmış, muayene edecekler, girdi, baktım, yetiştirmek, bakmak, demek, baktılar, oturulur, rahatsızlanmış** fiillerinin hangi kiplerde çekildiklerini ve bu kiplerin gösterdikleri zamanları söyleyiniz. Bunlar arasında çekimsiz fiiller de var mı? — 4. Beşinci paragrafta ( ) parantez işaretlerinin niçin kullanıldığını açıklayınız.

KOMPOZİSYON KONUSU

Kendi evinizin yahut tanıdığınız bir ailenin oturma odasını, özelliklerini belirtmeye çalışarak tasvir ediniz.

TÜRK KADININ EĞİTİMİ ÜZERİNE ATATÜRK'ÜN GÖRÜŞLERİ

1. «Bir toplum, bir millet, kadın ve erkek denilen iki cins insandan oluşur. Mümkün müdür ki, bu kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerini görmemezlikten gelelim de, kitlenin tümü ilerlemeye imkân bulabilsin? Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer kısmı göklere yükselebilsin? Şüphe yok, ilerleme adımları, iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak lâzımdır.»

2. «Toplumumuzun başarısızlık sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlik ve kusurdan ileri gelmektedir... Toplumumuz için ilim ve fen lâzımsa, bunları aynı derecede hem erkek, hem de kadınlarımızın kazanması lâzımdır.»

3. «Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu vazifenin önemi gerekli şekilde anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya kesin karar vermiştir. Bugünün ihtiyaçlarından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini sağlamaktır. Bundan dolayı kadınlarımız da bilgin ve bilgili olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim aşamalarından geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplum hayatında erkeklerle beraber yürüyerek birbirlerinin yardımcısı ve destekleyicisi olacaklardır.»

4. «Hükümetin en verimli ve önemli vazifesi millî eğitimle ilgili işlerdir. Bu işlerde başarılı olabilmek için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki, o program milletimizin bugünkü haliyle, sosyal, hayatî ihtiyaçlarıyla, çevre şartlarıyla ve çağın gerekleriyle tamamen uygun ve uyumlu olsun.»

5. «Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni nesle vereceği terbiye, millî bir terbiyedir... Millî bir eğitim esas alındıktan sonra onun dilini, usulünü, vasıtalarını da millî yapmak zorunluluğunu tartışmak gereksizdir.»

6. «Şimdiye kadar takip olunan öğrenim ve eğitim usullerinin, milletimizin gerilemesinde en önemli bir sebep olduğu kanaatindeyim. Onun için bir millî eğitim programından söz ederken, eski devrin boş inançlarından ve yaradılış niteliklerimizle hiç ilgisi olmayan yabancı fikirlerden tamamen uzak, millî karakterimiz ve tarihimizle uyumlu bir kültür kastediyorum.»

Atatürk

Açıklama :

Eğitim araçları : Başlıcası ders kitapları olmak üzere, eğitim ve öğretim için kullanılan bütün araçlar.

Atatürk, yukarıya alınan ilk üç sözünde, yaptığı inkılâplarla doğacak medenî Türk toplumunda, kadının da erkekler gibi eğitilmesi gerektiğini açıklıyor; toplumumuzun yarısını eğitmekle ilerlemenin mümkün olmayacağını söylüyor. Ayrıca, erkeklere ve kadınlara verilecek eğitimin hayatî olmasını, toplumumuzun ve yaşadığımız çağın ihtiyaçlarına uygun bulunmasını, milletimizi sevdiren, onu yüceltmeyi amaçlayan millî bir eğitim olması gereğini belirtiyor. Böylece Atatürk, kız olsun erkek olsun bütün gençlere verilecek eğitime hem hayatî, hem de millî olmak üzere iki amaç da gösteriyor.

Atatürk'ün sözlerini okuyarak anlamlarını birer birer açıklayınız.

YAŞAMAK SEVİNCİ

.....
Alıştım bir kere gökyüzüne;
Bunca yıldır yoldaşımdır bulutlar.
Sıkılıyorum,
Kuşlar cıvıldamasa dallarında,
Yemişlerine doymadığım ağaçların.
Yağmur mu yağıyor,
Güneş mi var
Farketmeliyim
Baktığım pencereden.
Deniz görünmeli çıksam balkona,
Tamamlamalı manzarayı
Karlı dağlarla sürülmüş tarlalar.
Ekmekten olamam doğrusu,
Nimet bildiğim!
Sudan geçemem.
.....
Kalkmalıyım,
Dolaşmalıyım
Sokaklarda, parklarda.
El sallamalıyım
Giden trenlere,
Kalkan vapurlara.

Bilmeliyim
Gölgelerin boyundan
Saatin kaç olduğunu.
Türkü söylemeliyim yol boyunca,
Keyfimden, ya hüznümden.
Geçmiş günlerimi hatırlamalıyım,
Dalıp dalıp akar suya,
Hayaller kurmalıyım
Güzel geleceğe dair.
Yanımdan geçenler olmalı,
Selâm almalıyım.
Robenson'u düşünmeliyim:
Garipliğini;
Şükretmeliyim,
İnsanlar arasında olduğuma.
Nedir ki eninde sonunda ölüm?
Ayrı düşmek değil mi âşinalardan?

Cahit Sıtkı TARANCI *
(«Ben Ölecek Adam Değilim» şiirinden)
(Sonrası)

* **Cahit Sıtkı Tarancı** (1910 - 1956), şiirleriyle tanınmıştır. Eserleri **Otuz Beş Yaş, Düşten Güzel, Sonrası** isimli kitaplarında toplanmıştır.

ÇOCUKLUĞUMDAKİ EV

Ah, ne hoştu, ne tuhaftı bizim çocukluğumuzda hayat...

Evlerimizde ne hoştu o, bir cins Çin yazısını hatırlatan desenlerle cicim perdeler; o göz nurunu renge katarak çiçek yapmış eşyalar; o dönüvermiş köpükler şeklindeki tenteneler; gergefteki çevreler... Taşlıktaki nalın sesi, sakanın —patlamasından korktuğum— kara tulumu ve bu tulumun yere gömülü küpe boşalırken çıkan dolgun homurtusu... Hele ne tuhaftı mangalda kaynayan dar boğazlı, şiş karınlı, iğri bacalarından buğu veren bakır göğümler... Ne hoştu göbeğinde sabun duran gümüş leğen ibrikler...

Bayılırdım hohlanarak içine bez sokulup çomakla temizlenen lâmba şişelerine... Seyrine doyamazdım bacının gıcır gıcır tahta silip mermerleri kezzapla yıkayışına! Islak tahta kokusu içimi açardı; kezzabın sarı köpükleri genzimi yakardı!

... Ah, ne tuhaftı yer sofrası, koca sini, herkese bir minder, peşkirler, şimşir kaşıklar... Fakat ne hoştu süslü kaşık çeşitleri... Şu şimdi antikacı vitrinlerine girmiş olan, uçlarına mercan takılı, açık sarı, hafifçecik, bağa hoşaf kaşıkları! Işığa tutar bakardım! Muhallebi kaşığı kemiktendi; çukur değildi; ağzı fazla açtırmaz, madenden yapılmışlar gibi sütün tadını bozmazdı. Daha ne kaşıklar vardı: deniz böceği mühreden, Hindistan cevizi kabuğundan, abanozdan, fağfurdan...

Yemek sinilerinin büyüklerini yuvarlayarak getirirlerdi. Altına konan alçacık iskemle, açıldığı zaman dört ayaklıydı, fakat kapanınca dümdüz olur, bir tarafa kolayca gizlenirdi. Ne hoştu o kelle şekerleri... Şekerden top mermileriydi; bakkaldan gelir, sıraya dizilirdi. Sonra yere bembeyaz bir örtü serilir, elde keser, tepelerine vurulur, parça parça edilir, mini mini parçalara bölünürdü. Oturur, seyrederdim. Sonra bu iş biter, yere çift kalıp iri sabunlar yığılır ve çatlatmadan, kırıntı bırak-

madan bir tel ile münasip yerlerinden, münasip boylarda kesilirdi. Büyük evlerde koca koca erzak ambarları vardı.

... Tuhaftı ve hoştu bütün çocukluk... Bu çocukluk benimki miydi? O kadar uzak kalmışa, o kadar uzakta kalmışa benziyor ki, benim değil, babamın değil, galiba dedeminki idi.

Refik Halit KARAY *
(Nilgün'ün Sonu)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Bu yazıdan ne anlaşılıyor? — 2. Yazının birinci ve ikinci paragraflarını tekrar okuyarak, yazarın çocukluğundaki evde hoş bulduklarını ayrı ayrı söyleyiniz. Bunlardan şimdi de yaşayanlar var mı? — 3. Eski evlerde yemek sofrası nasıl kurulurdu? Bu şekli bugünkü ile rahatlık bakımından karşılaştırınız. — 4. Şeker ve sabun nasıl satılır ve evlerde kullanılmak için ne yapılırdı? — 5. Erzakı, büyük ambarlar içinde evlere depo etmelerinin sebepleri nelerdir? — 6. Yazar, bu hayatın eskiliğini hangi sözlerle anlatıyor? — 7. Bu yaşama tarzı niçin değişmiştir? (Bu soruya cevap vermeden önce, bu yazıdan sonraki «Eski Konaklar» başlıklı yazıyı okuyunuz.)

Çeşit, kuruluş :

Bu yazı bir romanın parçasıdır. Romanlar, burada görüldüğü gibi, bazen bir yerin, bir çağın özelliklerini de canlandırır.

Okuduğunuz yazıda eski evlerin kaç türlü özelliğinin belirtilmiş olduğunu sayınız.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Hoş** ile **tuhaf** kelimelerini cümlelerde kullanarak aralarındaki anlam farkını belirtiniz. — 2. **Cicim, kilim, halı** arasında ne farklar vardır? — 3. Yazar niçin **tepsi** kelimesi yerine **sini** kelimesini kullanmış? — 4. «İç açmak», «Göz nurunu renge katmak» ne demektir?

Dilbilgisi: 1. «Ne hoştu, ne tuhaftı» sözlerinde **ne** kelimeleri, soru mu bildiriyor, şaşma mı? **Ne** kelimesinin bu şekilde kullanılışına birkaç örnek de siz bulunuz. — 2. «...» işaretleri nerelerde kullanılmış? Bu cümleler sonuna niçin « . » konmamış? — 3. **Yakar-dı, bakar-dım, getirirler-di, gizlenir-di** fiilleri geniş zaman kipi ile çekildikten sonra ayrıca **-di** eki de almıştır. **-di** eki bu fiillere geçmiş zaman anlamı da vermektedir. Bu fiiller **bileşik zamanlıdır**. Basit zamanla çekilmiş fiillerin **-di, -miş** gibi ekler alarak geçmiş zaman, **-ise** eki alarak şart anlamı bildiren şekillerine **bileşik zaman çekimi** denir. **-di** eki almış olan bu çekime **bileşik zamanın hikâyesi** denir. — 4. Aşağıdaki sözlerde, siyah dizilmiş olan fiiller, bir işi, kendinden sonra gelen işe bağlamaktadır:

«Göz nurunu renge **katarak** çiçek yapmış eşyalar.» «Tulumun küpe **boşalırken** çıkan dolgun homurtusu.» «Bacının tahta **silip** mermerleri kezzapla yıkayışı.» Örneklerde gördüğünüz **katarak, boşalırken, silip** fiilleri de, aslında birer fiilimsidir; bir işi başka bir işe bağlayan fiilimsilere **bağ-fiil** denir. Bağ-fiiller, başlıca, **-ip, -erek, -ince, -eli, -meden, -dikçe** ekleriyle yapılır. Siz de bu ekleri fiil köklerine getirerek bağ-fiiller yapınız ve yaptıklarınızı cümlelerle kullanınız.

* **Refik Halit Karay**, bkz. s. 55.

KOMPOZİSYON KONUSU

Bugünkü evlerde yemeklerin muhafazası, çamaşır yıkanması, ortalığın süpürülmesi, ütü yapılması vb. gibi işlerde nasıl kolaylıklar sağlanmış olduğunu yazınız.

ESKİ KONAKLAR

Bundan elli yıl önce bir İstanbul konağında kaç hizmetçi vardı? Bugünkü hayat şartlarına göre, bu hizmetçilerin bir kısım işlerini hangi araçlarla sağlıyoruz? Bu soruya cevap verebilmek için eski evle yeni evi karşılaştırarak, eskiden kullanılan araçların şekil ve nitelikleri üzerinde kısaca durmak lâzımdır.

Bundan elli yıl önce, ev işleri şimdikine göre daha yorucu idi; aynı zamanda, bu işlere daha çok zaman ayırmak gerekiyordu. Meselâ bir konakta gaz lâmbalarını her sabah doldurmak, lâmba şişelerini temizlemek için bir hizmetçinin bu işe ayrıldığını düşününüz. Şimdi ise böyle bir külfete katlanmaya sebep yoktur. Bundan daha mühim olan su meselesini hatırlamak lâzım. Su tesisatından önce, kuyusu olan bir ev, su ihtiyacını bu kuyudan temin etmek zorundaydı. Kuyudan kova ile çekilen suyun, konağın muhtelif katlarına taşınmasındaki zahmetleri göz önüne getirebiliriz. Ya kuyu yoksa, eve su bulma işi, mahallelerde saka esnafına bağlı idi.

Mutfak işlerine gelince: Havagazı tesisatından evvel mutfakta kömürün yakılması, bir hizmetçinin satırla et kıyması, kelle şekerinin keserle küçük parçalara ayrılması gibi hizmetlerin kalabalık bir konakta kaç hizmetçi ile başarılabileceğini kolaylıkla tahmin edebilirsiniz. Satırla et kıyma yerine, elle çevrilen makinaların insan işlerini kolaylaştırdığı, zamanımızda ise bunun kasaplarda elektrikle yapıldığı malûmdur. Elektriğin evvelce elle işletilen küçük makinalara da tatbiki, ev hizmetlerinin kolaylaşmasına sebep olmuştur.

Konserve sanayiinin de gelişmesi ev hizmetlerini azaltmıştır. Bir kısım yaz sebzelerinin tuzlanıp kurutularak muhafazası, domates salçası ve tarhana yapılması, kışlık et kavurması işlerinin ev hizmetlerini ne kadar artırdığını biliriz. Hattâ bu işlere evdeki hizmetçi kadrosunun kâfi gelmediği, reçel, şurup yapmak için dışardan yardımcılar tedarik edildiği malûmdur.

Eski ev işleriyle yeni ev hizmetleri arasında böyle karşılaştırma yaptığımız takdirde şu neticeye varırız:

1 — Bir kısım ev hizmetleri teknik vasıtaların gelişmesi; yeni vasıtaların icadı; elektrik, havagazı, akar su tesisatı sayesinde, daha kolay ve rahat bir hale gelmiştir.

2 — Gıda sanayiinin, bu arada konserve sanayiinin gelişmesi ev hizmetlerinin azalmasını sağlamıştır.

Acaba ev hizmetleri daha ziyade azalacak mı? Yani ev hizmetlerinin kolaylaşması yolunda yeni adımlar nelerdir? Pek tabiî olarak bu gelişme durmamıştır. Teknik vasıtalar, her gün biraz daha artıyor ve daha işe yarar hale geliyor. Buzdolapları, çamaşır makineleri ev hizmetlerinde yeni kolaylıklar sağlamıştır. Bugün modern vasıtalarla orta halli bir aile, eskiden yirmi hizmetçi kullanan zengin bir aileden daha rahat yaşamak imkânları elde etmektedir. Evlere yemek veren müesseselerin artması, bulaşık yıkayan makinelerin yapılması gibi kolaylıkları da hesaba katacak olursak, ev işlerinin ne kadar hafiflemiş olduğunu görürüz.

(Yeni İstanbul gazetesi)

GARCİA'YA MEKTUP

Amerika Birleşik Devletleri ile İspanya arasında harp* başladığı zaman, Cuba (Küba) da bulunan Amerika kuvvetleri komutanına acele bir haber göndermek gerekiyordu. Komutan Garcia (Garsiya), Cuba adasının yüksek ve esrarlı dağları arasında bulunuyor ve nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Kendisine, elde olan vasıtalarla, hattâ telgrafla bile haber göndermek imkânsızdı. Fakat Amerika Cumhurbaşkanı bu mektubu en kısa zamanda göndermek azmindeydi.

Ne yapabilirdi?

Cumhurbaşkanının yanında bulunanlardan biri: «Ben, Rowen (Rovn) isminde bir adam tanıyorum; eğer Garcia'ya gönderecek kimseniz yoksa o, bu işi muhakkak yapar» dedi. Hemen Rowen'u buldular ve Garcia'ya gönderilecek mektubu kendisine verdiler.

Rowen'un mektubu nasıl aldığı, nasıl kapadığı, nasıl muhafaza ettiği ve dört günlük üzücü bir yolculuktan sonra, bir gece yarısı, Cuba kıyılarına nasıl çıktığı, bataklıklar arasında gizlice nasıl kaybolduğu ve üç hafta sonra adanın öbür tarafında nasıl göründüğü, çektiği sıkıntılar ve mektubu Garcia'ya verişi bizi ilgilendirmez.

Size asıl söylemek istediğim şey başkadır: Cumhurbaşkanı McKinley (Makinli), Garcia'ya götürülecek olan mektubu verdiği zaman, Rowen bunu aldı; fakat «Acaba Garcia nerede?» diye sormadı. İşte bronzdan heykelleri yapılacak, dünyanın her okuluna anıtı dikilecek bir insan örneği!

Gençlere lâzım olan, yalnız kitaplardaki bilgileri, şunun bunun hakkında söylenen şeyleri öğrenmek değil, kendileri için beslenen güvene lâyık olmaya ve dürüst hareket etmeye alışmaktır. Yapılacak iş «Mektubu Garcia'ya götürmektir.»

General Garcia çoktan öldü; fakat hayatta birçok Garcia'lar var.

Ben, kendisine, Garcia'ya götürülmek üzere bir mektup verildiği zaman işi hemen üzerine alan, hiçbir saçma sual sormayan, başkasına bu vazifesini söylemeyen, mektubu muhatabına götürmekten başka bir şey düşünmeyen insanlar istiyorum. Medeniyet, yalnız ve yalnız böyle insanlar aradığını avaz avaz bağırıyor. Böyle bir adamın istediği her şey olur. Bu adam, dünyanın her memleketinde, her şehrinde, her kasabasında aranır. Her yazıhanede, her dükkânda, her fabrikada istenen ve özlenen adam budur. Bütün dünya, Garcia'ya mektup götürecek adamları bekliyor.

Elbert HUBBARD *
Çeviren: Ömer Rıza Doğrul

Metnin İşlenişi

Açıklama :

* **Amerika - İspanya Harbi :** 1895'te Cuba adasında çıkan isyan yüzünden, Amerika ile İspanya arasında çıkan savaş. Bu savaştan sonra, 1898'de Paris'te yapılan bir anlaşmayla İspanya, Cuba'dan çekilmiştir.

Olaylar, düşünceler :

1. General Garcia kimdir? — 2. Amerika ile İspanya, birbirleriyle ne durumda bulunuyorlar? — 3. Amerika Cumhurbaşkanı ne yapmak istiyor? Bu işin güçlüğü nedir? — 4. Rowen mektubu alınca nasıl hareket etti? Mektubu yerine ulaştırabilmek için neler yapmış olabilir? — 5. Yazarın Rowen'da örnek olarak göstermek istediği özellik nedir? — 6. Bir iş verildiği zaman, yazara göre, nasıl hareket etmemiz gerekir?

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazı çeşit bakımından «Asker Geçerken» parçasına benziyor. — 2. Asıl olay hangi paragraflarda anlatılmıştır? — 3. Yazarın bu olayı değerlendirdiği paragrafları gösteriniz.

* **Elbert Hubbard** (Elbert Habırd) (1856 - 1915), Amerikalı yazar.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Komutan** ile **general** arasında anlamca ne fark var? — 2. **Azim, muhakkak, anıt, güven, dürüst** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 3. **Yazıhane, dükkân, mağaza, fabrika, ardiye** arasındaki farkları açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Yapar, gerekiyordu, bilmiyordu, tanıyorum, verdiler** fiillerinden hangisi basit, hangisi bileşik zamanlıdır? — 2. Birinci sorudaki fiillerin hangi şahısları gösterdiğini belirtiniz. — 3. Yazının birinci paragrafından olumlu ve olumsuz fiiller gösteriniz. — 4. « ˆ » düzeltme işaretlerinin yazıda hangi kelimelerde ve niçin kullanıldığını açıklayınız.

KOMPOZİSYON KONUSU

Size verilmiş bir işi nasıl yaptığınızı ve bunu yaparken karşılaştığınız güçlükleri kısaca yazınız.

TİYATRO

İlmin, tekniğin, sanatın gayesi, insan hayatını daha rahat, daha mutlu bir seviyeye yükseltmektir. Bu gayeye acaba tiyatro ne yoldan hizmet edebilir?

Ünlü İngiliz denemecisi Hazlitt (Hazlit) diyor ki: «Hayatın bir örneği olan sahnede, aktörler, insanlığa ayna olurlar. Biz kendimizi onlarda görürüz. Onlar bize ne olduğumuzu, ne olmak istediğimizi, ne olmaktan korktuğumuzu gösterirler. Tiyatrosu olan bir memlekette kötülükler, hatalar sürüp gitmez.»

Sahne dediğimiz üç duvarlı dünyanın güneşi, yağmuru, rüzgârı, evleri, sarayları, hapishaneleri yalancı olduğu halde, orada yaşanan hayat, duyulan haz, çekilen ıstırap seyirciye hiç de sahte görünmez. Aksine, o kadar gerçek hissini verir ki, bizi kendine asıl hayattan daha sıkı bir şekilde bağlar. Perde kalkar kalkmaz, görünmeyen sihirli kuvvetler tarafından yavaş yavaş kendi dünyamızdan çekilip alınırız. Temsil boyunca, biz artık, kendi kendimiz olmaktan çıkar, başka ve âdeta kendimize yabancı insanlar haline geliriz. İyi bir komedinin veya trajedinin temsilinden çıkınca, duygularımızın, düşüncelerimizin ne kadar değiştiğini açıkça fark ederiz; temsilden önce hayata, insanlara küskün isek, temsilden sonra içimizde, bunun aksi duygular uyanabilir. Bir hırsızı, bir dolandırıcıyı, bir dedikoducuyu tiyatroya götürün; hırsızlığın, dolandırıcılığın, dedikodunun sonuçlarını olanca çıplaklığı ile ortaya koyun; neticede bu insanların, gizliden gizliye de olsa, nasıl pişmanlıklar ve vicdan sancılarıyla kıvrana kıvrana salonu terk ettiklerini göreceksiniz.

Aristo'nun «ruhun temizlenmesi» adını verdiği bu hadise, tiyatro sanatının eğitim değerini apaçık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Suat TAŞER *
(Tiyatro Meseleleri)

KOMPOZİSYON KONUSU

Tiyatro, toplumların hayatlarını nasıl etkiler? Açıklayınız.

* **Suat Taşer** (1919 - 1982), tiyatro oyuncusu ve şairdi. Şiir kitaplarından **Evrende Ellerimiz**, tiyatro eserlerinden **Aşk ve Barış, Deli Dumrul** anılmaya değer.

TÜRKİYE TÜRKÜSÜ

Bir ak buluttur döner yurdumun üstünde,
Çağ çağ ışıtır.
Bir ak bulut ki Doğu'dan Batı'ya,
Eksilmemiş üstümüzden akınlarda.

Bir yiğit duygudur yayılır yurdumun içinde,
Bayrak bayrak dalgalanır
Fatih'lerle, Yavuz'larla,
Sultanlar Sultanı Süleyman'larla.
Bir cenk türküsüdür söylenir
Asya'dan Avrupa'ya.

Sınırlarda at üstünde akıncılar bekleşir,
Kalelerde Osman Paşa'ların yüreği...
Bir ülke ki Anadolu'm, gazilerle söyleşir,
Şehit kokan topraklarında
Korkusuz kişiler dolaşır.

Bir yürektir çarpar Anadolu'mda,
Yiğitliğe, güzelliğe.
Bir türkü söylenir, bir türkü söylenir ki dağ dağ
Türklük ayaklanır.

Korkusuzca gezer kişiler yurdumda,
«Her yürekte bir aslan yatar.»
Gözlerde bir güç, gönüllerde bir sevgi.
Nice nice savaşlarda
Bir ad yayılır ki «Türk» diye,
Bayrak bayrak dalgalanır.

S. Kandemir BAŞAR
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Bir ak buluttur döner yurdumun üstünde: Şair, «Türkiye' nin talihi aktır, kararmayacaktır» diye, iyimser bir duygu taşımaktadır. — **Osman Paşa** (1832-1900): Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa.

Olaylar, düşünceler :

1. Şair, Türkiye'nin ak talihli oluşuna, tarihimizden hangi örnekleri veriyor? — 2. Yurdumuzun bugünkü durumunu hangi sözlerle övüyor? — 3. «Her yürekte bir aslan yatar» ne demektir? Şair bu atasözünü anmakla ne söylemek istiyor? — 4. Şair, insanlarımızı anlatırken «Gönüllerde bir sevgi» diyor. Bu sevgi neler ve kimler için olabilir? — 5. Bu şiirde «Geçmişimizle övünülüyor, geleceğimize umutla bakılıyor» diyebilir miyiz? Niçin?

Kuruluş :

Bu şiirde, geçmişi ve bugünü anlatan bölümleri ayırınız.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Işıtmak, cenk, ülke** kelimelerine eşanlamlılar bulunuz. — 2. «Bir türkü söylenir ki dağ dağ / Türklük ayaklanır» mısralarında geçen «türkü» kelimesinin anlamı nedir? — 3. «Kalelerde Osman Paşa'ların yüreği» ne demek? — 4. «Nice nice» kelimelerine eşanlamlı kelimeler söyleyiniz.

Dilbilgisi: 1. **Doğu, Batı** kelimeleri neden büyük harflerle yazılmıştır? — 2. «Fatih'ler, Yavuz'lar» özel isimleri niçin çoğullaştırılmıştır? — 3. Son kıtadaki atasözü neden « » tırnak işareti içine alınmıştır? — 4. « ' » kesme işareti hangi kelimelerde, niçin kullanılmıştır? — 5. «Şehit kokan topraklarında / Korkusuz kişiler dolaşır» mısraları, tek bir cümledir. Basit mi, bileşik mi?

OKUMA ÖDEVİ

Tarihimiz ve yurdumuz üzerine yazılmış şiirler bulunuz. Sınıfta okuyarak tartışınız.

SON YAPRAK

(İki ressam genç kız bir pansiyonda oturmaktadırlar. Bunlardan Johnsy [Jonsi] zatürreeye tutulmuştur.)

Zavallı kızcağız, demir karyolasının içinde, yandaki tuğla evin duvarını seyrederek, kımıldamadan yatıyordu.

Doktor bir sabah, kır kaşları ile işaret edip Johnsy'nin arkadaşı Sue (Su) yu dışarıya çağırdı. Termometresini sallayıp cıvayı düşürmeye çalışarak:

— Kurtulması için onda bir ümit var, dedi. O da eğer yaşamak arzusu varsa. İnsanlar mezarcının tarafını tuttuğu zaman, tıp gülünç duruma düşüyor. Sizin hanım arkadaşınız da iyileşmeyeceğine inanmış... İlmin bana verebildiği her şeyi yapacağım; fakat hastalarım, cenaze törenlerine gelecek arabaları saymağa başladılar mı, ümidimi yüzde elli keserim. Eğer siz ona, palto kollarının kış modası hakkında bir sual sordurabilirseniz, ihtimali beşte bire yükseltebilirim.

Doktor gittikten sonra Sue, içeri girerek bir Japon mendilinin hakkından gelene kadar ağladı. Sonra resim tahtasını kolunun altına sıkıştırıp ıslık çala çala, Johnsy'nin odasına girdi.

Johnsy, yüzünü pencereye doğru çevirmiş, hiç kımıldamadan yatıyordu. Sue onun uyuduğunu zannederek ıslığını kesti. Tahtasını hazırlayıp bir dergide çıkacak bir hikâye için resim yapmağa başladı... Derken bir mırıltı işitti. Hemen yatağın yanına koştu.

Johnsy'nin gözleri açıktı; pencereden bakıyor ve gittikçe azaltarak bir şeyler sayıyordu:

— On iki, dedi. Biraz sonra, «on bir»; daha sonra «on» ve sonra birbiri ardından «dokuz, sekiz, yedi».

Sue merakla pencereden dışarı baktı. Orada sayacak ne vardı? Çıplak, kasvetli bir avlu ile beş metre ilerdeki tuğla evin bomboş duvarı görünüyordu. Kökleri çürümüş, ihtiyar bir sarmaşık, duvarın yarısına kadar tırmanabilmişti. Sonbaharın soğuk nefesi ile yaprakları dökülmüş olan nebat, iskeleti ile âdeta duvara tutunmaya çalışıyordu. Sue:

— Ne var canım? diye sordu. Johnsy, fısıltı ile:

— Altı, dedi. Şimdi daha hızlı dökülüyorlar. Üç gün evvel yüz taneydi. Sayarken başım ağrıyordu, ama şimdi kolaylaştı. İşte bir tane daha düştü, beş tane kaldı.

— Beş tane kalan ne? Söyle bana, Johnsy!

— Yaprak, sarmaşığın yaprakları. Sonuncu da düşünce ben öleceğim.

Sue azarlayarak:

— Bu ne saçma şey! dedi. Sarmaşık yapraklarının, seninle ne ilgisi var... Uyumaya çalış. Ben ihtiyar Behrman (Behrmen) i çağırmaya gidiyorum; resimlerime modellik etsin. Bir dakika sonra gelirim. Sen kımıldama, yat.

Behrman, en alt katta oturan bir ressamdı. Altmış yaşını geçkindi. Michelangelo (Mikelangelo) nun Musa heykeli* nin sakalını andıran uzun bir sakalı vardı. Sanatta muvaffak olamamıştı. Kırk senedir resim yapardı ama bir kere bile başarı kazanamamıştı. Her zaman bir şahesere başlayacağını söylerdi, henüz meydanda bir şey yoktu. Senelerden beri sadece reklâmlar, afişler yapmıştı. Model tutmaya parası olmayan genç ressamlar arasında modellik yaparak yaşardı.

Sue, Behrman'i stüdyosunda buldu... Johnsy'nin kuruntularını, hakikaten bir yaprak kadar zayıf ve kuvvetsiz olan bu zavallı kızı dünyaya bağlayan bağların gittikçe zayıfladığını anlattı. İhtiyar Behrman:

— Ne? diye haykırdı, kahrolasıca bir sarmaşığın yaprakları dökülüyor diye ölmeye hazırlanan insanlar da var demek! Zavallı Miss Johnsy!...

Yukarı çıktıkları zaman Johnsy uyuyordu. Oradan sarmaşığa ve sonra da birbirlerine baktılar. İkisinin de neler duyup düşündüğü belli idi. Yağmurla beraber soğuk bir rüzgâr esiyordu...

Sue, ertesi sabah uyanınca, Johnsy'nin kapalı perdeye gözünü dikmiş olduğunu gördü.

— Aç, görmek istiyorum, dedi Johnsy.

Sue bu ısrarlı arzuya itaat etti. Hayret! Bütün gece devam eden şiddetli yağmura ve rüzgâra rağmen sarmaşığın üstündeki yapraklardan biri düşmemişti. Kenarları kuruyarak sarı bir renk aldığı halde, yeşil kalmış olan sapı, yerden beş altı metre yüksekte, bir dala yapışıktı.

Johnsy:

— Sonuncu, dedi. Dün gece mutlaka düşeceğini sanmıştım. Ama artık bugün düşecek.

Akşam oldu, yaprağın dalına sağlamca yapışmış olduğu, alaca karanlıkta bile görülüyordu. Geceleyin yağmur ve rüzgâr tekrar başladı. Ertesi sabah ilk ışıklarla beraber Johnsy, perdenin açılmasını ısrarla istedi. Sarmaşık yaprağı hâlâ düşmemişti. Johnsy uzun uzun baktı ona. Sonra, gaz ocağında çorba hazırlayan Sue'ya seslendi :

— Bana biraz çorba ile süt getirsene... Hayır hayır, önce bir ayna getir. Arkama da bir yastık koy, yemek yapmanı seyredeyim...

Doktor öğleden sonraki vizitesini bitirip çıkarken Sue da, bir sebep bulup peşinden gitti. Doktor:

— Artık tehlike kalmadı, dedi. Şimdi aşağıda yeni bir hastayı görmeğe gidiyorum. Behrman isminde biri... O da zatürreeye tutulmuş. Zayıf ve ihtiyar bir adam. Hiç ümit yok, fakat rahat etmesi için bugün hastaneye kaldırıyoruz.

Öğleden sonra Sue, yatakta mavi yünden bir şal ören Johnsy'nin yanına otururak kolunu omuzuna attı:

— Şekerim, dedi. Sana bir şey söylemek istiyorum. Mr. Behrman bugün zatürreeden öldü. İki gün önce kapıcı onu odasında ateş ve ıstırap içinde kıvranır bir halde bulmuş. Elbisesi, ayakkabısı sırılsıklammış. O tipili gecede niçin dışarıya çıkmış olduğunu anlayamamışlar. Sonra orada hâlâ yanmakta olan bir fener, bir merdiven, birkaç fırça ve üzerinde sarı, yeşil boyalar ezilmiş bir palet görmüşler... Pencereden bak şekerim, duvardaki son yaprağı görüyor musun? Rüzgâr estiği zaman niçin kımıldamadığını merak etmedin mi? İşte Behrman'ın şaheseri odur; son yaprağın düştüğü gece yapmış.

O. Henry *
(Son Yaprak)
Çeviren: Mehmet Harmancı

---

* **O'Henry** (O Henri) (1862 - 1910), Amerikalı hikâye yazarı. Eserlerinden bir kısmı dilimize çevrilerek **Hikâyeler, Yeşil Kapı, Son Yaprak** adlı kitaplar halinde yayımlanmıştır.

Metnin İşlenişi

Açıklama :

* **Michelangelo'nun Musa heykeli:** Ünlü İtalyan ressam ve heykeltraşı Michelangelo (1475-1564) tarafından yapılan ve Musa Peygamber'i tasvir eden bir heykel; bu heykelde peygamberin sakalı pek uzundur.

Olaylar, düşünceler :

1. Sue ve Johnsy ne işle meşgul olurlar? İlgileri nedir? — 2. Johnsy hangi hastalığa tutulmuş? Yaşamasını neye bağlı görüyor? — 3. Doktor onun iyileşmesi için ne tavsiye ediyor? — Johnsy'nin moda ile ilgilenmesini niçin istiyor? — 4. Sue arkadaşının hastalıktan kurtulması için ne gibi gayretler gösteriyor? — 5. Behrman kimdir? Johnsy'nin kuruntularını nasıl öğrendi? Ona ümit vermek için ne yaptı? Bu hareketinin sonunda ne oldu? — 6. Hikâyede, hastaya gösterilmiş olan ilginin değerini açıklayınız.

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazıya hikâye diyebilir miyiz? Niçin? — 2. Bu hikâyede önce Johnsy ile Sue, yani kişiler ve Johnsy'nin hastalığı tanıtılmıştır. Böylece konu gözümüz önüne serilmiş, bize bildirilmiş oluyor; bir hikâyede bu bölüme **serim** denir. Sonra hastalığa aranan çareler, bu konuda çıkan güçlükler hikâye ediliyor; bu bölüm **gelişme** ya da **düğüm** adını alır. Olay, Johnsy' nin iyileşmesi, Behrman'ın ölmesi ile sona eriyor; bu bölüme de **sonuç** denir.

Okuduğunuz hikâyede serim, gelişme (düğüm), sonuç bölümlerinin nereye kadar sürdüğünü gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Pansiyon, zatürree, ihtimal, model, reklâm, afiş** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. **Kök, köklenmek, köklü, kökten** kelimelerinin anlamlarını açıklayınız. — 3. «Tıbbın gülünç duruma düşmesi», «Hastaların cenaze törenlerine gelecek arabaları sayması» sözlerinin anlamlarını başka türlü söyleyiniz.

Dilbilgisi: 1. «Moda hakkında soru sormak», «Moda hakkında soru sordurmak» sözleri arasında ne fark var? **Sordurmak** fiili gibi, işin başkasına yaptırıldığını bildiren fiillere **ettirgen fiiller** denir. Ettirgen fiiller, fiil köküne **-ir, -tir, -t** ekleri getirilerek yapılır: **Yat-ır-mak, yap-tır-mak, getir-t-mek** gibi. — 2. **Resim yapmak, sayı saymak, bakmak, işitmek, çalışmak** fiillerinden ettirgen fiiller yapınız. — 3. **Kız-cağız** kelimesinin sonundaki ek nasıl bir anlam bildiriyor? — 4. Aşağıdaki cümlelerin yüklemlerine dikkat ediniz:

«Behrman bir **ressamdı.**» «Altmış yaşını **geçkindi.**» «Uzun bir sakalı **vardı.**» Bu cümlelerdeki **ressam, geçkin, var** kelimeleri sonundaki **-di** eki, ekfiilin hikâye zamanı, tekil 3. kişi ekidir.

Ekfiilin rivayet bileşik zamanı **-miş** ekiyle, şart bileşik zamanı da **ise** ekiyle çekilir: a) Yukardaki cümleleri rivayet ve şart ekleriyle söyleyiniz. b) Rivayet ve şart eklerini fiil çekiminin tekil ve çoğul üç kişisiyle kullanınız.

5. Ekfiilin şimdiki zaman eklerini «temiz» yüklemine getirerek, tekil ve çoğul üç kişiyi çekiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu konulardan birini yazınız:

1. Evinizde bulunan bir hastaya karşı görevleriniz nelerdir?
2. Bir hastayı ziyarete gidince nasıl hareket etmemiz gerekir?
3. «İnsanları hayata bağlayan umuttur» sözünü açıklayarak bir ödev hazırlayınız.

MİNYATÜR SANATI

Bazıları minyatürü çok küçük bir levha üzerine yapılmış küçük figürler zannederler. Bu, yanlış bir kanaattir. Bizim minyatürlerimiz için boy yoktur, küçük de olabilir, büyük de; 2X3 m. boyunda minyatürler yapılmıştır. Minyatür, diğer resimlerden, figürlerin tertibi ve işlenişi bakımından ayrılır: Minyatürde derinlik aranmaz; yani figürlere, manzara içinde yakın veya uzak olmalarına göre boy ve şekil verilmesi düşünülmez. Plan da yoktur, sanatkâr figürleri önemlerine göre tertipleyip işlemeye çalışmaz; uzak, yakın; önemli, önemsiz her figür aynı açıklıkta işlenir; bütün detaylar gösterilir.

Minyatür şiire benzer; onda sanatkârın anlayışı hâkimdir; şekilleri istediği gibi değiştirir, mübalâğalandırır veya zarifleştirir.

Bu türlü resimlerde, renkler de çok mühimdir. Renklerin birbiriyle ahenk temin etmesi, tabloya güzellik ve çekicilik vermesi lâzımdır. Bu resimlerde gölge yoktur. Tablonun apaçık ve apaydınlık olmasına çalışılır.

Eski minyatürcünün aletleri, bugünkü ressamınkilere benzemezdi. Fırçalarının tüyleri üç aylık kedilerin enselerinden alınır, bunlar beyaz fayanslar üzerinde düzenlenerek ibrişimle bağlanırdı. Sonra bir güvercinin kanat tüylerinin kalemleri içine yerleştirip fırça haline getirilirdi. Boyaları ise, çeşitli renkte toprak boya ile gümüş ve altın tozundan ibaretti; bunlar yumurta sarısıyla ezilir, koyu bir sıvı haline getirilerek kullanılırdı.

Doğu memleketlerine minyatür Moğolistan'dan yayılmıştır. Onun için, minyatürdeki insan yüzleri Moğollara benzer. İranlılar bu sanatı çok ilerletmişlerdi. XV. yüzyılda yapılmış

olan İran minyatürleri, bu sanatın en üstün seviyesine erişmiştir. Türkler de minyatürde başarı göstermişler ve bu sanatı daha çok kitap süslemekte kullanmışlardır. Müzelerimizde muhafaza edilmekte bulunan eski el yazması kitaplarımızda çok güzel minyatürler vardır.

Bu Doğu sanatına verilen isim, Batı dillerinden alınmıştır. Ortaçağda, Avrupa'da el yazması kitap yazanların, başlık harflerini süslemek için yaptıkları küçük resimlere ve sayfa kenarlarına çizdikleri süslere minyatür denirdi. Kelimenin küçüklük mânası taşıması da, şüphesiz bundan ileri gelmektedir.

Hüseyin TAHİRZADE
(Hayat dergisi)

Açıklama :

Okuduğunuz yazı, eskiden Doğu memleketlerinde yapılan bir çeşit resim hakkında bilgi veriyor. Yazar bu çeşit resimlerin özelliklerini, kaynağını, aletlerini, hangi milletlerde görüldüğünü, kendi kişisel düşüncelerini katmadan bildirmektedir. Bu yazı gibi, bir konu üzerinde, yazarın kişisel görüşleri katılmadan, okuyucuya bilgi vermek için yazılmış yazılara **makale** dendiğini bilirsiniz.

KONUŞMA KONUSU

Atatürk'ün aşağıdaki sözlerini okuyunuz:

1. «Yüksek bir insan cemiyeti olan Türk Milleti'nin tarihi bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir.»

2. «Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz... İtiraf etmeli ki o milletin uygarlık yolunda yeri yoktur. Halbuki bizim milletimiz, gerçek vasfıyla ileri ve medenî olmaya lâyıktır ve olacaktır.»

Atatürk

a) Atatürk, Türk Milleti'nin hangi yeteneğini belirtiyor?
b) Milletimizin başka yüksek niteliklerini söyleyiniz.
c) Atatürk, güzel sanatlarla uygarlık arasında nasıl bir ilgi görüyor?

ALİ USTA

Dar kapısından başka aydınlık girecek yeri olmayan dükkânında, tek başına, gece gündüz kıvılcımlar saçarak çalışan Koca Ali, tıpkı kafese konmuş terbiyeli bir arslanı andırıyordu. Uzun boylu, iri pençeli, kalın pazılı, geniş omuzlu bir pehlivandı. On senedir bu karanlık in içinde ham demirden döğdüğü bu kılıç namluları bütün Anadolu'da, bütün Rumeli'de, sınır boylarında büyük bir nam kazanmıştı. Hattâ İstanbul'da bile yeniçeriler satın alacakları kamaların, saldırmaların, yatağanların üstünde «Amel-i Ali Usta»* damgasını arıyorlardı. O, çeliğe «çifte su verme»sini biliyordu. Uzun kılıçlar değil, yaptığı kısacık bıçaklar bile, iki kat olur, yine kırılmazdı. «Çifte su vermek», sanatın yalnız ona mahsus bir sırrı idi...

Koca Ali kimse ile konuşmaz, dükkânından dışarı çıkmaz, habire uğraşırdı... Memleketin yabancısıydı. Kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka lâf bilmez; müşterileri ne verirse alırdı. Yalnız muharebe zamanları ocağını söndürür, dükkânının kapısını kilitler, kaybolur; muharebeden sonra meydana çıkardı.

Şehirde ona dair birçok hikâyeler söylenirdi. Kimi: «Cellât elinden kaçmış bir çelebi», kimi: «Sevgilisi öldüğü için vakitsiz dünyayı terketmiş bir garip» derdi. Siyah şahane gözlerinin yüksek bakışından, kibar tavrından, mağrur sükûnundan, düzgün sözlerinden onun öyle âdi bir adam olmadığı belliydi. Ama kimdi? Nereliydi? Nereden gelmişti? Bunları bilen yoktu. Halk kendisini seviyordu. Şehirde böyle meşhur bir ustanın bulunması, herkes için ayrı bir iftihardı: «Bizim Ali!», «Bizim

Koca Usta!», «Dünyada eşi yoktur!», «Zülfikâr'ın sırrı* ondadır!» derlerdi.

Koca Ali, en katı demirleri mısır yaprağı gibi incelten, kâğıt gibi yumuşatan sanatını kimseden öğrenmemiş, kendi kendine bulmuştu. Daha on iki yaşında iken, sert bir beylerbeyi olan babasının başı vurulmuş, öksüz kalmıştı... Kimseye boyun eğmedi, minnettar kalmadı. Ekmeğini taştan çıkardı. Alnının teriyle kazandı. Çok çalıştı, emsalsiz işler meydana getirdi. Pek az kazanca kanaat etti. İçinde «mukaddes ateş»ten* bir şule bulunan her mucit gibi para için değil, sanatı, sanatının zevki için çalışıyordu. Gönüllü olarak muharebelere gittiği zamanlar, yeniçerilerin, sipahilerin, sekbanların içinde «Ali Usta» işinin methini işittikçe tadı dille anlatılmaz, manevî bir zevk duyardı. Ölünceye kadar böyle hiç durmadan çalışırsa daha birkaç bin gaziye kırılmaz kılıçlar, kalkanlar parçalayan çelik yatağanlar, zırhlar kesen ağır saldırmalar yapacaktı. Bunu düşündükçe gülümser, tatlı tatlı yüreği çarpar, ruhundan kopan bir hamleyle örsünün üzerinde milyonlarca kıvılcımlar tutuşurdu.

Ömer SEYFETTİN *
(«Diyet» hikâyesinden)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Amel-i Ali Usta: «Ali Usta'nın işi» demektir. Eskiden sanatkârlar yaptıkları işlerin üzerine marka olarak bu şekilde, kendi isimlerini yazarlardı. — **Zülfikâr:** Ucu çatal bir çeşit kılıç. Halife Ali'nin böyle bir kılıçla savaştığı ve düşmanları daima yendiği söylenir. Ali Usta'nın, bu kılıcın sırrını bildiği söylenmekle, onun çok usta bir sanatkâr olduğu anlatılıyor. — **Mukaddes ateş:** Yeni ve büyük işler yapmak isteyen insanlardaki kuvvetli istek kastediliyor.

Olaylar, düşünceler :

1. Bu yazının konusu nedir? — 2. Bu insanın kim olduğu hakkında söylenenleri tekrarlayınız. — 3. Ali Usta ne bakım-

* **Ömer Seyfettin** (1884-1920), tanınmış hikâyecilerimizden biridir. Türkçeden yabancı kelimeleri atmak gerektiğini savunmuş, kendisi de hikâyelerini sade bir dille yazmıştır. Hikâyeleri on bir cilt halinde toplanmıştır. Bunlardan birkaçı: **Yüksek Ökçeler, Asilzadeler, Bomba, Bahar ve Kelebekler, Gizli Mâbet, Beyaz Lâle, Ant.**

dan ve daha çok kimler tarafından tanınmıştır? — 4. Sanatının elde ettiği başarıları sayınız. — 5. Sanatta asıl amacı ve zevki neydi? — 6. Sizce, başarısının sebebi nedir?

Çeşit, kuruluş :

1. Ali Usta iyi bir sanatkârda bulunması gereken bütün nitelikleri kendinde toplamış bir insandır. Romanlarda, hikâyelerde iyi veya kötü huyları kendinde toplamış insanlara **tip** denir. Ali Usta, iyi bir sanatkâr tipidir. — 2. Okuduğunuz yazıda görüldüğü gibi, tipler de tasvir yoluyla anlatılmaktadır; insanların tasvirine **portre** adını veriyoruz.

Yazıda Ali Usta'nın şekil ve huy bakımından tanıtıldığı satırları gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Çeliğe su vermek** işini tarif ediniz. **Sulu, sudan, su gibi, su içinde** sözlerinin kullanıldığı anlamlara karşılık veriniz. — 2. **Ham demir, hammadde, ham insan, ham meyva** sözlerinde **ham** kelimesine birer karşılık bulunuz. — 3. «Kafese konmuş terbiyeli aslan», «Ekmeğini taştan çıkarmak» deyimlerini açıklayınız ve birer cümlede kullanınız.

Dilbilgisi: 1. «Ona dair birçok hikâyeler söylenirdi», «Babasının başı vurulmuştu» cümlelerinde, özne **hikâyeler** ve **baş** kelimeleridir; fakat bu özneler işi yapmamış, aksine o işler kendilerine yapılmıştır. **Söylenmek, vurulmak** gibi, öznenin bir işten etkilendiğini bildiren fiillere **edilgen fiiller** denir. Edilgen fiiller, fiil köküne **-l, -n** ekleri getirilerek yapılır: **Gör-ül-mek, ara-n-mak, yap-ıl-mak, oku-n-mak**... gibi. «Koca Ali kimseyle **konuşmaz**», «Halk, Koca Ali'yi **seviyordu**» cümlelerinde ise, «konuşmaz», «seviyordu» fiillerinin özneleri bellidir: «Koca Ali», «Halk». Böyle, belli bir özne ile kullanılan fiillere de **etken fiil** denir. — 2. Şu cümleleri edilgen fiillerle söyleyiniz: «Koca Ali kılıçlar yapardı.» «Yeniçeriler onun işlerini arardı.» «Müşteriler Ali Usta'yı severlerdi.» Örnek: «Kılıçlar yapılırdı.»

KONUŞMA KONUSU

Bu yazının alınmış olduğu «Diyet» hikâyesini okuyarak, hikâyeyi bir sayfalık yazı halinde özetleyiniz.

HAN DUVARLARI

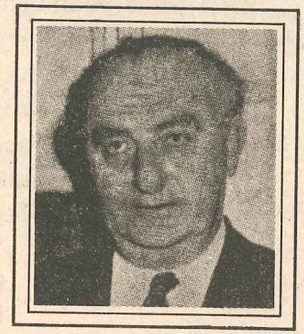

.....
Gidiyordum gurbeti gönlümde duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya,
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık.
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen yüksek Toros dağları,
Ötede uzun kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler...

.....
Kendimi kaptırarak tekerleğin sesine
Uzanmışım kalmışım yaylının şiltesine.

Bir sarsıntı... uyandım uzun süren uykudan,
Geçiyordu araba yola benzer bir sudan.
Karşıda hisar gibi, Niğde yükseliyordu,
Sağ taraftan çıngırak sesleri geliyordu:
Ağır ağır önümden geçti deve kervanı,
Bir kenarda göründü, beldenin viran hanı.
Alaca bir karanlık sarmadayken her yeri,
Atlarımız çözüldü, girdik handan içeri.
Bir deva bulmak için bağrındaki yaraya
Toplanmıştı garipler şimdi kervansaraya.
Bir noktada birleşmiş vatanın dört bucağı,
Gurbet çeken gönüller kuşatmıştı ocağı...

Şişesi is bağlamış bir lâmbanın ışığı,
Her yüze çiziyordu bir hüzün kırışığı...
Yatağımın yanında esmer bir duvar vardı.
Üstünde yazılarla hatlar karışmışlardı.
Fâni bir iz bırakmış burda yatmışsa kimler,
Aygın baygın mâniler, açık saçık resimler...
Uykuya varmak için bu hazin günde, erken,
Kapanmayan gözlerim, duvarlarda gezerken
Birden bire kıpkızıl birkaç satırla yandı,
Bu dört mısra değildi, sanki dört damla kandı:

On yıl var ayrıyım Kınadağı'ndan,
Baba ocağından, yâr kucağından.
Bir çiçek dermeden sevgi bağından,
Huduttan huduta atılmışım ben.

Altında da bir tarih: 8 Mart 37*
Gözüm imza yerinde başka bir iz görmedi.
Artık bahtın açıktır uzun etme arkadaş!
Ne hudut kaldı bugün, ne askerlik, ne savaş.
Araya gitti diye içlenme baharına,
Huduttan götürdüğün şan yetişir yârına.

Ertesi gün başladı gün doğmadan yolculuk,
Soğuk bir mart sabahı, buz tutuyor her soluk.

.....

Gönlümde can verirken köye varmak emeli,
Arabacı haykırdı: — İşte Araplı Beli!
Tanrı yardımcı olsun gayri yolda kalana,
Biz, menzile vararak atları çektik hana.
Bizden evvel buraya inen üç dört arkadaş,
Kurmuştular tutuşan ocağa karşı bağdaş.
Çıtırdıyan çalılar dört cana can katıyor,
Kimi haydut, kimi kurt masalı anlatıyor...
Gözlerime çökerken ağır uyku sisleri,
Çiçekliyor duvarı ocağın akisleri,
Bu akisle duvarda çizgiler beliriyor,
Kalbime ateş gibi, şu satırlar geliyor:

Gönlümü çekse de yârin hayali,
Aşmaya kudretim yetmez cibali.
Yolcuyum bir kuru yaprak misali,
Rüzgârın önüne katılmışım ben.

Sabahleyin gök yüzü parlak, ufuk açıktı,
Güneşli bir havada yaylımız yola çıktı...
Bu gurbetten gurbete giden yolun üstünde,
Ben üç mevsim değişmiş görüyordum üç günde.
Uzun bir yolculuktan sonra İncesu'daydık,
Bir handa yorgun argın, tatlı bir uykudaydık.
Gün doğarken, bir ölüm rüyasıyla uyandım,
Baş ucumda gördüğüm şu satırlarla yandım:

Garibim, namıma Kerem diyorlar;*
Aslı'mı el almış, harem diyorlar.
Hastayım derdime verem diyorlar,
Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ım ben.

Bir kitabe kokusu duyuluyor yazında,
Korkarım yaya kaldın bu gurbet çıkmazında.
Ey Maraşlı Şeyhoğlu, evliyalar adağı!*
Bahtına lânet olsun, aşmadınsa bu dağı.

Arabamız tutarken Erciyeş'in yolunu:
— Hancı, dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?
Gözleri uzun uzun burkuldu kaldı bende,
Dedi:
— Hana sağ indi, ölü çıktı geçende.
Yaşaran gözlerimde her şey artık değişti.
Bizim garip Şeyhoğlu buradan geçmemişti...

Gönlümü Maraşlı'nın yaktı kara haberi.
Aradan yıllar geçti, işte o günden beri.
Ne zaman yolda bir hana rastlasam irkilirim;
Çünkü sizde gizlenen dertleri ben bilirim.

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL *
(Bir Ömür Böyle Geçti)

---

* **Faruk Nafiz Çamlıbel** (1898 - 1973), şiirler ve manzum piyesler yazmıştır. Şiirleri **Suda Halkalar, Çoban Çeşmesi, Bir Ömür Böyle Geçti** isimli kitaplarında toplanmıştır. **Canavar, Akın, Kahraman, Özyurt** isimli manzum piyesleri tanınmıştır.

Metnin İşlenişi

Açıklama :

8 Mart 1337 : Eskiden kullandığımız takvime göre atılmış bir tarihtir ki, 21 Mart 1921'e rastlar. — **Kerem:** Bir halk hikâyesinin kahramanı. Hikâyeye göre, Aslı isimli bir kıza âşık olarak onun peşinden diyar diyar dolaşır. — **Evliyalar Adağı :** Çocuğu olmayan veya olup da yaşamayan aileler, yeni doğan çocuklarını bazı evliyalara adarlar, yani çocuğun yaşaması için onların korumasını beklerler. Bu türlü çocuklara çok zaman «Satılmış» ismi konur. Şiirde «Satılmış» ismini görünce şair bu adamın bir evliyaya adanmış olduğunu tahmin ediyor.

Olaylar, düşünceler :

1. Yazarın seyahat ettiği bölgeyi bir harita üzerinde gösteriniz. — 2. Bu seyahatin hangi yıllarda yapıldığını tahmin edebilir misiniz? — 3. Yolculuğun nasıl geçtiğini yazıdan alacağınız kanıtlarla açıklayınız. — 4. Şairin han duvarlarında gördüğü şiirleri ayrıca okuyunuz, bunları yazmış olan insanların nasıl duygular içinde bulunduğunu tahmin edebilir misiniz? — 5. Şairin neden bir han görünce içi sızlamaktadır? Şimdi hanlarda, otellerde kalan insanlar bu duygular ve sıkıntılar bakımından eskilerine benzer mi? (Çeşitli şartları düşününüz.)

Kuruluş :

1. Bu yazıyı, konaklanılan yerlere göre, kaç bölüme ayırabilirsiniz? Bölümlerin yazıda yerlerini gösteriniz. — 2. Duvarlardaki yazılar: a) Ölçü, kafiye; b) Anlam bakımlarından bir birlik oluşturuyor mu?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Han** ne demektir? Hangi yapılara işhanı diyoruz? **Burkulmak, irkilmek, bağır** kelimelerini cümlelerde kullanınız. — 3. «Ölüm rüyasıyla uyanmak», «Yazıda kitabe kokusu duymak», «Gurbet çıkmazında yaya kalmak», «Huduttan hududa atılmak» sözlerinin anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Arkada zincirlenen Toros dağları», «Toplanmıştı», «Yaylının şiltesine uzanmışım» cümlelerinde, **zincirlenmek, toplanmak, uzanmak** fiilleri işlerin kendi öznesi üzerine etki yaptığını gösteriyor. Bu türlü fiillere **dönüşlü fiiller** denir. Dönüşlü fiiller, fiil köküne «-n» eki getirilerek yapılır. **Yıkamak, taramak, dövmek** fiillerini dönüşlü çatı olarak kurunuz ve birer cümlede kullanınız. — 2. «Yaylımız yola çıktı», «Atlarımız çözüldü», «Huduttan hududa atılmışım», «Kitabe kokusu duyuluyor» cümleciklerindeki fiillerin hangileri etken, hangileri edilgendir? Niçin?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Bugün insanlar, yolculukları hangi araçlarla rahatlaştırabilmişlerdir? Bu konu üzerinde, «Otoray Yolculuğu» yazısını da okuduktan sonra, sınıfta toplu olarak konuşunuz.

2. Atatürk aşağıdaki sözüyle insanlığa karşı nasıl bir duygu belirtiyor?

«Eğer devamlı barış isteniyorsa kitlelerin vaziyetlerini iyileştirecek, milletlerarası tedbirler aranmalıdır. İnsanlığın bütününün refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları açlık, haset, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.»

Atatürk

OTORAY YOLCULUĞU

Niğde'ye yaklaşıyorduk.

Yanımda oturan bir Niğdeli, şehrin eteğini saran ağaç kümeleri arasında pek iyi seçemediğim bir noktayı işaret etti:

— Faruk Nafiz'in hanı, dedi.

Yol arkadaşımın bana gösterdiği bina, Faruk Nafiz'in unutulmaz «Han Duvarları» isimli şiirinde tasvir ettiği handı.

Kıyafetinden anlaşıldığına göre Niğdeli arkadaş, esnaf yahut işçi idi. Böyle olmakla beraber «Han Duvarları»nı ve Faruk Nafiz'i biliyordu.

* * *

Niğde ile Kayseri arasındaki yolu, Faruk Nafiz'in, İstiklâl Muharebesi senelerinde kona göçe üç günde aştığı o uzun mesafeyi, ben bugün otoray* denen yeni icat bir vasıta içinde âdeta uçarak geçiyorum.

Akşamın beş buçuğunda daha Niğde istasyonunda kahve içiyordum. Sokak fenerleri yanarken Kayseri'de olacağım.

Bisikletin ilk icadı zamanlarında ona verilen «şeytan arabası» ismini bu otoraya saklamak lâzımmış! Otoray, görünüşte yirmi otuz kişilik bir otobüs. Fakat ikisi arasında âdeta nalınlı adam ile patenli adam farkı var. Otobüsün mütemadiyen taşla, toprakla boğuşmasına mukabil otoray, cilâlı çelik raylar üstünde yağ gibi akıyor.

Bu vasıta, yolları âdeta çocuk oyuncağına çevirmiş. Meselâ Kayserililer, bizim ada vapurları* biletinden daha ucuz bir

para ile günü birliğine Bor bahçelerinde eğlenmeğe gidiyorlar. Şoförün, daha doğrusu makinistin bana anlattığına göre, Adana ve Kayseri'de oturan iki akraba, meselâ bir ana kız, pazar sabahları, bulundukları yerlerden hareket ediyor, öğleyin Ulukışla'da birleşiyorlar; akşama doğru yine evlerine dönüyorlarmış.

Yeni bir icat yalnız hayatı değiştirmekle kalmıyor; duygularımıza, dünyayı görüş tarzımıza da tesir ediyor. Yolculukta akşam, insanın gayri ihtiyari garipsediği, kendini karanlık düşüncelere bıraktığı saattir. Halkın «akşam garipliği» sözüyle anlattığı bu duyguda, kendimizi uçsuz bucaksız mesafeler arasında kaybolmuş hissetmemizin, arkada bıraktığımız uzağı bir daha görmek şüphesinin, öndeki uzağa yetişememek korkusunun elbette bir payı vardır. Mesafelere hâkim olmak emniyeti, içte bu şüphe ve korkuyu kaldırıyor; insana bu geniş ovalarda, kendi mahallesinde, evinin bahçesinde dolaştığı hissini veriyor.

Reşat Nuri GÜNTEKİN *
(Anadolu Notları)

Açıklama :

Ada Vapurları: İstanbul'dan Adalara işleyen vapurlar. — **Otoray:** Demiryolu üzerinde çalışan, tek vagonlu taşıt; bugün bu taşıtın yerini, birkaç vagondan oluşan, motorlu trenler almıştır.

* **Reşat Nuri Güntekin** (1892 - 1957), romanları ile tanınmıştır. Hikâye ve piyesler de yazmıştır. Eserlerinden bazıları: (Romanlar): **Çalıkuşu, Akşam Güneşi, Dudaktan Kalbe, Miskinler Tekkesi.** (Piyesler): **Yaprak Dökümü, Eski Şarkı.** (Hikâye kitapları): **Sönmüş Yıldızlar, Olağan İşler.**

TÜRK SANATINDA SÜS

Türk samimîdir, yalanı sevmez; onun içindir ki süste de samimî ve mantıkî olmuştur; lüzumsuz mübalâğalardan nefret ederek, «sade güzellik»i elde etmeğe çalışmıştır.

Türk, bütün yüzeyi baştan başa süse boğan ve bu suretle süsün etkisini kaybettiren Arap, Hint ve Çin süsleme tarzını beğenmemiştir; güzelliği, eski Yunanlılar gibi, çizgilerin ve şekillerin ahenginde, oranında aramıştır.

Türk süslemesindeki esaslara dikkat edilirse, görülür ki motifler, süslenecek yüzün ancak bir noktasında toplanmış, öbür taraflar boş bırakılmıştır. Bazan koca bir yüzeyin ortasında yalnız zarif bir güle veya kevkebeye rastlanır; bazan bir kornişin yalnız köşelerinde birer yaprak görülür. Camilerimizde duvarlara, kapı kanatlarına dikkat ediniz: Her taraf sade, her şekil mütenasip ve ahenklidir; her süs, kendi kıymetini artıracak boşluklarla çevrilmiş ve her yüzey de onun boşluğunu dolduracak bir şekilde süslenmiştir.

Süsler, süslenen maddeye göre değişir. Meselâ kürsü, rahle gibi tahta eşya üzerine yapılan süsler oyma, kakma işleridir. Mermeri yontma yoluyla hangi süs yapılabilirse sanatkâr, mermere o süsü yapmıştır. Demirin eğilmesi, bükülmesi ile yapılan süsü tahtada, tahtaya mahsus süsü çinide görmek mümkün değildir.

Her süsün bir vazife ile birleştirilmesi ve mantıkî olması düşünülmüştür. Meselâ kapılar üzerine yapılmış olan geometrik şekilli küçük tahta parçalarından ibaret süsler, kapı tahtalarının hava tesiriyle çatlamasına mani olur. Türkler, Bizanslıların sütun başlıklarında süs olarak kullanılan dantel gibi ince yaprak şekillerini beğenmemişlerdir; çünkü vazifesi ağır yükler taşımak olan bir sütun başlığına, böyle çabuk kırılabilecek narin bir şekil verilmesini doğru görmemişlerdir. Sütunun yuvarlak şeklinden, başlığın kare şekline geçebilmek için, kenarlarına prizma şekilleri vermişler ve bu da bir süs teşkil etmiştir. Onun içindir ki Türk başlığı, Bizans başlığından, esasında daha mantıkî olmuş ve bu da ona daha büyük bir güzellik vermiştir.

Türk sanatında bir yapının tavan, sütun, kapı, pencere, parmaklık gibi muhtelif kısımları, mezar taşları, çiniler, rahleler, kürsüler, şamdanlar, kandiller, buhurdanlar, kumaşlar, halılar, çeşitli ev eşyaları, fil dişi işleri, el işlemeleri, kitap ciltleri çeşitli motiflerle süslenirdi.

Celâl Esat ARSEVEN *
(Hayat mecmuası)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Bu yazıda sanatımızın hangi konusu üzerinde duruluyor? — 2. Türkler süsü, bir yüze nasıl yerleştirirler? Bundan amaç nedir? — 3. Her malzemeye aynı çeşit süs yapılır mı? Niçin? — 4. Ne gibi eşyalar süslenirdi? — 5. Kapı süslerinin, aynı zamanda nasıl bir vazife görmesi düşünülmüştür? — 6. Türkler, Bizans sütun başlıklarını niçin beğenmediler? — 7. «Süste mübalâğa» ne demektir? Türk süsünde bu var mıdır? Türk süsleme tarzı, yazıda hangi milletlerin sanatı ile karşılaştırılmıştır? — 8. Bugün eşyada ve yapıda süse değer veriliyor mu?

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazı bir konuyu inceleyip okuyucuya bilgi vermektedir; buna bir makale diyebilir misiniz? — 2. Yazıda Türk süsleme sanatı çeşitli bakımlardan incelenmektedir; incelenen meselelerin yazıda yerlerini gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Sade** kelimesinin kaç anlamı var? **Sade güzellik** ne demektir? — 2. **Süs, süslü, süsleme** kelimelerinin anlam farkını belirtiniz. — 3. **Oyma, kakma** süsler nasıl

* **Celâl Esat Arseven** (1875 - 1971), sanat üzerine çeşitli eserleri ile tanınmıştır. **Sanat Ansiklopedisi** başlıca eserlerindendir.

yapılır? — 4. «Güzelliği, çizgilerin ve şekillerin oranında aramak» sözünün anlamını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Güzellik, başlık, çizgi, süslü, oyma, kakma, süsleme, lüzumsuz** kelimelerinin kökleriyle eklerini ayırınız. Bir kökten bir yapı eki ile yapılmış yeni anlamdaki kelimelere **türemiş kelime** dendiğini bilirsiniz. — 2. **Yalan, sade, boş, tahta, mermer** köklerinden kelimeler türetiniz. — 3. **Süsler, şekiller, çinide, tahtadan, demire, Türk'ün** kelimeleri de birer ek aldığı halde, bunları türemiş kelime sayamayız. Niçin?

KOMPOZİSYON KONUSU

Konu olarak bir cami kapısı, bir sütun başlığı veya masa örtüsü, duvak gibi bir eşya seçerek hangi motiflerle ve nasıl süslenmiş olduğunu yazınız.

ATATÜRK'ÜN ÖZELLİKLERİ

1. Atatürk'ün en büyük özelliği, yaratıcılığıdır... O bir kafa adamı, bir gönül adamı olmakla birlikte, bir eylem adamıdır.* Çünkü Atatürk yalnız düşünmekle, duymakla kalmamış, bütün düşüncelerini eylem alanına götürebilmiştir.

2. Atatürk bütün yapıcılık, yaratıcılık işlerinde zamanın büyük etken olduğunu çok iyi bilirdi. Onun için, kararlarını yıldırım hızı ile eylemleştirmesini bilen bu insan, gerekince durmasını, beklemesini de bilmiştir. İşte bu gerçek anlayışı ledir ki, giriştiği bütün yurt, devlet, kültür, uygarlık işlerinde olabilecekleri yapmış, olmayacakları da zorlamaya kalkışmamıştır.

İsmail Hakkı BALTACIOĞLU *

3. Atatürk'ün düşüncelerinin kaynağı, «bağımsızlık» düşüncesidir. 1921'de, bir gazeteye verdiği demecinde: «Bağımsızlık benim karakterimdir» dedikten sonra, bu düşüncenin ata mirası olduğunu ve bu düşünceye Türk Milleti'nin bağlı bulunduğunu söyler. «Bu nedenle, bence millî istiklâl, bir yaşama sorunudur» der... Atatürk'e göre «bağımsızlık», hürriyeti de kapsayan çok geniş bir kavramdır ve özü şudur: «Tam bağımsızlık dendiği zaman siyasette, maliyede, ekonomide, adalette, askerlikte, kültürde ve bu gibi konularda tam bağımsızlık ve hürriyet kastedilir.»

Enver Ziya KARAL *

4. Atatürk, Türk Milleti'nin durmadan yükselmesini isteyen, idealist bir liderdi; «Onuncu Yıl Nutku»nda bu idealini şu sözlerle anlatmıştı:

«Yurdumuzu dünyanın en mamur ve medenî devletleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıta ve kay-

* **İsmail Hakkı Baltacıoğlu** (1889 - 1978), Türk eğitimcisi ve sosyoloji bilgini.

* **Enver Ziya Karal** (1906 - 1982), Türk tarih bilgini.

naklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız...

«Milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fıtrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek, millî ülkümüzdür.»

5. En büyük hizmetler ve gayretlerle haklı olarak kazanmış bulunduğu rütbeleri söküp bir «millet ferdi» gibi İstiklâl Savaşı'na girişmesi, ondaki vatan ve millet sevgisinin üstünlüğünü, bu uğurda feda etmeyeceği hiçbir şeyin bulunmadığını ispat etmiştir.

İslâm Ansiklopedisi, «Atatürk» maddesi

6. Yabancıların kendisi hakkında yazdıkları övgüler karşısında derdi ki: «Bunlar hep beni övüyorlar. Türk Milleti'nden, Türk Milleti'nin büyüklüğünden, insanlık değerinden, dört bin yıl boyunca cihanın her tarafında bıraktığı medeniyet izlerinden hiç bahsetmiyorlar. Onu hâlâ nereden geldiği bilinmeyen, dili yok, kültürü yok, tarihte yeri yok bir aşiret sayıyorlar... Türk Milleti'ni bu kötü görülüşten kurtarmak, onu medeniyet âlemine gerçek hüviyeti ile tanıtmak kutsal bir görevdir.»

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU *

7. Atatürk'ten bütün gelecek Türk nesillerine kalacak en kuvvetli öğüt ve vasiyet şu sözde toplanır: «Ne mutlu Türk'üm diyene!»

İslâm Ansiklopedisi, «Atatürk» maddesi

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Kafa adamı: 1. Kendi toplumunun, insanlığın iyiliği için yeni düşünceler ileri süren kimse. Düşünür. — 2. Bilim, felsefe, sanat konuları üzerinde çalışan kimse. — **Gönül adamı:** Düşünce ve davranışlarında duyguya önem veren, duygulu kimse. — **Eylem adamı:** İnsanlık yararına ileri sürülmüş olan düşünceleri uygulamaya koyan ve bunu başaran kimse.

* **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, bkz. s. 20.

Düşünceler :

1. «Kafa adamı», «eylem adamı» arasında ne fark vardır? Atatürk'te bu niteliklerin birlikte bulunması, milletimize ne fayda sağlamıştır? — 2. Atatürk, düşüncelerini uygularken nasıl davranırdı? — 3. Atatürk'ün düşüncelerinin temeli neydi? Bu düşünceye neden «Ata mirası» diyor? Bu soruyu cevaplandırırken Türklerin tarihini düşününüz. — 4. Atatürk'e neden idealist denmiştir? Bu soruyu, milletimiz için belirlediği amaçları hatırlayarak cevaplandırınız. — 5. Atatürk'ün vatan ve millet sevgisi hangi sözlerde açıklanıyor? Atatürk'ün bu niteliğini gösteren sözlerini ve davranışlarını söyleyiniz. — 6. «Ne mutlu Türk'üm diyene!» sözü, gençlere neden bir «öğüt» ve «vasiyet» sayılmıştır?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Şu sözleri açıklayınız: «Kararlarını yıldırım hızı ile uygulama.» «Rütbesini sökmek.» «Bir millet ferdi gibi çalışmak.» «Dört bin yıl boyunca cihanın her tarafında medeniyet izleri bırakan.» — 2. «Gerekince beklemesini bilen adam» sözüne karşılık olabilecek bir kelime bulunuz. — 3. Aşağıdaki kelimelere Türkçe birer anlamdaş söyleyiniz: **Hüviyet, gayret, istiklâl.** — 4. Şu kelimeleri birer cümlede kullanınız: **Bağımsızlık, övgü, kavram, kapsamak, öğüt, vasiyet.**

Dilbilgisi: 1. **Bağımsızlık, yaratıcılık, yapıcılık** kelimelerinin yapılarını inceleyiniz. — 2. «Bunlar hep beni övüyorlar» cümlesinin öğelerini söyleyiniz. **Övmek** fiilinin çatısı nedir? — 3. «Atatürk'ün en büyük özelliği yaratıcılığıdır» cümlesinin öznesini gösteriniz. Bu öznenin kelimeleri, birbirine hangi tamlama şekliyle bağlanmıştır? — 4. «Ne mutlu Türk'üm diyene!» cümlesi bir ünleme benzemektedir. Yapı veya anlamca bir ünlem değerinde olan cümlelere, **ünlem cümlesi** denir. Siz de üç ünlem cümlesi kurunuz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün şu sözünden ne anladığınızı yazınız:

«Türk! Övün, çalış, güven!»

Atatürk.

TARİHTE TÜRK SANATLARI

XIX. yüzyıla kadar, halkımızın ihtiyaçları yerli sanatkârlar tarafından karşılanırdı. İstanbul'un çuha, ipekli, alaca, peştemal, bez, halı, aba, çadır bezi gibi dokumalarıyla Bursa'nın kadifeleri, renkli bezleri, fitili, ibrişimi, çatmaları, ipekli keseleri; Taraklı'nın kaşık ve tarakları; İznik'te yapılan çini kâse, ibrik ve tabaklar; Malatya'nın bezleri ile renkli dokumaları her tarafta çok aranırdı.

Bunlardan başka Antakya'nın çuhaları; Musul'un muslinleri; Diyarbakır'ın bez, sahtiyan, kılıç, hançer, bıçak ve kuyumculuk işleri; Ankara'nın sofu, Kütahya'nın seccade ve halısı, Selanik'in çuhası, Bağdat'ın saraçlık işleri; Yedikule, Üsküdar ve Kasımpaşa tabakhanelerinde yapılan çeşitli deri ve kunduralar da o zaman üç kıtaya yayılmış bulunan geniş imparatorluğun her tarafında tanınırdı.

İstanbul'un bazı yerlerinde ve Bağdat, Tiflis, Budin, Erzurum, Kahire, Belgrat, Bosnasaray gibi mühim merkezlerde bulunan imalâthanelerde her nevi silâh yapılırdı; esasen cenkçi olan halkın ihtiyacını bu silâhlar karşılardı. Dışardan hiçbir harp malzemesinin getirilmesine lüzum hasıl olmazdı. Ordunun ihtiyacı için, sayısı dört bini bulan kamacı, barutçu, kılıfçı, tüfekçi de devlet imalâthanelerinde çalışarak top, tüfek, gülle ve daha başka silâhlar, ayrıca çadır ve hayvan koşumu yaparlardı. Bir kısım sanatkârlar da sefere çıkan ordu ile birlikte gider, cephe gerisinde harp malzemesi tamir ve imal ederlerdi. Bağdat'ın ikinci defa fethi için sefere çıkan orduya mensup sanatkârlar Mardin'de, Revan Seferi ordusunun sanatkârları Erzurum'da top ve gülle dökmüşlerdi.

İmparatorluk duraklama devrine girdiği zaman, sanatkârlarımız o çağın teknik ilerlemelerini takip edemediler. Batı memleketlerinde, buharın makineye uygulanması ile büyük endüstri kurulmaya başlandı. Bu memleketlerde yapılan işler insan eliyle ve ağır ağır yapılan işlerden daha ucuz ve çok zaman daha kaliteli olduğundan dolayı, memleketimiz piyasasını istilâ etti. Bunlarla rekabet edemeyen sanatlarımız da yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı.

Reşat ÖZALP
(Teknik Öğretim dergisi)

GÜÇLÜK - KOLAYLIK

Tuttuğumuz iş ne denli güç olursa olsun, giderek ustası kesileceğimizi sanır da «Günü gelir, bir sıkıntı çekmeksizin, çalıştığımızı fark etmeksizin, oynar gibi, soluk alır verir gibi yaparız» diye düşünürüz. Eee! ne kurtulmuş dileğin elinden? Bir de alışıklığı katın...

Daima doğru çıkmıyor bu umut. İlk güçlükleri kolayca yensek bile onların altından daha çetinleri beliriyor. Şaşıveriyoruz: Beklemiyorduk onları, varlıklarını sezmiyorduk. Beklemeyiz, sezmeyiz elbette; bilmediğimizi, uğraşıp da yakından tanımadığımız bir işin gerçek güçlüklerini, asıl güçlüklerini görebilir miyiz? Özüdür onlar o işin: Dışarıdan bakanlar, yabancılar seçemez onları...

Biliyorum, bütün kişiler için böyle değildir? Çoğu kişiler çabucak alışırlar tuttukları işe; denizde balık gibi yüzerler onun içinde, dışarıdan bakanlara parmak ısırtacak bir kolaylığa ererler; yeni güçlüklerle karşılaşmak şöyle dursun, eskilerini de gülümseyerek anarlar. Bunlar bir işe, sevdikleri için değil, bir iç çağrı duydukları için değil, salt geçimlerini sağlamak için ya da başka bir uğurda atılmış olanlardır... O dediğim kimseler tuttukları işi, kendilerinden önce gelmişlerden nasıl öğrenmişlerse öyle yürütmekle yetinirler; onu genişletmeyi, ilerletmeyi, uslarına bile getirmezler. Yeni imkânlar arkasından koşmaz onlar, yüzde kalırlar; dalmazlar derinlere.

İşin gücü, kolayı olur mu? Kişinin titiz olanı, olmayanı, işini gerçekten seveni, sevmeyeni vardır. Titiz olan, işine gerçekten gönül vermiş olan, boyuna güçlüklerle karşılaşır; onları

kendisi yaratır. Ötekiler ise kolaylıktan, gönlü de, düşünceyi de körleten kolaylıktan ne yapsalar kurtulamazlar; sonra da: «Çabucak başarıyoruz işte» diye övünürler.

Nurullah ATAÇ *
(Diyelim)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Bir işe yeni girenler, yazara göre o iş üzerine ne düşünürler? — 2. Bir mesleğin güç tarafları dışardan görülür mü? — 3. Alışkanlığın, bir işi kolay ve çabuk yapmakta etkisi var mıdır? — 4. Yazar, bir işi kolay ve çabuk yapanı mı yeriyor, üstünkörü yapanı mı? — 5. «İşine gerçekten gönül vermiş insan boyuna güçlüklerle karşılaşır» sözüne siz de katılır mısınız? — 6. Kolaylık, düşünceyi körletir mi?

Çeşit, kuruluş :

Okuduğunuz yazıda, iş ve çalışma üzerinde, yazar kendi görüş ve değerlendirmelerini bildirmektedir. Bu tür yazılara **deneme** denir.

Yazının her paragrafında, hangi görüşler ele alınmıştır? İnceleyerek söyleyiniz.

1. Yazar, söze kabul ettiği bir fikirle mi başlamış, zıt fikirle mi? — 2. Bunun yanlış olduğunu hangi paragraflarda açıklamış? — 3. Sonuca vardığı satırları gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Ne denli, giderek, kesilmek** sözlerinin yazıdaki anlamlarına birer karşılık bulunuz. — 2. «**Titiz insan**»ı tarif ediniz. İşiyle ilgilenmeyen insanı anlatacak birkaç kelime söyleyiniz. — 3. «Geçimini sağlamak», «Yüzde kalmak», «Usuna getirmek» sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Daima doğru çıkmıyor bu umut» cümlesinin öğelerinin sırasında bir değişiklik var: Özne (Bu umut) başa gelecekken sona gelmiştir. Bu türlü cümlelere **devrik cüm-**

* **Nurullah Ataç** (1898 - 1957), eleştirileri, denemeleri, çevirileri ile tanınmıştır. Yazılarının bir kısmı **Günlerin Getirdiği, Sözden Söze, Diyelim, Söz Arasında** isimli kitaplarında toplanmıştır.

le diyoruz. — 2. «Özüdür onlar o işin», «Çoğu kişiler çabuk alışırlar tuttukları işe», «Denizde balık gibi yüzerler onun içinde» cümlelerinin öğelerini, kurallı sıralarına koyunuz. — 3. Devrik cümleler bu yazıya bir konuşma havası veriyor mu?

KONUŞMA KONUSU

1. «Keşifleri, icatları yapanlar, işine titiz olan adamlardır» fikrine siz de katılır mısınız? Niçin?

2. Atatürk, aşağıdaki sözünde, milletimizin özelliklerini övüyor. Siz de Türk milletinin özelliklerini övecek bir konuşma hazırlayınız:

«Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir.»

Atatürk

AHTAPOT AVI

(Yazar, bir sandalda, balıkçılarla birlikte avlanmaktadır.)

Sandalda, ayna ile denizin dibine bakıyoruz; bundan bende ve balıkçıların birinde daha var. Ayna, dibine cam geçirilmiş, kova gibi bir kaptır. Camlı kısmı denize tutup başınızı da kabın içine soktunuz mu, bir çeşit dürbün oluyor; denizin içi ve dibi berrak bir şekilde görülüyor.

Sandalımız ağır ağır ilerlerken, arkadaşım durmasını işaret etti. Niçin durduğumuzu merak ediyorum, çünkü denizin dibinde taşlardan başka bir şey görmüyorum. Bir parça beyaz bez istedi, verdik. Bezi bir ipin ucuna bağlanmış bir çengele sardı, denize daldırdı. Taşlardan birinin üzerine, sanki bir evin kapısını çalar gibi, çengelle vurmaya başladı. Hemen taşın dibinden, yılan gibi bir şey çıktı. Ben aynadan heyecanla seyrediyordum; doğrusu ürperdim. Bu yılan gibi şey, ahtapotun kollarından biri idi. Fakat geri çekilmişti. Arkadaşım taşa bir daha vurdu; hareket yok. Bu sefer çengeli yukarı çekti. «Ben seni şimdi çıkartırım» diyerek cebinden bir parça cehennem taşı aldı. Bunu bir başka ipin ucundaki çengele takarak, öbürü ile birlikte, ahtapotun yuvasına doğru daldırdı; kovuğundan içeri soktu. Bir dakika bile geçmemişti ki ahtapot dışarı fırlayıp bez sarılmış olan çengele saldırdı. Arkadaşım hemen ipi yukarı çekti, ahtapotu bir eliyle bastırıp, öteki elinde tuttuğu bıçağı ile beynini çıkarıverdi.

Ahtapotun gövdesi bir el ayası kadardı ve sekiz kolu vardı. Altlarında birçok vantuzlar bulunan kolları, oynamakta devam ediyordu. İnanılmayacak kadar güzel renkleri vardı.

— Cehennem taşı ne işe yarar? diye sordum.

— Deniz suyunda eriyince, ahtapotun derisi üstünde, dayanılmaz kaşıntılar yapar; o da yuvasında duramaz fırlar, diye cevap verdiler.

Beyaza karşı da ya düşmanlığı, ya sevgisi olacak ki, görünce saldırırmış.

Gözlerimi, bu artık tehlike olmaktan çıkmış korkunç hayvanın kollarından ayıramıyordum. Korkumu yenmek maksadıyla elimi uzattım; dokununca «Şrap!..» diye yapıştı vantuzlar. Korku ve şiddetle çektim elimi, «Şlup!..» diye bir ses çıkararak kurtuldu elim.

Ne olduğunu anlayamamıştım. Telâşıma gülen balıkçılar açıklamaya başladılar:

— Vantuzlarını yapıştırdı eline, bir zarar veremez. Böylesi canlı da olsa zararı yok. Ama dört beş misli büyüğüne, denizin içinde rastlarsan cin çarpmışa dönersin alimallah!

Fikret ÂDİL
(Beyaz Yollar)

UYVAR ÖNÜNDE

Avusturya Devleti, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olan Erdel Beyliği'nin* işlerine karışmaya başlamıştı. Buna engel olmak için 1663 yılında savaş açılıp, Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa komutasında yüz bin kişilik bir ordu ile, Avusturya'nın en önemli kalesi olan Uyvar önüne gelindi. Kalenin teslimi istendi ise de Avusturyalılar razı olmadılar. Hücuma başlandı. Düşmanın dayanması karşısında çok can kaybı verildi. Fazıl Ahmet Paşa, yeni bir karar vermek için harp meclisini topladı.

Başlayan uzun müzakerelerin arkasından, dört gün sonra genel taarruza geçilmesi kararlaştırıldı. Dört gün içinde yapılan istihkâmlar hemen hemen kalenin hizasına kadar gelmiş ve başka hazırlıklar tamamlanmıştı. 24 Eylül sabahı mehterhane cenk havası vuruyor, Macaristan Ovası'nda yankılar yapıyordu. Hücum başlamadan önce vezirler, yeniçeri ağası, beylerbeyi, tecrübeli komutanlar sadrazamın çadırı önünde toplandılar. Fazıl Ahmet Paşa, ordunun büyüklerini birdenbire karşısında görünce şaşırdı.

— Ne istersiniz arkadaşlarım? dedi.

Budin* Muhafızı Hüseyin Paşa, arkadaşları ve kendi adına bir ricası olduğunu söyledi:

— Devletlim,* emir buyrulursa paşa ve bey kardeşleriniz, askerlerinin başında siperlere girip dövüşecekler. Bu suretle asker evlâtlarınızın maneviyatı da yükselir.

Fazıl Ahmet Paşa'nın gözleri yaşardı. Bu kahraman vezirin boynuna sarıldı, yanaklarından öptü. Dört gün önce onun

söylediği sözleri tekrarladı: «Yiğitlik kılıcı karşısında Kafdağı* bile yıkılır.» Sonra:

— Ben de sizinle birlikte dövüşmek isterim, dedi.

Askerin başına geçmek üzre, hep birlikte çadırdan ayrıldılar. Mehterhane gene cenk havası vuruyordu. Ateş ve kan içinde kaleye korkunç bir şiddette yükleniyorduk. Ölen ölüyor, kalan yürüyordu. Sadrazamın sağ yanında bulunan Hüseyin Paşa: «Vurun şahbazlarım! Vurun gazilerim!» diye naralar atıyor; bir vezir, kaleye tırmanan bir yeniçeri neferine omuz veriyor; aynı safta bulunan bir sancak beyi, küçük oğlu ile gediklere beraber giriyordu. Akşama kadar böyle savaştık.

Hava kararmak üzre iken, açılan gediklerden Avusturyalılar beyaz bir bayrak ile çıkarak, teslim olmak istediklerini bildirdiler.

Bu savaşta Türk askerlerinin kahramanlık ve cesareti her şeyin üstünde idi. Bugün bile, Avrupa'da, büyük bir cesaret ve gayreti takdir etmek için: «Uyyar önünde bir Türk gibi» denir.

Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ *
(Kahramanlar Geçiyor I)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Erdel: Romanya'nın kuzeydoğusunda, Transilvanya bölgesinin bir adı. — **Budin:** Bugünkü Budapeşte şehrinin kuzey bölgesi. Osmanlıların Macaristan'da kurdukları eyaletin merkeziydi. — **Devletli:** Eskiden devlet büyüklerine hitap ederken söylenen saygı sözü. — **Kafdağı:** Masallara göre, yeryüzünü çevreleyen zümrüt dağ; aşılmaz olduğuna inanılır.

Olaylar, düşünceler :

1. Bu yazı, hangi seferden söz ediyor? Tarihini, amacını, yerini söyleyiniz. — 2. Uyyar Kalesi kolay alındı mı? Yazıdan anlaşıldığına göre, başarımızın sebepleri nelerdir? — 3. «Yiğitlik kılıcı karşısında Kafdağı bile yıkılır» sözünden ne anlıyorsunuz? — 4. Uyyar önündeki kahramanlığımız, Avrupa halkı arasında ne şekilde hatırlanmaktadır?

* **Feridun Fazıl Tülbentçi** (1912 - 1982), tarihimiz üzerine yazdığı çeşitli yazılar ve kitaplarla tanınır. Bunlardan bazıları : **Kahramanlar Geçiyor I, II, Kahramanlık Menkıbeleri, Yavuz Sultan Selim Ağlıyor** (Roman).

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Müzakere, cenk, hiza** kelimelerinin anlamdaşlarını söyleyiniz. — 2. **Maneviyatı yükselmek, açılan gedik** ne demektir? — 3. «Beyaz bayrak» savaşta ne anlatır?

Dilbilgisi: 1. Aşağıdaki cümlelerden hangisi basit, hangisi bileşiktir? «Hücum başlamadan önce vezirler sadrazamın çadırı önünde toplandılar.» «Yiğitlik kılıcı karşısında kafdağı bile yıkılır.» «Ateş ve kan içinde kaleye korkunç bir şiddetle yükleniyorduk.» «Bu savaşta Türk askerinin kahramanlık ve cesareti her şeyin üstünde idi.» — 2. «Fazıl Ahmet Paşa ordunun büyüklerini **birdenbire** görünce şaşırdı», «Ben de sizinle **birlikte** dövüşmek isterim», «Akşama kadar **böyle** savaştık» cümlelerine dikkat ediniz: **Birdenbire, birlikte, böyle** kelimeleri, önlerindeki fiillerin anlamlarını tamamlıyor. Bu kelimelere **zarf** dendiğini bilirsiniz. «Uyyar önünde bir Türk gibi» deyimini bir cümlede sıfat, bir cümlede de zarf olarak kullanınız.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün aşağıdaki sözlerinden birini açıklayan bir ödev hazırlayınız:

1. «Türk orduları cidden kahramanlığına güvenilir ordulardır. Bu ordular, tarihte benzeri görülmemiş yiğitlikler, fedakârlıklar göstermiştir; şanlı zaferler kazanmışlardır.».

2. «Ordumuz hayat ve haysiyet mücadelesinde milletin ve memleketin gayelerinin biricik dayanağıdır.»

Atatürk

ATATÜRK'TEN HATIRALAR

Ölümünden birkaç ay evveldi. Atatürk hasta düşmüştü. Doktorlar sıkı kayıtlar koymuşlardı; kendisiyle uzun uzadıya konuşmaya izin vermiyorlardı. O sırada İkinci Dört Yıllık Plan* hazırlanmış, Bakanlar Kurulu'nda konuşulmuş, karara bağlanmıştı. Bu plana göre yirmi sekiz vapur alınacaktı. Kütahya elektrik santrali yapılarak elektrik ucuzlatılacak, kömür üretimi artırılacak ve benzeri işler yapılacak, müesseseler kurulacaktı.

Uygulamaya geçebilmek için, planı Atatürk'ün uygun bulması gerekiyordu. Bütün bu işlerin görüşülmesi için doktorlar yarım saat vakit vermişlerdi. Atatürk'ün yanına çıktım. Dedim ki:

— İkinci Dört Yıllık Plan hazırlandı. Emirlerinizi almaya geldim.

Hiçbir şey söylemedi. Zile bastı, gelenlere:

— Benim yerimi değiştirin, dedi.

O suretle oturmuştu ki, ben ışıklı tarafa düşüyordum. Dinlerken yalnız sesimi işitmiyor, yüzümü de görüyordu. Yüzümün bütün ifadelerini takip etmek için bunu yapmak istemişti. Genel Sekreteri Hasan Rıza'ya dedi ki:

— Otur, dinle... Mühim şeyler konuşacağız.

Doktorların, kendisiyle uzun uzadıya konuşulmasına izin vermediklerini biliyordu. Hasan Rıza'yı oturtup, konuya karıştırmaktan maksadı, onun vasıtasıyla yapılacak müdahaleyi önlemekti.

Ben, notlarıma bakarak kararları anlatıyordum. Yarım saat süre pek çabuk doldu. Hasan Rıza, yanımızda konuşmaları dinlediği için müdahale edemiyordu. Bu durumda doktorlar

yanımıza Bayan Âfet'i gönderdiler. Bayan Âfet, birdenbire içeri girerek, konuşma konumuzun ne olduğunu bilmeden:

— Çok konuşuldu. Yorulacaksınız, rahatsız olacaksınız. Kâfi görmez misiniz? dedi.

Doktorların tavsiyesini hatırda tutmakla beraber, ben, anlattıklarımın Atatürk üzerinde olan tesirini gözlüyordum. Dinledikçe, yüzünde iyilik belirtileri peyda oluyordu. Yüzü gülüyor, hoşlandığını belli ediyor, yorgunluk ve güçsüzlük halinden kurtuluyor, canlanıyor ve kuvvetleniyordu.

Bayan Âfet'e sükûnetle dedi ki:

— Gel, sen de dinle... Çok mühim ve güzel şeyler anlatıyor. Bunlar insanı yormaz, insana can verir.

Celâl BAYAR
(Atatürk'ten Hatıralar)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Dört Yıllık Plan: Memleketin kalkınması bakımından, dört yıl içinde yapılması gerekli bulunmuş işleri belirleyen plan. — **Genel Sekreter:** Bazı makamların, dairelerin yönetim işlerini yürüten, yüksek dereceli görevli.

Olaylar, düşünceler :

1 1938 yılında Başbakan olan Celâl Bayar, Atatürk'ün huzuruna niçin çıkıyor? — 2. Atatürk onunla konuşmak için nasıl bir hazırlık yapıyor? — 3. Atatürk, Başbakan'ı nasıl dinliyor? — 4. Konuşmasının uzaması ne bakımdan istenmiyor? — 5. Odaya kim girdi? Ne dedi? — 6. Atatürk ona ne cevap verdi? Bu cevap size, Atatürk'ün nasıl bir insan olduğunu gösteriyor?

Çeşit, kuruluş :

1. Celâl Bayar, Atatürk'ün hastalığı sırasında, onunla yaptığı bir konuşmayı anlatıyor; bu yazıdan, Atatürk'ün hasta olmakla birlikte, yurt sorunları ile ne kadar ilgilendiğini öğrenerek ona saygımız artmaktadır. Bunun gibi, bir kimsenin kendi yaşadığı önemli ve ilgi çekici olayları anlattığı yazıların, edebiyatta **hatıra** türü olarak adlandırıldığını bilirsiniz.

2. Bu yazının nasıl başladığını ve nasıl bittiğini gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Üretim, tüketim** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. **Müdahale** kelimesinin anlamdaşını söyleyiniz. — 3. **Sıkı kayıt** sözünden ne anlıyorsunuz?

Dilbilgisi: 1. «Dört Yıllık Plan»ın her kelimesi büyük harflerle başlatılarak yazılmıştır. Niçin? Bu ad, bir kitap ya da başka sanat, bilim eseri adına benzer mi? — 2. **Dört yıllık,** dört yıl süren demektir. Gün, ay, yüzyıl süreli olayları anlatmak için bu kelimeleri hangi ekle kullanırız? — 3. Yazıda «Bayan Âfet» deniyor. Kadınlara, erkeklere saygı göstermek için hangi kelimeleri kullanırız?

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün, devletçilik ilkesi üzerinde yaptığı, aşağıya alınmış olan açıklamayı okuyunuz. Üzerinde topluca konuştuktan sonra, vardığınız sonucu yazınız:

«Devletçiliğin bizce manası şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini ve şahsî faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket iktisadiyatını devletin eline almak.»

Atatürk

ATLANTA MÜZİK KULÜBÜ

(Amerika'da bir gezi yapmış olan yazar, Georgia [Corjia] nın başkenti Atlanta şehrinde gördüğü bir sanat kulübünü anlatıyor.)

Atlanta Müzik Kulübü, kuruluşu ve gayesi bakımından cidden enteresan bir teşekküldür. Şehrin müzik severleri arasında fahrî olarak hizmet etmek isteyenler bu kulübü kurmuşlardı. Kulübün hedefi, örnek bir müzik faaliyeti yaratmak olduğu kadar, mahallî kabiliyetleri meydana çıkarmak ve onların inkişafına da yardım etmekti.

Kulüp, operalar temsil ediyor, konserler veriyor ve koro programları tertip ediyor; bunlardan elde ettiği geliri de yeni müzik faaliyetine harcıyordu. Bu arada dünya şöhretine ulaşmış virtüözlerin davet edilmesine de önem veriliyordu.

Derneğin eğitim ve öğretim çalışmaları arasında çocuklara enstrüman öğretmek, müzik kültürü vermek, seslerini inkişaf ettirmek; büyüklere enstrüman dersi vermek; yoksullara müzik öğretmek; yüksek okul öğrencileri arasındaki kabiliyetleri tanıtmak; bunlara, yetişmeleri için ödünç para vermek veya burs temin etmek; kadrolar yetiştirmek gibi faaliyetler yer alıyordu. Dernek bu işleri yürütebilmek için çeşitli kollara ayrılmıştı.

Atlanta'daki bu faaliyeti yakından gördükten sonra Birleşik Devletler'in resmî bütçelerinde sanata neden ödenek ayrılmadığının sebebini daha iyi anladım. Sanat, Amerika'da devlete yük olarak değil, vatandaşın zevkine, ihtiyacına ve gayretine dayanarak inkişaf ediyordu. Bu memleketlerde, her işte olduğu gibi, sanat faaliyetinde de inisiyatif, vatandaşın elinde idi. Burada sanat ve kültür pahalı ve lüks bir şey olmaktan kurtulmuş, vatandaşın ihtiyacına her an ucuz ve kolay cevap verebilecek hale gelmişti.

Cevat Memduh ALTAR
(Zafer gazetesi)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Atlanta şehri nerededir? Haritada gösteriniz. — 2. Yazar bu şehirde neyi incelemiştir? — 3. Bu kurumun yaptığı işlerden sizce en faydalı olan üçünü seçiniz. — 4. Amerika Birleşik Devletleri'nin bütçelerinde sanata neden ödenek ayrılmıyor? — 5. «Sanatın pahalı ve lüks olması» ne demek? — 6. Bulunduğunuz şehirde halka hizmet için, halk tarafından kurulmuş hangi kurumları tanıyorsunuz?

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazının çeşidi nedir? — 2. Kulübün çalışması hangi paragraflarda anlatılmıştır? — 3. Müzik kulübünün etkisi ve değeri hangi paragraflarda yer alıyor?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Kulüp, opera, konser, virtüöz, koro** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. **Sanat** kelimesinin anlamlarını sözlüklerden bulunuz; yazıda hangi anlamda kullanıldığını araştırınız. — 3. Mahallî kabiliyetleri tanıtmak», «Dünya şöhretine ulaşmış», «Vatandaşın gayretine dayanmak», sözlerinin anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. Birinci cümlede **ve** kelimesi, hangi kelimeleri bağlıyor? Bu kelimeye **bağlaç** dendiğini bilirsiniz. — 2. Yazıda başka bağlaçlar bularak ne iş gördüklerini belirtiniz. — 3. Üçüncü paragrafta niçin bazı cümleler « , » ile, bazıları « ; » ile ayrılmıştır?

KOMPOZİSYON KONUSU

Okulunuzda ve sınıfınızda hangi kolları kurdunuz? Bunlardan birinin programını ve çalışmalarını anlatınız.

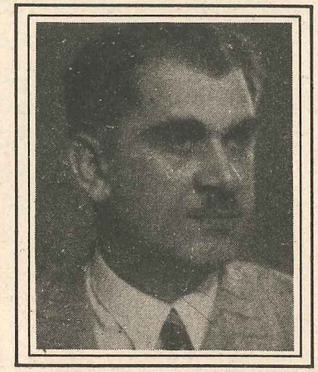

DÜZENLİ YAŞAMA, DÜZENLİ EV

İngiltere'de yabancılar, kendi evlerinde yaşadıklarını sanırlar. Her şey o kadar tertipli, o kadar nizamlı, o kadar kaidelidir. Bu telâşsız topluluk içinde makul ve dikkatli olmak şartıyla, hiç sıkıntı çekmeden yaşayabilirsiniz. Para kazanma öyle para harcama öyle... Alışveriş akla, hesaba dayanıyor. Tesadüf, İngiliz'in sevmediği bir şekildir. Daha genç yaşında işe girerek, emekli olacağı zamanı düşünüp ona göre önceden tertip almak, İngiliz'in hayat programı hakkında size bir fikir verebilir.

İngiltere'yi 1945'teki ziyaretimde, bir akşam deniz ataşemiz, Büyükelçi Ruşen Eşref Ünaydın'la sayın bayanını ve beni evlerine çağırdılar. Ev, Londra dolaylarında idi. Alt katta bir yemek, bir oturma odası ile bir mutfak vardı. Evi, mobilyası ile kiralamışlardı. Hiçbir değişiklik yapmadan oturdukları bu evde, orta halli bir İngiliz'in ömür sürdüğü yeri tanıyabilecektim. Gördüklerim, bana İngiliz elinden çıkmış yataklı vagonları* hatırlattı. İstifade edilememiş en küçük bir boşluk dahi yoktu. Çok dayanıklı, çok zarif tahta işleriyle donanan bu kat, İngiliz'in, «ev» denilen aile yuvasına gösterdiği ihtimamı açığa vuruyordu. Anladım ki, İngiliz'in evi, düzenli yaşamanın, mimarî ifadesidir.

Evin en mühim yerlerinden biri de mutfaktı. Burası, yemek pişirilen bir yerden ziyade, temiz kaplarıyla, dolaplar içinde şu bu konmak için itinalı bir şekilde seçilmiş, birbirine benzer kavanozlarıyla temiz bir eczahane hissini veriyordu.

Hele salondaki ocak!.. Ocak, İngiliz'in dış âleminden kopup, karşısında mutlaka rahat olan koltuğuna yerleştiği kutsal bir mihraptır. Onun önünde kendi derdini düşünür, geçmişi, geleceği gözü önüne getirir, aile efradı veya dostları ile her mevzuda konuşur; hâsılı İngiliz, ocağının karşısında bahtiyardır. Şehirlerimizin kaybedip, Türk köylerinin asırlardan beri devam ettirdiği ocak geleneğinin hatırasını, o zamanki birkaç aylık İngiltere misafirliğim esnasında daima tazeledim.

Hasan Âli YÜCEL *
(İngiltere Mektupları)

Açıklama :

Yataklı vagon: Bu vagonların küçücük kompartımanlarına, her noktadan faydalanılarak, bir insanın ihtiyaç duyduğu yatak, koltuk, musluk, raf, ışık tertibatı gibi tesisler yapılmıştır. Yazar, küçük bir yere, bütün tesisatın sığdırılmış olması bakımından, İngiliz evini, yataklı vagona benzetiyor.

* **Hasan Âli Yücel** (1879 - 1961), şiirler ve makaleler yazmıştır. Eserlerinden bazıları: **Dönen Ses** (şiirler), **Pazartesi Konuşmaları** (makaleler), **İyi İnsan, İyi Vatandaş; İngiltere Mektupları.**

BURSA'DA YEŞİLLER

.....
Vuruyor gök katının ışığı mor dağlara;
Şehir bir deniz gibi, kubbeler sıra sıra.

Bir tepeden dört ufka hükmeden Yeşil Cami,
Akan zümrüt sulara demirlenmiş bir gemi,
Sonsuzluğu bekliyor ince minarelerle;
Çiçekler oylum oylum sarmaşıyor mermerle.
Bir çiçek bahçesine çekiyor bakışları,
İçerde boydan boya gül, çiçek nakışları.
Konuşuyor çiniler pencere içlerinde.
Karanfiller, lâleler eski sevinçlerinde.
Mavi, mor bahçecikler kucaklamış mimberi,
Sanki baharlar açmış altı yüz yıldan beri.
Nar çiçeği camlardan taşıyor; yeşil, sarı;
Kubbelere fışkıran ışık şadırvanları.

Fıskiyede su yeşil, hava yeşil, yer yeşil,
Revaklardan dökülen serin gölgeler yeşil.
Bilinmez her köşede hangi sırdır gizlenen,
Mermerde bir ölümsüz bahardır filizlenen.
.....

Salâhattin BATU *
(«Bursa'da Yeşiller» şiirinden)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Bu şiir nereyi tasvir ediyor? Daha çok hangi yapı üzerinde duruluyor? — 2. Şehir ve cami nelere benzetilmiş? —

* **Salâhattin Batu** (1905 - 1973), şiirler ve denemeler yazmıştır. Bazı manzum tiyatro eserleri de vardır. Şiir kitapları: **Bursa'da Yeşiller, Rüzgârlı Su.** Denemeleri: **İnsan ve Sanat.** Tiyatroları: **Güzel Helena, Kerem'le Aslı.**

3. Caminin içi nelerle süslenmiş? — 4. «Sanki baharlar açmış altı yüz yıldan beri» mısraı ile ne anlatılmak isteniyor? Şiirde bu fikri veren başka sözler bulunuz. — 5. «Nar çiçeği camlardan taşıyor yeşil, sarı» mısraında, camların rengi mi nar çiçeğine benzetilmiş, şekli mi? (Eski yapıların pencerelerine renkli camlarla yapılmış şekilleri düşününüz.) — 6. Anlatılan sanat eseri, değerini niçin kaybetmemiştir?

Kuruluş :

1. Manzumenin veznini bulunuz. — 2. Kafiyelerin dizilişini inceleyiniz. — 3. Caminin dışını ve içini anlatan mısraları ayırınız.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Son mısrada **filizlenmek** kelimesi ne anlatıyor? — 2. **Nakış** nedir? Türk nakışlarından birkaç motif ve çeşit inceleyiniz. — 3. Şu sözlerin yazıdaki anlamlarını açıklayınız: «Gök katı.» «Çiçekler oylum oylum sarmaşıyor mermerle.» «Konuşuyor çiniler.» «Karanfiller, lâleler eski sevinçlerinde.» «Revaklardan dökülen gölgeler.»

Dilbilgisi: 1. «Yeşil Cami» bir özel isimdir; hangi tür bir tamlamadır? — 2. On üçüncü mısradaki «yeşil, sarı» kelimeleri isim olarak mı kullanılmış, sıfat olarak mı? — 3. «Çiçekler oylum oylum sarmaşıyor mermerle» cümlesinde zarfı bulunuz. — 4. «Su yeşil, hava yeşil, yer yeşil» sözleri, isim tamlaması mı, isim cümlesi mi?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Okulunuzu yahut iyi tanıdığınız büyükçe bir yapıyı, onu gezmemiş bir insana anlatınız.

2. Atatürk'ün aşağıdaki sözü ile sanata verdiği önemi kısa bir yazı ile belirtiniz:

«Bir millet sanattan ve sanatkârdan yoksunsa, tam bir hayat yaşayamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve illetli bir kimse gibidir. Hattâ söylemek istediğimi, bu söz de anlatmaya yetmez. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.»

Atatürk

BAHAR SEVİNCİ

Seviniyorum,
Memnunum yaşadığıma:
Akşam güneşi vuruyor
Havadaki kuşun kanadına,
Çoktan beri beklediğim.

Baharın serinliği toprakta;
Islak, güneşli, beyazca.
Kaplamış çizgisini düşüncemin,
Sermiş önüme sevdiklerimi
Tek tek, yeniden doğarcasına.

Yeşilin, pembenin, alın, morun
En can alıcı tazeliğinde,
Yağmur düşmüş yaprakları
Damla damla kokluyor,
Seviniyorum.

Nihat GENÇ
(Türk Dili dergisi)

KOMPOZİSYON KONUSU

Baharın gelmesi ile duygularınızda, yaşayışınızda nasıl bir değişme olmuştur? Yazınız.

İHTİYAR BALIKÇI

(Amerikalı yazar Ernest Hemingway [Örnist Hemingvey] in "İhtiyar Balıkçı" isimli bir romanı vardır. Bunun konusunu, bu olayı yaşamış olan bir balıkçıdan almıştır. Aşağıda, bir gazetecinin bu balıkçı ile yaptığı mülâkattan bir parça okuyacaksınız.)

— Senor* Hemingway'i tanırsınız demek? diye sordu.

— Floridita kahvesinde rastladım. Biraz konuştuk.

— Evet, sık sık gider oraya. Benden söz etti mi?

— Romanının konusunu Cuba'lı (Kübalı) bir balıkçıya borçlu olduğunu söyledi. O balıkçı da sizsiniz galiba?

— Evet, benim.

— Hikâyeyi anlatır mısınız bana?

— Hangi hikâyeyi? Hemingway'inkini mi, benimkini mi?

— Sizinkini. Öbürünü okudum.

Romandaki «İhtiyar Balıkçı» karşımda idi işte. Elinin tersiyle ağzını kurulayıp konuşmaya başladı:

— Eskiden dünyanın en şanssız adamıydım, Senor... Şimdi işlerim yolunda; kayığıma bir motör taktırdım, bir kabine yaptırdım. Çok balık tutuyorum, fırtınaya tutulduğum da olmuyor... Şimdi artık Ulibarri'nin işleri tıkırında.

— Adınız mı bu?

— Evet, Senor, Manuel Ulibarri Montespan... Şimdi hikâyemi anlatacağım; Ulibarri'ninki mi daha güzel, Hemingway'inki mi, artık kararı siz verin: Denize açıldım. Şansım kötü gidiyordu. Kocaman bir kılıç balığı* yakalamıştım ama kaçırdım. Tortuga'lara * doğru gittim. Fırtına mevsiminde bu adalara doğru açılmak akıl kârı değildir. Ama ne yaparsın, insan çaresiz kaldı mı, tehlikeyi göze almak zorundadır. Beşinci gün bir fırtınaya tutuldumsa da geçirdim. İyi kötü birkaç balık da avlamıştım; fakat karşımda dev gibi kılıç balıklarının sıçradıklarını görüyordum. Bana hiç yaklaşmıyorlardı, sanki benimle alay ediyorlardı. Birini yakalamak, bin, bin beş yüz liralık balık avlamak demekti. Bir hafta boyunca şansımı denedim durdum. Bir gün birdenbire bir sessizlik başladı. Tek kuş uçmuyordu. Ufukta Cuba belli belirsiz görünüyordu. Yeni bir fırtınanın başlayacağından emindim; hep böyle başlardı çünkü. Ama kulak asmıyordum, birini savuşturmuştum. İlk esinti suyun yüzünü kırıştırmaya başladığı sırada, dostumuz Hemingway'in hayran olduğu dev balığın oltama geldiğini hissettim. Devlerin deviydi bu balık; en azından bin lira ederdi. Yüz metre kadar ipim vardı, oltayı kapınca hepsini bir anda çekiverdi; ipi bağladığım sırığı da kibrit çöpü gibi kırdı. İpin ucunu yakalayıp belime sarmaya güç vakit buldum. Sonra kayığa yapıştım. Balık sürükleyip götürdü kayıkla beni. Yıldırım gibi gidiyorduk. Fırtına da başlamıştı; şimşekler çakıyordu. Hava birden bire soğumuştu. Hiç aldırmıyordum; tek korkum bu büyük balığı kaçırmaktı. Dev gibi dalgaları yarıp geçiyorduk. Ne kadar sürdü bu gidiş bilmiyorum. Geceleyin bir ara ipin gerginliği gevşedi, balığı kaçırdım diye ödüm koptu. Ama yenmiştim onu; çektim sağlamca bağladım; kayığa alacak güç bulamadım kendimde.. Sonra uyumuşum. Sabah oldu. Hava sakin ve serindi. Balığıma baktım: Hey babam! Kayığım kadardı, yukarıya almak imkânsızdı. Yelken açıp Cuba'nın yolunu tuttum. Öğleyin rüzgâr kesildi. Kürekleri çıkardım, balığı da geriye aldım, başladım kürek çekmeğe... Köpek balıkları bu sırada geldi işte. Biri balığa saldırdı; kırmızı bir leke çıktı suyun yüzüne. Kan yayılınca köpek balıkları çoğaldı. Küreğin birini aldım elime, savaştım onlarla; başlarına, yelpazelerine* vurdum. Birinin üstünde küreği kırdım; onun da üzerine atıldı arkadaşları. Biraz sonra ikinci kürek de kırıldı. Birkaçını öldürdüm ama umutsuz bir savaştı bu. Balığımı bitirdiler. Kala kala iskeleti kaldı. Ağladım, ne yalan söyleyeyim! Derken rüzgâr çıktı, rıhtıma geldim. İskeleti görünce inandı herkes hikâyeme. Bu macera her tarafa ün saldı...

José Le BREHO
(Varlık dergisi)
Çeviren: Tahsin Yücel

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Senor: Bay, efendi (aslı: senyor). — **Kılıç balığı:** Burnunda kılıç gibi çıkıntısı olan, büyük ve eti lezzetli bir balık. — **Tortuga:** Antil adalarının güneyinde, Karayipler denizinde ada. — **Yelpaze:** (Burada) yüzgeç.

Olaylar, düşünceler :

1. Hemingway kimdir? Burada hangi eserinden söz ediliyor? Bunun konusunu kimden almış? — 2. Gazeteci kiminle ve ne için konuşmaktadır? — 3. Balıkçının başından geçen olayı kısaca anlatınız. — 4. Bu adam tehlikeye atılmasına ne sebep gösteriyor? — 5. Bu olay karşısında neler hissettiniz? — 6. Tabiatla savaşında balıkçıya ne türlü teknik araçlar yardımcı olabilirdi? Sonradan bu imkânların hangisini elde ettiğini söylüyor?

Çeşit, kuruluş:

1. Okuduğunuz yazı gibi, bir konu üzerine, ilgililerden bilgi almak için yapılan konuşmalara ve bunu anlatan yazılara **mülâkat** denir. Gazetecinin soruları nelerdir? — 2. Balıkçının cevabı olan bölümü gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Yazıdaki **söz etmek** yerine başka bir kelime bulunuz. — 2. **İşi tıkırında** ne demek? Bu kelimeyi bir cümlede kullanınız. — 3. «Akıl kârı» sözünde, **kâr** kelimesinin değişik anlamını söyleyiniz. Bu kelimeyi değişik anlamları ile kullanınız. — 4. Balık tutmak için kullanılan birkaç alet ismi sayınız.

Dilbilgisi: 1. Yazıda gördüğünüz «benimki»: **benim hikâyem;** «Hemingway'inki»: **Hemingway'in hikâyesi** anlamını bildirmektedir. Yani **-ki** ekleri, **hikâye** isimlerinin yerini tutmaktadır; o halde bu ek, bir zamirdir. Bu türlü **-ki**'ler kelimeye bitişik yazılır. Yazıdan buna benzer zamirler bulunuz. — 2. **Kılıç balığı, köpek balığı** gibi kelime grupları bir tek varlık gösterir fakat bitişik yazılmaz.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. «İhtiyar Balıkçı» isimli romanı okuyunuz. Konusunu söyleyiniz.

2. Bu yazıdan aldığınız düşünce ile, bir işi başarmak için ne yapmak gerektiği konusundaki kanılarınızı açıklayınız.

MAGOSA ZİNDANINA DOĞRU

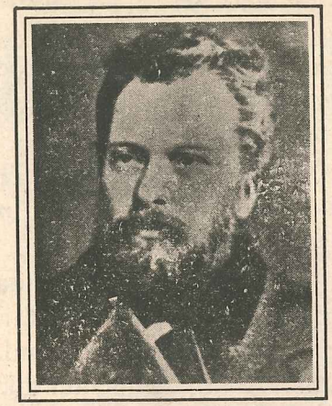

(Namık Kemal'in yazdığı «Vatan Yahut Silistre» isimli piyesin İstanbul'da oynanması, halkın büyük gösterisine sebep olmuştu. Bundan kuşkulanan Padişah Abdülâziz, 1873 yılında Namık Kemal'i, Kıbrıs'taki Magosa kalesine hapsettirdi.)

Kıbrıs iskelesine takriben saat dörtte* çıkmıştım. Hükûmet konağında yemek yedim. Saat altı sularında bir zaptiye yüzbaşısı, dört zaptiye, iki topçu neferi önümü arkamı sarmış olduğu halde yola girdik. Magosa'ya yarım saat kala güneş battı. Akşam pek karanlık değil; fakat sisler, puslar içinde, bayağı ağlar gibi hazin bir halde idi.

Kaleye yaklaşınca, zamanla artan karanlıkla birleşen, gayet hafif ve maviye çalar bir bulut arasından, gözüme bir kabristan ve içinde oldukça büyük bir kubbe görünmeye başladı. Yanımda bulunanlardan birine kubbeyi sordum. Atpazarı Şeyhi* Osman Efendi merhumun mezarı olduğundan tutturarak, burada hapsedilmiş bulunduğu sırada öldüğünü söyledikten sonra, gayet masum bir şekilde, Magosa havasının fenalığını ve buraya sürülmüş olup da ölenlerden yirmi kişinin kısaca hal tercümesini anlattı; mezarlarının nerelerde bulunduğunu tarif etti. Hattâ bir takımının bünyeleri çok kuvvetli olduğu halde, bir iki defa sıtma tutuvermekle öldüklerini de ilâvede kusur etmedi.

O hal ile Magosa kapısına eriştik. Bir eski tahta köprüden geçtik, kasabaya girdik. Burası, terk edilmiş kabristanlar gibi yıkık, çürük, taş yığıntısından ibaret bir harabedir. Sokak veya

daha doğrusu dar geçitlerden geçerek hükûmet konağına vasıl olduk. Hükûmetten kışlaya geldik. Mülâzim, askeri meydana dizmiş, toplantı yapmakta idi. Merdiven başına yaklaştık. Yüzbaşıya: «Biz nereye gideceğiz?» dedim. «Şimdilik buraya» cevabını aldım.

Gösterdiği yer, kışlanın iki dirseği arasına yapılmış, zemin ile beraber bir oda idi, eğilmeden girilmesi imkânsız bir kapısı vardı.

İçine girdim. Kenarındaki taş dirsek üzerine, yorgana benzer bir şilte serdiler. Bir tarafına çarşaf inceliğinde bir yorgan, bir tarafına şilte kalınlığında bir yastık koydular. Kapının önüne de tüfekli iki nöbetçi diktiler.

Dünyada azıcık korku duyan bir adam, öyle bir halde bulunsa, mutlaka idam olunacağını sanırdı. Ben ise, o rahat yatağın üzerine uzandım. Baktım ki odanın uzunluğu, tamam boyuma göre yapılmış; her taraf toprak. Hiçbir tarafında iğne deliği kadar menfez yok. Âdeta yeryüzünde yapılmış bir lâhit içindeydim.

Namık KEMAL *
(Ebuzziya dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Saat dört: Eskiden kullandığımız bir zaman ölçüsüne göre, öğleden iki saat önce; aşağı yukarı, saat 10. — **Şeyh:** (Burada) esnaf birliği başkanı.

Olaylar, düşünceler :

1. Namık Kemal niçin sürgün ediliyor? — 2. Namık Kemal'in Magosa'ya nasıl götürüldüğünü anlatınız. — 3. Yolda neler gördü? Namık Kemal'in sorusuna, yanındaki askerin verdiği cevabı uygun buldunuz mu? — 4. Magosa'ya kadar anlatılanları özetleyiniz. Bu kasabanın haritadaki yerini bulunuz. — 5. Namık Kemal'e nasıl bir yer hazırlanmıştı? Buraya girince

* **Namık Kemal** (1840 - 1888), roman ve tiyatro eserleri yazmıştır; fakat daha çok gazetelerde hürriyet ve vatan uğruna yazdığı makaleleri ile halkımızı uyandırmıştır. **Vatan Yahut Silistre, Akif Bey** adlı piyesleri, **İntibah, Cezmi** isimli romanları anılmaya değer.

nasıl bir durum aldı? — 6. Bu mektuptan neler öğrendiniz? — 7. Kıbrıs o tarihte hangi devletin yönetimindeydi? Şimdiki yönetim durumunu söyleyiniz.

Çeşit, kuruluş:

1. Bazı yazarlar gördüklerini ve düşündüklerini mektup şeklinde yazmışlardır; yukarda okuduğunuz yazı da bunlardan biridir. Buna bir seyahat yazısı da diyebilir miyiz? — 2. Yazıdaki tasvirleri bulunuz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Yazıda, bugün kullanmadığımız veya az kullandığımız bazı kelimeler var: Zaptiye, kabristan gibi. Siz de bunlardan beş tanesini bulunuz. — 2. **Sis** ile **pus** arasındaki farkı belirtiniz. — 3. «Tamam boyuma göre yapılmış» cümlesinde, **tamam** kelimesini bugün nasıl kullanıyoruz?

Dilbilgisi. 1. Şu türemiş kelimelerin köklerini ve eklerini ayırınız: **Konak, topçu, fenalık, kısaca, yıkık, çürük, yağıntı, geçit, kışla, toplantı, şimdilik, incelik, kalınlık, tüfekli, nöbetçi, delik.** — 2. «Baktım ki odanın uzunluğu tamam boyuma göre yapılmış» cümlesinde, **ki** kelimesi iki cümleyi bağlıyor. Bu türlü **ki**'ler bağlaçtır ve kelimeden ayrı yazılır.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Tanıdığınız bir yerin özelliklerini, bir arkadaşınıza mektup şeklinde yazınız.

2. Atatürk, aşağıdaki sözüyle gençlerin eğitiminde millî varlığımız, değerlerimiz ve halkımız konusunda ne tavsiye ediyor?

«Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara özellikle varlığıyla, hakkıyla, birliğiyle bağdaşmayan bütün yabancı unsurlarla savaşmak gereği ve millî düşünceleri, her çeşit düşünceye karşı heyecanla, fedakârca ve şiddetle savunmak mecburiyeti aşılanmalıdır.»

Atatürk

NAMIK KEMAL'İN ÖZEL HAYATI

Namık Kemal gayet büyük ve yuvarlak başlı, pek yüksek alınlı, pembe çehreli, koyu elâ gözlü, irice burunlu, fevkalâde güzel ağızlı, uzunca kumral sakallı, kısa denebilecek orta boylu, şişmanca, omuzları geniş, elleri ayakları küçük bir insandı. Burnunun sağ tarafında, attan düştüğü zaman hâsıl olan yaradan kalma bir çizgi vardı.

Yalnız simasındaki cazibe ile değil, tavırları ve hareketleri ile, insanlara değerlerine göre muameleleriyle, fevkalâde konuşmasıyla ve bunların hepsinden ziyade samimiyetiyle de bütün görüştüğü insanları hemen büyülerdi. Kendisi Rodos mutasarrıfı iken, Almanya'dan, Rodos'ta tarihî ve ilmî incelemeler yapmak için gelmiş olan Profesör Hezel -ki hem matematikten, hem hukuktan, hem tabiat bilgisinden doktor* olmuş, kuvvetli bir âlimdi- bana dedi ki: «Avrupa'yı, Afrika'nın, Asya'nın birçok memleketlerini, hemen bütün Amerika'yı dolaştım; binlerce mühim insan ile görüştüm; fakat sizin pederiniz kadar sevimli, câzibeli bir insan görmedim.»

Bu fevkalâdeliği ile beraber gayet sade idi: Süs, lüks denebilecek hiçbir halini bilmiyorum. Pek sade giyinir, saatine altın kordon takmayacak kadar süs eşyasından nefret eder, kolonyadan başka hiçbir koku sürünmez, işlemeli gömlekler, mendiller kullanmaz, altın başlı baston taşımaz, hele paradan âdeta tiksinirdi. Mecbur olmadıkça paraya elini sürmezdi. Gençliğinde kalemi ile kazandığı, maaş olarak aldığı para, ne kadar elinde kalabilirse, bunu hemen babasına getirirdi...

Onun hayatı en ziyade okumakla geçerdi. Her gün en az altı -vakit bulursa sekiz, hattâ on saat- kitap okurdu. «Yazı yazmak dünyada en sevdiğim şeydir. Lâkin okumağa mani oluyor; ah, ikisini beraber yapmak mümkün olsaydı» sözlerini tekrar edip durması, kendisindeki okuma aşkını gösterir. Avrupa'dan beraberinde getirmiş olduğu kütüphaneden dağıla dağıla elinde kalabilmiş olan bin üç yüz kadar Fransızca, üç dört yüz Arapça, Acemce, Türkçe kitap ile kanaat edemeyerek, her ay yeni yeni kitaplar getirirdi. Rodos'ta «Osmanlı Tarihi»ni yazarken, maaşının hemen üçte birini kitaba verirdi.

Ali Ekrem BOLAYIR *
(Namık Kemal)

Açıklama :

Doktor: Bir fakülteyi ya da yüksek okulu bitirdikten sonra, bir tez hazırlayıp özel bir sınav geçirenlere, üniversiteler tarafından verilen unvan.

* **Ali Ekrem Bolayır** (1867 - 1937), Namık Kemal'in oğludur. Çeşitli yazı türlerinde eserler vermişse de en çok şiirleri beğenilir.

SAKARYA SAVAŞI'NDA

(1921 yılı Ağustosu. Düşman kuvvetleri Ankara'ya doğru saldırıya geçmiştir. Türk kuvvetleri Sakarya Nehri'nin doğu kıyısına çekilmiştir. Halkımız da, ordusu ile birlikte yurdunu savunmak için hazırlık yapmaktadır. Bu amaçla kurulan teşkilâta Mavi Yıldırım denmiştir. Okuyacağınız yazı, bu hazırlıkları canlandıran bir piyesten alınmıştır.

Sahne, arka planda bir köyü gösterir. Vakit sabahtır. Sürülerin çıngırak sesleri işitilir. Köylüler telâşla gidip gelmektedir.)

IV. Perde

Türköz — Yalçın

(İhtiyat Zabiti* Yalçın, sefer kıyafetindedir.)

Türköz — Bütün gece uyumadım.

Yalçın — Sabaha kadar muharebe hazırlığı ile uğraştık. Koca köyü hazırlamak kolay mı? İhtiyarı var, hastası var, çocuğu var, davarı var...

(Doktor Tuncer ceketini giyerek sahneye girer.)

Tuncer — Sen hiç uyumadın mı Yalçın?

Türköz — Evet, hiç uyumamış.

Tuncer — Yeni bir haber var mı?

Yalçın — Gece yarısı aldığımızdan başka hiçbir haber yok.

(Davul sesi işitilir)

Türköz — Uzakta bir davul sesi var.

Yalçın — Köylünün toplanması için çalınıyor. Talimat verilecek.

Öncekiler — Vural

(Binbaşı Vural girer)

Tuncer — Kumandan geliyor...

Yalçın — Biz hazırız kumandanım.

Türköz — Yeni bir şey var mı?

Vural — Her şey anlaşıldı, kısaca anlatayım da akşamki hazırlık emirlerinin sebebini anlayın. Sakarya gerisine çekilen ordumuz, dünden beri düşmanla harbe tutuşmuştur.

Yalçın — Hayırlı olsun.

Vural — Savaş, tarihlerde görülmemiş bir şekilde başlamış. Mustafa Kemal başkumandanlığı almış.

Hepsi — Öyleyse hemen biz de iş başına.

Vural — Ben de onu bildirmeye geldim. Biraz önce aldığım emirleri ayrı ayrı size bildiriyorum: İhtiyat Zabiti Yalçın Efendi!

Yalçın — (Selâm verir) Emret kumandanım.

Vural — Köydeki Mavi Yıldırım teşkilâtı sizin emrinize verilmiştir. İlk işaretimde hepsini alıp yola çıkacaksınız ve en kısa zamanda, bir yıldırım hızı ile cephenin sağ cenahına yetişeceksiniz. (Yalçın'a bir harita verir.)

Yalçın — (Selâm verir) Derhal binbaşım!

Vural — Siz, Doktor Tuncer Bey! Size de bir atla bir kılavuz hazırlanmıştır. Yanınıza biraz erzak alıp hemen hareket edeceksiniz. Polatlı gerisinde bir savaş hastanesi kurulmuş, size orada vazife verilmiştir.

Türköz — Ya ben ne iş göreceğim?

Vural — Köyü boşaltmak emrini aldığımızı biliyorsunuz. Çocukları, hastaları, hafif eşyaları kağnılara yükleyeceksiniz. Siz de Mavi Yıldırım kadınlarının kumandanlığına tayin edildiniz.

Türköz — (Selâm verir) Hazırım binbaşım.

Vural — Polatlı'nın kuzeydoğusundaki Tatar Köyü'nü tutacaksınız. Orada çocukları ve hastaları bırakacaksınız. Ayşe Hanım bunların başında kalacak. Siz Mavi Yıldırım kadın koluyla bu kağnıları, arabaları, hayvanları alacaksınız. Mallı Köy'

le, Alagöz* Köyü arasında bir değirmen vardır: Orası IV. Nakliye Kolunun karargâhıdır. Orada size Sincan Köyü'ndeki topçu cephanesini cepheye taşıma vazifesi verilecektir.

Türköz — Köy, harekete hazır mıdır?

Vural — Yarım saate kadar yola çıkabilirsiniz.

Türköz — Benim silâhım yok.

Vural — Emrinizdeki kadınlarda vardır.

Türköz — Kadınların silâhları, cephaneleri tamam mı?

Vural — Bir Amerikan ordusundan daha mükemmel. Dur bakayım. (Yan cebinden bir defter çıkarıp bakar.) 23 kişide mavzer, 11 kişide çifte, dördünde tüfek. Ötekilerin kiminde tırpan, kiminde yatağan, kiminde odun...

Kısaltılmıştır.
Aka GÜNDÜZ *
(Mavi Yıldırım)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

İhtiyat zabiti: Yedek subay. — **Alagöz Köyü:** Sakarya Savaşı sırasında Başkomutanlık karargâhı olan köy. Bu köyde Atatürk'ün karargâhı olan ev, şimdi müzedir.

Olaylar, düşünceler :

1. Olay ne zaman, nerede geçiyor? — 2. Mavi Yıldırım nasıl bir teşkilâttır? Ne amaçla kurulmuştur. Bu teşkilâtta yalnız erkekler mi çalışacaktır? — 3. Yedek subay Yalçın'a hangi görev verilmiştir? — 4. Doktor ne yapacaktır? — 5. Türköz hangi kola komuta edecektir? — 6. Sincan'dan kağnılarla top mermilerini cepheye kimler taşıyacaktır? — 7. Kadınların silâh olarak taşıdıkları araçlar size ne fikir verdi? — 8. Sakarya Zaferi'ne halkın katkısı nasıl bir etki yapmıştır?

Çeşit, kuruluş:

Birkaç kişi arasında geçen bir olay okudunuz. Kişilerin düşünceleri, istekleri konuşmalarından anlaşılıyor. Parantez içinde verilen kısa açıklamalardan başka, onların hareketlerini anlatan sözler de yok; çünkü bu eser sahnede oynanacak ve hareketler, seyirciler tarafından görülecektir. Sahnede oynanarak, hayatı ve insanları, konuşma ve hareketlerle tasvir etmek için yazılmış eserlere **piyes** denir. Güldürücü piyeslere **komedi**, acıklı olaylar sergileyen piyeslere de **dram** denir.

Bu piyesin okuduğunuz sahnesindeki olayın nasıl başladığını ve nasıl bittiğini söyleyiniz.

* **Aka Gündüz** (1886 - 1958), hikâye, roman ve piyesleri ile tanınır. **Dikmen Yıldızı, İki Süngü Arasında, Zekeriya Sofrası** adlı romanları anılmaya değer.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Kumandan, başkumandan** kelimesi yerine bugün hangi kelimeyi kullanıyoruz? — 2. **Erzak, karargâh, nakliye, talimat** kelimelerini birer cümle içinde kullanınız; bu kelimelere eşanlamlılar bulunuz. — 3. **Yıldırım hızı** ne demektir?

Dilbilgisi: 1. «Sakarya gerisine **çekilen ordumuz, dünden beri düşmanla harbe tutuşmuştur**», «İlk işaretimde hepsini alıp **yola çıkacaksınız**» cümleleri **bileşik cümle**lerdir. Bunlarda siyah harflerle dizilmiş olanlar **temel cümlecik**, öbürleri ise **yan cümleciktir.** — 2. Siz de yazıdan üç bileşik cümle bulunuz. Temel cümleciklerini ve yan cümleciklerini gösteriniz. — 3. Bu yazıda ( ) parantez işaretleri hangi amaçla kullanılmıştır?

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün aşağıdaki sözlerinden birini açıklayan bir ödev yazınız:

1. Atatürk, bir savaşın yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün gücü ile karşı karşıya gelmesi demek olduğunu belirttikten sonra Sakarya Savaşı sırasında başkomutan olarak tutumunu şöyle açıklıyor:

«Bütün Türk milletini cephede bulunan ordu kadar, fikren, hissen ve fiilen, savaşla alâkadar etmeliydim. Millet fertleri, yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyde, evinde, tarlasında bulunan herkes, silâhla vuruşan savaşçı gibi kendini vazifeli hissederek, bütün varlığını savaşa verecekti.»

Atatürk

2. Sakarya Savaşı sürerken, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Türk Ordusu'na şu emri vermiştir:

«Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh, bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça, terk olunamaz.»

Atatürk

ÖĞÜT

Dinle sana bir nasihat edeyim:
Hatırdan, gönülden geçici olma.
Yiğidin başına bir iş gelince,
Onu yâd ellere açıcı olma.

Mecliste arif ol, kelâmı dinle;
El iki söylerse, sen birin söyle,
Elinden geldikçe sen iyilik eyle,
Hatıra dokunup yıkıcı olma.

Dokunur hatıra kendisin bilmez,
Asilzadelerden hiç kemlik gelmez,
Sen iyilik et de, o zayi olmaz;
Darılıp da başa kakıcı olma.

El ariftir, yoklar senin bendini;
Dağıtırlar tuzağını, fendini;
Alçaklarda otur, gözet kendini,
Kati* yükseklerden uçucu olma.

Karac'oğlan söyler sözün, başarır;
Aşkın deryasını boydan aşırır.
Seni her mecliste hacil düşürür,
Kötülerle konup göçücü olma.

Karacaoğlan *
(Türk Saz Şairleri)

* **Karacaoğlan,** XVII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen bir halk şairidir. Eserlerinde öbür halk şairlerinin şiirlerine göre, her bakımdan üstünlükler görülür.

Metnin İşlenişi

Açıklama :

«Yoklar senin bendini»: Bent: Bir kitabın bölümlerinden biri. «Bendini yoklamak», hangi konularda bilgisi olduğunu anlamak demektir. — **Kati:** Hiçbir zaman, asla.

Düşünceler :

1. Karacaoğlan hatır saymayı hangi mısralarda öğütlüyor? — 2. Dostların sırları hakkında ne öğütlüyor? — 3. Bir toplulukta nasıl davranmamız gerektir? — 4. İyilik etmek öğütlerini hangi mısralarda buluyoruz? — 5. Bilgiç görünmek insana ne zararlar getirir? — 6. Kötü insanlarla konuşmanın zararları neler olabilir?

Kuruluş :

1. Bu şiirde kafiyelerin dizilişini inceleyiniz. — 2. Altında adı olmasa, bu şiiri Karacaoğlan'ın yazdığını nasıl anlarsınız?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Nasihat, kelâm, kemlik, fert** kelimelerine eşanlamlılar bulunuz. — 2. **Hatır yıkmak, başa kakmak, yükseklerden uçmak** deyimlerinin anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Söyler sözün», «Kendisin bilmez» sözlerini, bugünkü kullanışımıza göre söyleyiniz. — 2. **Yıkıcı, göçücü, iyilik, kemlik** kelimelerinin yapılarını inceleyiniz. — 3. **Aşırır, düşürür, bilmek, etmek** fiillerinin çatıları nelerdir? — 4. Bu şiirden emir kipiyle çekilmiş fiiller bulunuz. Emir kipi, şiirin amacına -yani öğüt vermeye- uyuyor mu?

KOMPOZİSYON KONUSU

«Tanrı sana iki kulak, bir ağız vermiş; iki dinle bir söyle» atasözünü açıklayınız.

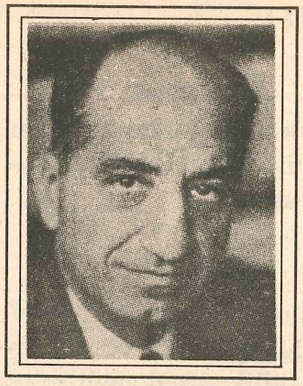

İŞİNDEN AYRI

(Mustafa bir çiftlikte traktör şoförüdür. Dikkatsizliği yüzünden traktörü bozulduğu için işinden çıkarılmıştır.)

Mustafa çiftlikten bir hayli uzaklaşmıştı. Sırtında yatağı, yorganı, hiçbir şey düşünmeden, hızla yürüyordu. Ayağının altından kalkan toz, arkasından esen hafif rüzgârla ona yetişiyor, gelip kan ter içindeki yüzüne konuyordu. Dört bir tarafı, sürülen tarlalarla, homurdanan traktör sesleriyle çevriliydi. Yol, tuttuğu yol da köyünün yolu değildi. Bir an durakladı. Başını kaldırıp etrafına bakındı... Tam karşısındaki tarlada üç traktör art arda dizilmişler, burunları yerde, domuzlar gibi ağır ağır yürüyor, kesilen elli dönüm kadar bir evleği sürüyorlardı. Mustafa en önde yürüyen motora baktı, baktı da: «Koca Oliver'e* bak sen!...» diye mırıldandı. «Vallah toprağı pamuk gibi atıyor!» Unutuverdi kendisini Mıstık, çift süren traktörleri uzun uzun seyretti.

Akşam karanlığı basarken, aklına, köye gitmesi gerektiği geldi. Ama hiç de köye gidesi yoktu. Batan güneşten sonra dört bir yakada, sürülen toprak kokusu iyice ovayı sardı. Ortalık kararadıkça da traktörlerin ışıkları yıldız böcekleri gibi yanıp sönmeğe başladı. Işıklar görünüyor görünüyor, sonra motorlar tarlaların içinde dönüverince kayboluyordu. Bir de bakıyordu. Mıstık, arkasından yeni bir lâmba ışıyordu.

Sonra kalktı, yavaş yavaş karşıdaki tarlaya doğru yürümeğe başladı. Elini kaba, yaş toprağa soktu. Toprağın serinliği ta yüreğine sindi. «İyi, derin sürüyorlar» dedi. Motorlara yaklaştı. Birinci motorun farından kaçındı, en arkadan gelenin önüne çıktı. Traktör yavaşladı. Mustafa dolandı, sürücünün ya-

nına çıktı, omzuna tutundu. Adam, biraz şaşkın, dönüp ona bir göz attı; hemen Mustafa'nın akranı bir delikanlıydı. Mustafa buna sevindi. Sürücü tekrar gaza basarken, motorun gürültüsünü bastırmağa çalışarak sordu:

— Kimsin sen?

— Mustafa'yım, Mustafa!...

— Ne istiyorsun?

— Ekmeğin var mı?

Sürücü, başı ile direksiyona asılı, sallanıp duran ekmek çıkınını işaret etti:

— Var, ben de yemedim. İş sıkışık.

— İyi öyleyse, sen yerken ben sürerim.

Motorcu büsbütün şaşırdı:

— Nerden gelip nereye gidiyon sen?

Mustafa saklamadı:

— Senin anlayacağın bu sabah kovulduk.

Öteki ferahladı. Döndü, bir Mustafa'ya, bir de farın aydınlattığı çizgiye baktı.

— Çıkını çöz, ekmek al, dedi.

Mustafa eğildi, çıkını çözüp, sarsılmamak için iyice çamurluğa dayadığı dizinin üstünde açtı. Kara ekmekten bir parça kopardı, kara zeytinden bir avuç aldı. Çıkını yerine astı.

— Sen, dedi, evleği dolanıp gelene kadar çabucak yerim Ben sürerken de sen yersin.

Öteki:

— Ben hem sürer, hem yerim.

Mustafa onu kandırdı:

— Korkma be, iyi motorcuyumdur.

Pulluğa dikkat ederek traktörün ardından yere atladı. Karanlığın içinden hemen yere çöktü, acele acele ekmeği, zeytini yedi. Traktörler tekrar döndü geldi. Mustafa çıktı motorun üstüne:

— Haydi, şimdi sen keyfine bak, dedi. Ekmeğini ye, istersen bir de uyku çek.

Beriki bir türlü inanamıyor, güvenemiyordu. Sonra «Pekâlâ» der gibi, kolunu kaldırdı, direksiyonu Mustafa'ya teslim etti, yere atladı.

Mustafa tan yeri ağarana dek çift sürdü... Alaca karanlıkta, kendisine ekmek veren delikanlı geldi. Motoru teslim aldı. Evlek bitmek üzereydi.

— Yavuz bir uyku çektim tarlanın öte başında.
— İyi ettin, dedi Mustafa.
— Allah vere de, motoru sana teslim ettiğimi kimse görmese?
— Hiç kimse görmedi, tasa etme...
— Çıkında biraz daha ekmek var, al istersen.
— İyi, eksik olma.
— Sen de eksik olma, bana çok yardımın dokundu.
— Hadi, eyvallah, dedi Mustafa.

* * *

Mustafa bir öğle sıcağında çiftliğe döndü. Köpekler uzaktan onu görünce havlayacak oldular, sonra tanıyıp vazgeçtiler. Yavaş yavaş garajın ardından dolandı. Ortalıkta kimseler yoktu, herkes işteydi. Atelyenin kapısına yaklaşırken yüreği küt küt vuruyordu. Atelyenin içinden çekiç sesleri geliyordu. Kendi kendine: «Ne olursa olsun» diye mırıldandı. Kapıya yaklaştı. Makinist Kemal Efendi, Mustafa'nın bozduğu traktörün altına yatmış, tamire çalışıyordu. Neden sonra usta, yattığı yerden kapının önünde dikilen Mustafa'yı gördü. Sanki saatlerden beri beraber çalışıyorlarmış gibi:
— Mıstık, dedi, ver şuradan bir on dört anahtar.

Mustafa'nın bir an eli ayağı kesildi. Sonra hızla takım dolabının önüne koştu. İstenen anahtarı kaptı. Gidip yere diz çöktü, uzanan elin içine koydu:
— Buyur ustam!...

Kemal Efendi anahtarı aldı. Uzun uzun uğraşıp motordan birkaç parça söktü. Sonra bu parçaları yanındaki tezgâha sıraladı. Yağlı ellerini temiz üstüpü ile silerken, tezgâhın üstünde duran parçaları gösterdi:
— Bak Mıstık oğlum, bu dizellerin* enjektörleri çok naziktir. Sökülmesi, temizlenmesi ince iştir; gözünü aç, dedi.

Samim KOCAGÖZ *
(«İnce İş» hikâyesinden)
(Ahmet'in Kuzuları)

* **Samim Kocagöz,** hikâyeler ve romanlar yazmıştır. Hikâyelerinden bazıları **Sığınak, Sam Amca, Cihan Şoförü** isimli kitaplarında toplanmıştır. **Bir Şehrin İki Kapısı, Yılan Hikâyesi, Kalpaklılar, Doludizgin** adlı romanları anılmaya değer.

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Oliver: Memleketimizde kullanılmakta olan traktörlerden bir cinsinin markası. Dilimizde bazan markayı söyleyerek, o markayı taşıyan şey de anlatılır. — **Dizel:** İç yanmalı motorlardan biri.

Olaylar, düşünceler :

1. Mustafa kimdir? İşinden niçin çıkarılmış? — 2. Kendi köyüne dönmek istiyor mu? — 3. Mustafa'nın işini sevdiğini, ondan ayrılmak istemediğini gösteren hareketleri nelerdir? — 4. Yanına bindiği traktör sürücüsünün önce ona karşı duygusu neydi? Bu duygusu sonra değişti mi? — 5. Mustafa çiftliğe dönerken nasıl bir duygu içindeydi? — 6. Makinistin ondan iş istemesi, ne gösteriyor? Mustafa bundan memnun oldu mu?

Çeşit, kuruluş:

1. Bu yazıya bir hikâye diyebilir miyiz? Niçin? — 2. Bu hikâyede Mustafa'nın tarlalar arasından yürümesi, traktöre binmesi, çiftliğe dönmesi gibi olaylar anlatılmaktadır. Yazıda bu olayların anlatıldığı yerleri ayırınız. — 3. Hikâyedeki tasvir ve konuşmaları da gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Ekmek** kelimesi yazıda sadece ekmek anlamına mı kullanılmış, yoksa **yemek** anlamı da veriyor mu? — 2. **Uyku çekmek** sözünde **çekmek** kelimesine bir karşılık veriniz. **Çekmek** kelimesinin başlıca anlamlarını sözlükten bulunuz. — 3. **Eli ayağı kesilmek** ne demek? — 4. **Makinist** ile **şoför** arasında ne fark var?

Dilbilgisi: 1. Yazının birinci ve ikinci cümlelerinden hangisi basit, hangisi bileşiktir? — 2. Üç bileşik cümle daha bulunuz. Bunların temel ve bağımlı cümleciklerini ayırınız. — 3. «Çift süren traktörleri uzun uzun seyretti», «Yavaş yavaş karşıdaki tarlaya yürüdü», «Acele acele ekmeği, peyniri yedi» cümlelerinde, bir kelimenin tekrarlanmasıyla yapılmış kelime

grupları var; bunlar zarftır. Yukarıdaki cümlelerde, bu türlü zarflar hangi fiilleri tamamlıyor? — 4. Tekrarlayan bu kelimelere **ikileme** denir. Arasına « , » konmaz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu konulardan birini yazınız:

1. Bir makine veya aleti bozmakla ilgili bir hatıranızı anlatınız.

2. Traktör, pulluk veya sabanla sürülen bir tarlada gördüklerini anlatınız.

ESKİ ÇEKMECELER

Çekmeceler, eski evlerimizin başlıca eşyalarındandı. Türlü şekillerde süslenen çekmecelerin gözlerinde kıymetli şeyler saklanırdı.

Çekmeceler genellikle bağa, sedef, fildişi ile süslenirdi. Düz tahtadan, gümüşten yapılanlar, boyanıp nakışlananlar, üzerleri, içleri beyitlerle* süslenenler vardı. Bu türlü sanat eseri eşyalarımız arasında çekmecelerden başka sandıklar, kutular, divitler, kalemdanlar da yer alırdı.

Türk sanatkârlarının yüzyıllar boyunca el ve göz emeği harcayarak ortaya koydukları bu çekmeceler, sandıklar, divitler, kalemdanlar arasında çok güzel olanları vardı. İmparatorluğun zenginlik ve ihtişam devirlerinde yapılmış murassa çekmecelere de rastlanır. Bu göz kamaştırıcı sanat eserleri, evlerin incili, zümrütlü örtülerle döşenmiş sedirleri, minderleri üzerine konurdu.

1679 yılında, Topkapı Sarayı'nda bulunan çekmeceler ve sandıklardan, abanoz ağacından yapılmış, orta boyda, yer yer billûrlarla süslenmiş bir sandığın üstü, ayrıca inci ve zümrütlerle işlenmişti. Gene bu yıllarda, sarayda, yakut ve zümrüt ile süslü, küçük boy bir çekmece de vardı. Bu murassa çekmece ve sandıklar, daha çok mücevher koymak için kullanılırdı.

Evliya Çelebi,* XVII. yüzyıl İstanbul'unda esnafın, sanatkârların geçit resimlerini anlatırken sedefçilerden, kutucular-dan da söz etmektedir. O çağda İstanbul'da yüz sedefçi dükkânı, beş yüz sedefkâr ve bin kutucu bulunuyordu. Sedefkârlar ve kutucular, Padişah IV. Murat'ın önünden tahtırevanlarını, sandıklar, kutularla süsleyerek geçmişlerdi.

Harem dairesinde* kadınların kullandıkları sandıklar daha da süslü idi. Bunlar Bursa kadifeleri, deriler, bağalar ve benzeri malzemelerle kaplanmış olurdu; kenarları da gümüşle, altın yaldızlı madenî çemberlerle çevrilirdi.

Bu eski sanat eserlerinden pek azı zamanımıza kalabilmiştir; özellikle murassa olanları kaybolmuştur. Bugün çekmece, sandık, kutu, divit ve kalemdan gibi eserlerden bir kısmı Topkapı Müzesi'ndedir.*

Halûk Y. ŞEHSÛVAROĞLU
(Eski Türk Sanatları)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Beyit: İki mısradan oluşmuş şiir parçası. Güzel bir duygu ya da düşünce anlatan beyitler, çekmeceler üzerine işlenirdi. — **Evliya Çelebi:** Bkz. s. 157. — **Harem dairesi:** Saraylarda, konaklarda kadınlar ve çocuklarla birlikte aile hayatı yaşanan bölüm. — **Topkapı Müzesi:** İstanbul'da bugün müze durumuna getirilmiş olan Topkapı Sarayı.

Düşünceler :

1. Bu yazıda hangi eşyalardan söz ediliyor? — 2. Bu eşyalar ne için kullanılırdı? — 3. Bu eşyaların süslenişi, atalarımızın hangi özelliklerini gösterir? — 4. Yazıda anlatılan eşyalardaki süsleri yapabilmek, sizce, sanatçının nasıl bir değer ve nitelikler taşımasına bağlıdır? — 5. Yazıya göre, eskiden bu tür sanatçılar çok muydu? — 6. Bu sanat eserlerinden günümüze kalmış olanlar nerelerde saklanıyor? Niçin?

Kuruluş :

Okuduğunuz yazıda şu parçaları bulunuz: 1) Eşyaların tanıtıldığı, 2) Bu eşyaların nelerden yapıldığı ve nelerle süslendiği, 3) İstanbul'daki sanatçıların sayısının bildirildiği, 4) Günümüze kalmış eşyaların saklandığı yerler.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Divit** yerine bugün hangi yazı araçlarını kullanıyoruz? — 2. **Çekmece** kelimesinin bugünkü anlamlarını sözlüklerden bulunuz. Kelimeyi bu anlamlarıyla cümlelerde kullanınız. — 3. Çekmeceler üzerine süs olarak işlenen malzemelerden yazıda geçenlerin adlarını söyleyiniz.

Dilbilgisi: 1. «XVII. yüzyıl» hangi tür rakamla yazılmıştır? — 2. Bu rakamların kullanıldığı başlıca yerleri araştırınız. — 3. «Beş yüz sedefkâr» sözünde, rakamı oluşturan kelimeler ayrı mı yazılmış bitişik mi? — 4. Aşağıdaki cümle bileşik mi, basit mi? «Türlü şekillerde süslenen çekmecelerin gözlerinde kıymetli eşyalar saklanırdı.» Yazıdan bir de basit cümle bulunuz. — Yazıda geçen «Topkapı Sarayı'nda...», «Harem dairesinde...» sözleri, sonlarına "-de" ekini almıştır. Bu sözlerdeki "-de" eki yer anlamı verir ve kelimeye bitişik yazılır. Oysa «...kalemdanlar **da** yer alırdı», «...kenarları **da** gümüşle çevrilirdi» sözlerinde "de" ler, **kalemdan** ve **kenar** kavramlarını daha önceki kavramlara katıyor. Bu "de" ler, daha önce gördüğümüz ek "-de" lerden ayrıdır: Tür bakımından ek değil, bir zarftır. Bundan dolayı kelimeden ayrı yazılır.

KOMPOZİSYON KONUSU

Değerli bir eşyayı tanıtan bir yazı yazınız. Seçeceğiniz konu bir küpe, bilezik, saat, çekmece, sandık, yatak örtüsü, masa örtüsü, resim çerçevesi vb. olabilir.

ÇAMLICA'DA BAHAR

Çamlıca'nın* güzel mevsimleri, gittikçe yaklaşan bir musiki gibi gelen ilkbaharı ile, gittikçe uzaklaşan bir çalgı gibi geçen sonbaharıdır. İlkbahar Çamlıca'da, bir sabah daha az serin bir havada, ruhun daha çok sezdiği bir gençlikle ve ötmeye alışan bir kuşun çıkardığı bir iki ses damlasıyla başlar. Sular yavaş yavaş dönerek, evvelce çekildikleri bir sahili her yanından nasıl kaplarsa, emin bir kuvvetle taşan bahar da, toprakları, ağaçları, gözleri ve gönülleri öylece kaplar.

Sabahları, daha başım yatakta, uykunun son saniyeleri içinden, bahçedeki kuşların cıvıltılarını duymaya başladığım uyanış anlarında, yatağımın etrafındaki köşkü, onun etrafındaki bahçeyi ve onun etrafındaki Çamlıca'yı, o gün verecekleri tekmil lezzetlerinin salkımlarıyla hazır duyardım. Bu mavi gökleri dolduran lezzetler gönüllerimize dolacaktı: Çiçekler, güzel kokularını; kuşlarla böcekler, hayatın kaynaşmasından çıkıyor gibi duyulan parıltılı seslerini; ışıklar her yandan taşan renkleri; geniş rüzgârlar, dalgalarını yahut durgun havalar, sükûtlarını ve bildiğimiz ezelî manzaralar şiirlerini hep birden sunarak bizi Çamlıca'nın bahar gününe davet edeceklerdi. Bahçeye çıktığımız zaman Çamlıca'nın kokuları, kuşların cıvıltıları ve böceklerin sesleri, güneşin ışığı ve tabiatın sükûtu ile bu hisli hava o kadar dolmuş olurdu ki bu şiiri tadarken beş hissimin her biri ile ayrı bir haz duyardım.

Sabah, bir bayram gibi başlardı: Hava, geceden yeni çıkmış olduğundan serindir; ortalık, gecenin şebnemleriyle henüz

ıslak ve parlaktır. Öğleye doğru madenîleşen ve altın gibi parıldayan sıcak henüz, hafif rüzgârlarla aralıklı ve yumuşaktır... Biz çocuklar, öğle sıcaklarına tutulmadan evvel, kırlarda gezinmek zevkine doymaz, eve kolay kolay dönmeğe razı olmazdık.

Her tarafta, yükselen otların aralarında, kırların en tenha ve göze görünmez noktalarında, başlı başına tam bir güzellikle açılmış, belki renkleri biraz soluk kır çiçekleri vardır. Birçok ağaçlar da çiçek açar. Öyle ki birçok kokulardan hâsıl olan kendine mahsus nefis bir Çamlıca kokusu duyulur. Bu, kekik, ıtır, lâvanta, nane, merzengûş, karabaş, kır menekşesi, lâden ve daha isimlerini bilmediğimiz kır çiçeklerinden; çam, ıhlamur ve akasya gibi ağaçlardan gelip birleşen bir temizlik kokusudur; insanın her nefes alışına bir haz verir ve içilen kutsî bir şerbet gibi ta ruha dolar.

Böylece, çimenlerin kabardığı, ağaçların taştığı, havanın sanki tatlı bir haber taşıdığı mutlu bir iklime girer ve onun içinde yüzerdik. Çamlıkta, korulukta koşar oynar, dizlerimize kadar otlar içine dalardık... Şeytanarabalarının ve tavşanbıyıklarının ancak kendi duydukları esintilerle, hafif hafif, sanki lezzet ürperişleri ile titreştikleri; toprağı kaplayan otların, güneşten kendilerine yağan ışıklarla âdeta canlı oldukları sezilirdi.

Abdülhak Şinasi HİSAR *
(Çamlıca'daki Eniştemiz)

Açıklama :

Çamlıca: İstanbul'un Üsküdar semtinde, yüksekçe bir yer. Manzarasının ve havasının güzelliği bakımından, eski devirlerde yazlık olarak rağbet görürdü.

OKUMA KONUSU

Bahar mevsimi üzerine yazılmış yazılar, şiirler bularak, en çok beğendiğinizi sınıfta, arkadaşlarınıza okuyunuz.

* **Abdülhak Şinasi Hisar** (1888 - 1963), nesirler ve romanlar yazmıştır. Eserlerinden bazıları: (Romanları): **Fehim Bey ve Biz, Çamlıca'daki Eniştemiz;** (nesirleri): **Boğaziçi Mehtapları.**

SANCAKTAR

(İstanbul'un alınması üzerine bir destan yazmış olan şair, aşağıdaki şiirinde sancaktarı tasvir ediyor.)

Gürz ayaklı,
Kalkan elli.
Sancaktar olduğu
Sancak duruşundan belli.

Kavuğundan palasına dek.
Bir besmele, bir rüzgâr.
Ağır yeniçeri gibi,
Hafif sipahi kadar.

Sancağı kızıllaşır gittikçe,
Şahadet şahadet, yasından.
Canlar felekten geçer
Narasından.

Daha yaşadığından mıdır ne,
Saçı, sakalı daha gür.
Sultan bile kaybolur arada bir manzaradan,
O görünür.

Dağ inanmamış, derya inanmamış,
İnanmış o.
Dağ düşer, derya düşer,
Sancaktar düşmez.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA *
(İstanbul - Fetih Destanı)

* **Fazıl Hüsnü Dağlarca,** şiirleriyle tanınmıştır. **Üç Şehitler Destanı, İstiklâl Savaşı** (2 cilt), **İstanbul, Anıtkabir, Âsû, Delice Böcek** isimli şiir kitapları anılmaya değer.

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Şair hangi savaştaki sancaktarı anlatıyor? — 2. Üçüncü ve dördüncü mısraların anlamını açıklayınız. — 3. Sancaktarın, savaş alanına, görünüşü ile hâkim olduğunu anlatan bir mısra bulunuz. — 4. Sancaktarın hareketleri nasıldır? — 5. Sancaktar neye inanmış olabilir? — 6. Sancak niçin düşürülmez?

Çeşit, kuruluş:

1. Mısralardaki hece sayıları birbirine denk mi? Belli bir vezne uyulmadan yazılmış manzumelere **serbest nazım** dendiğini bilirsiniz. — 2. Şiirin kafiyelerini gösteriniz. Her kıtada kafiye var mı?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. «Canlar felekten geçer / Narasından» ne demek? **Can** kelimesinin buradaki anlamına bir karşılık bulunuz. — 2. **Manzara** kelimesiyle yazıda anlatılmak istenen anlamı açıklayınız. — 3. «Gürz ayaklı»,, «Kalkan elli», «Daha yaşamak» sözlerinin yazıdaki anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Ayaklı, elli, duruş, kızıllaşır, yaşa** kelimeleri basit kelime midir, türemiş kelime midir? Türemiş ise köklerini, eklerini ayırınız. — 2. On beşinci mısraı oluşturan cümleyi alarak öğelerini ayırınız. — 3. Beşinci kıtada kaç cümle var?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Fatih Sultan Mehmet'in Sancaktarı Ulubatlı Hasan'ın Türk Bayrağı'nı İstanbul surlarına dikmesi olayını kısaca yazınız.

(Gereken bilgiyi, F. Fazıl Tülbentçi'nin «Kahramanlar Geçiyor» adlı eserinin I. cildinde bulabilirsiniz.)

2. Atatürk, aşağıdaki sözleriyle halkçılık ilkesini nasıl tanımlamıştır?

«İç politikamızda yolumuz olan halkçılık, yani milleti kendi başına buyruk kılma ilkesi, anayasamızla belirlenmiştir... Bunu bir tek kelimeyle belirtmek gerekirse, diyebiliriz ki yeni Türkiye devleti bir halk devletidir, halkın devletidir.»

Atatürk

KENDİ ESERLERİ

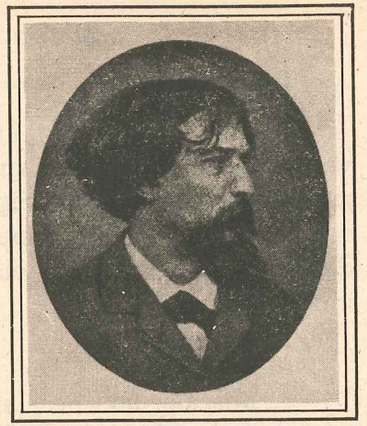

(Fransa'da Loire [Luvar] nehri üzerinde bulunan İndret [Endre] adasındaki fabrikalarda buharla işleyen, bin beygir kuvvetinde büyük bir makine yapılmıştır. Bu makine şimdi gemiye bindirilecektir.)

Bu hadise İndret için âdeta bir bayram oldu. Saat birde bütün atelyeler kapanmış, evler sokaklara boşalmıştı. Erkek, kadın, çocuk, adada ne kadar insan varsa, bu makinenin montaj atelyesinden çıkışını, Loire nehrine indirilişini, onu götürecek olan vapura yükletilişini görmek istemişlerdi. Büyük kapı çoktan açılmış, bir insan kalabalığı, beklemenin verdiği sabırsızlık içinde, pazar günlerine mahsus bir çalkanma ile fabrikanın her iki yanına yığılmıştı. Nihayet atelye kapısının iki kanadı birbirinden ayrıldı. Dip taraftaki karanlığın içinden, buharla işleyen palangaların, rayların üstünde çektikleri tekerlekli, kenarsız bir arabaya bindirilmiş bulunan kocaman cüssesinin ağır ağır, yavaş yavaş ilerlediği görüldü.

Güneşte parıl parıl, haşmetli ve sağlam yapısıyla görününce uzun bir alkış tufanı ile karşılandı. Onu parıl parıl parlatan güneşin altında, biraz dinleniyormuş, kendini takdirkâr bakışlara terk ediyormuş gibi bir an durdu.

Fabrikanın iki bin işçisi arasında, kuvveti veya hüneri nisbetinde bu güzel esere hizmeti geçmemiş kimse yoktu. Fakat bu makinenin ayrı ayrı, kendilerine düşen parçalarını yapmışlar; aşağı yukarı savaştaki askerler gibi, gürültülü ve kalabalığın içinde kaybolarak, bulundukları köşeden ötesini görmesine engel olan bir kızıl dumanla örtülerek, indirdikleri darbelerin tesir ve kıymetini bilmeden çalışmışlardı. Şimdi onu, aletleri, parçaları birbirine takılmış, bir bütün olarak görüyorlardı. Ah! ne kadar da büyük bir gurur hissediyorlardı!

Etraf bir anda neşe ve sevinçle dolmuştu. İşten anlayan insanlar olarak ona hayranlıkla bakıyorlardı; kaba ve iri elleriyle okşuyorlardı. Dökmeciler, tamamen tunçtan yapılmış kocaman pervaneleri gururla gösteriyorlar: «Onları biz döktük» diyorlar; demirciler: «Demiri biz işledik. O demirin içinde bizim de terimiz vardır» diye cevap veriyorlardı. Kazan işçileri, perçinciler, en hurda yerlerini gözden geçirerek, kırmızı boyalı kocaman mahfazayı zevkle seyrediyorlardı. Bir taraftan işçiler madeni ile övünüyor; öbür taraftan ressamlar, kurucu ustaları şekliyle böbürleniyorlardı. Ellerine bakarak: «Ah çapkın! iftihar duyduğum şu nasırlar senin yüzünden» diye söylenen dostumuz Jack * (Jak) a kadar herkesin göğsü gururla kabarıyordu.

Alphonse DAUDET *
(Jack)
Çeviren: Nebil Otman

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Jack: Fabrikada çalışan bir işçi çocuk; parçasını okuduğunuz romanın kahramanıdır.

Olaylar, düşünceler :

1. İndret fabrikalarında yapılan nedir? — 2. Bu esere halkın ve işçilerin verdiği önemi, yazar nasıl anlatıyor? — 3. Makine fabrikadan nasıl çıktı? Onu gören insanlarda nasıl bir duygu uyandı? — 4. Bu makineye işçiler niçin merak duyuyorlar? Bu makineyi kendileri yapmadılar mı? — 5. Fabrikanın çeşitli bölümlerindeki işçiler ona bakarak nasıl övünüyorlar? — 6. Bu eseri, yalnız bir işçi yapabilir miydi? İş bölümünün bir fabrikadaki önemini belirtiniz.

Çeşit, kuruluş:

1. Anlatılan olaylara göre yazıyı bölümlere ayırınız.

* **Alphonse Daudet** (Alfons Dode) (1840 - 1897), Fransız romancılarındandır. **Pazartesi Hikâyeleri, Değirmenimden Mektuplar, Taraskonlu Tartaran, Jack** dilimize çevrilmiş olan eserleridir.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Alkış tufanı** sözüne bir karşılık veriniz. — 2. «Pazar günlerine mahsus çalkanma» sözünde **çalkanma** ne demektir? — 3. Yazar, «Kapının iki kanadı birbirinden ayrıldı» yerine niçin «kapı açıldı» dememiş? — 4. «Evler sokaklara boşalmıştı», «İndirdikleri darbelerin tesir ve kıymetini bilmeden çalışıyorlardı» sözlerinin yazıdaki anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Sevinçle dolmuştu», «Hayranlıkla bakıyorlardı», «Elleriyle okşuyorlardı» cümlelerinde **ile** kelimelerine dikkat ediniz; kelimeler arasında ilgi kurmaktadır; bu türlü kelimelere **edat** dendiğini bilirsiniz. — 2. **İle** kelimesi bitiştiği kelime ile birlikte fiile zarf oluyor; bu örneklerde **sevinçle, hayranlıkla, elleriyle** kelimeleri gibi. Yazının son paragrafından buna benzer örnekler bulunuz. — 3. Bu yazıdaki ünlemleri gösteriniz; nerelerde kullanıldığına dikkat ediniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Arkadaşlarınızla birlikte veya tek başınıza yapmış olduğunuz bir eseri, nasıl yaptığınızı, bitirdikten sonra duyduğunuz sevinci anlatınız.

2. Atatürk'ün aşağıdaki sözü ile, bilime verdiği değeri ve önemi açıklayınız:

«Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlimden ve fenden başka mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir.»

Atatürk

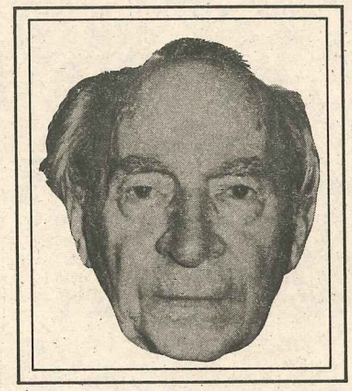

SEYİRCİ

Ben tiyatroyu iki arkadaşın konuşmasına benzetirim: Birbirinin dilinden anlayan, sözlerinden zevk alan iki kişinin, üç saat karşılıklı konuşması gibi. Karşınızdaki, sözlerinizi dinlediği zaman, söylediğinizi anladığı zaman, sesinizden ve sözünüzden hoşlandığı zaman duyduğunuz hazla, bizimkini kıyaslayabilirsiniz. Bir de bunun aksini göz önüne getirirseniz, yukarda saydıklarımın değerleri daha iyi anlaşılır: Karşınızda bir adam var ki, siz söylerken o esner, dinlemez; dinlediği zaman anlamaz. Böyle bir adama söylenen her söz boşluğa atılmış bir taş gibi kalır; nereye gittiğini, nereye düştüğünü bilmediğimiz bir taş. Düşünün, konuşan için ne büyük bir azaptır, ıstıraptır bu.

Bu bakımdan ben dinleme sanatını, söyleme sanatından çok üstün tutarım. Böyle düşününce, bizim samimî seyircilerimizi, sanatçılarımız kadar duygulu ve anlayışlı olarak değerlendirmek lâzım.

Tiyatronun temeli eser, sanatçı, seyircidir. Hangi şaheseri, hangi büyük sanatçılar oynarlarsa oynasınlar, karşılarında seyirci yoksa bu sanat çalışması tamamlanmış olmaz.

Karşısında; görecek insan gözleri, heyecan duyacak insan kalbi bulmadıkça bütün dünya müzelerindeki tablolar bir tahta, tuval ve boya yığınından başka nedir ki... Onlara sanat değerini veren, sanat eseri damgasını vuran, insan ruhunda uyandırdıkları heyecandır. Sahnede insan duygularına hitap eden

eser ve onu canlandırmasını bilen sanatçılar ne derece kıymetli ise, ondan heyecan duyan, onu takdir eden seyirci de bence o eser ve sanatçılar kadar değerlidir.

Muhsin ERTUĞRUL *
(Devlet Tiyatrosu dergisi)

Açıklama :

Yazar, bir sanat eserini seyreden insana düşen ödevi açıklıyor. Tiyatro, sinema, resim, heykel, her çeşit sanat eseri kolay anlaşılmaz; seyirci, esere ilgi göstermeli ve onu anlamaya çalışmalıdır. Hattâ bazı eserlerin anlaşılması, seyircinin, o konuda bilgili olmasını da gerektirir.

KOMPOZİSYON KONUSU

Konuşan bir insanı, dinlemenin gereği ve faydası üzerinde düşündüklerinizi açıklayınız.

* **Muhsin Ertuğrul** (1892 - 1979), tanınmış rejisör ve aktörümüzdür. Tiyatro sanatı üzerine yazılar yazmıştır. Piyesler de çevirmiştir.

ATATÜRKÇÜLÜĞÜN MİLLİYETÇİLİK İLKESİ

Milliyetçilik, millî bütünlüğü sağlayan bir bağdır. Bu bağın kopması veya zayıflaması, millî yapıda karşılanması imkânsız yaralar açar ve olumsuz çalkantılarla toplum, sarsıntı geçirir.

Büyük Atatürk: «Millî benliğini bilmeyen milletler, başka milletlere yem olur» derken, milliyetçiliği, millet olma ülküsünün bir simgesi olarak görür... Bir milleti ayakta tutan etkenlerin başında millî birlik ve beraberlik gelir. Bilinçli olarak millî birliğe sahip çıkan bir millet, içte ve dışta bütün güçlükleri göğüsleyebilir. Yüce Atatürk: «Bir milletin ruhu zaptolunmadıkça o millete hâkim olmanın imkânı yoktur. Asırların yarattığı millî bir ruha, kuvvetli ve daimî bir millî iradeye hiçbir kuvvet karşı koyamaz» demişti. Bu sözüyle, millî varlığın temelini, millî bilinçte ve millî birlikte görmeyi vurgulamaktadır.

Bir toplumun çağdaşlaşması da, millî birlik ve beraberliğini kurmuş olması ile mümkündür. Türk milliyetçiliği bilime, tekniğe ve güzel sanatlara açıktır. Bilimden, teknikten ve güzel sanatlardan mahrum bir tutum ve davranış, milliyetçilik ilkesiyle asla bağdaşmaz; çünkü böyle bir tutum ve davranış toplumu duraklatır, ilerletmez. Oysa milliyetçiliğin özü, milleti bulunduğu yerden ileriye götürmek, çağdaş uygarlık düzeyine yükseltmektir.

Atatürkçü gözle Türk milliyetçiliği, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını korumayı, Türk toplumunu çağdaşlaştırmayı amaç edinmiştir. Başka devletlerin bağımsızlığına saygı gösterir... Türk devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü savunur. Ayırıcı değil, birleştirici ve bütünleştiricidir. Yurdu ve milleti yüceltme amacına yönelmiştir.

Muzaffer UĞRAŞKAN
(Kemalist Ülkü dergisi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Milliyetçilik duygusunun bir millet için önemi nedir? — 2. Atatürk'ün milliyetçilik konusunda söylediği sözleri yeniden okuyarak açıklayınız. — 3. Milliyetçilik, kendi milletini yalnız korumak mıdır? İlerletmeye çalışmak da milliyetçilik midir? — 4. Atatürk milliyetçiliği neleri amaçlar?

Kuruluş :

Yazının her paragrafındaki düşünceleri belirtiniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Şu sözleri açıklayınız: «Başka milletlere yem olmak.» «Milletin ruhu zaptolunmak.» — 2. Üçüncü paragrafta «... toplumu duraklatır» sözünü başka türlü söyleyiniz. — 3. **Asır, göğüslemek, çalkantı** kelimelerinin anlamdaşlarını bulunuz. Birer cümlede kullanınız.

Dilbilgisi: 1. **Benlik, birlik, yapı, Atatürkçülük, bağımsızlık, çağdaşlaştırmak** kelimelerini yapıları bakımından inceleyiniz. Bu kelimeler basit mi, türemiş mi, bileşik mi? Bunlar içinde, bileşik tabandan türemiş olan kelime var mı? — 2. Şu cümle basit mi, bileşik mi? «Millî benliğini bilmeyen milletler, başka milletlere yem olur» cümlesinin öğelerini bularak, cümleyi yapı bakımından inceleyiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Sizler, milliyetçiliğinizi hangi davranışlarınızla gösterebilirsiniz? Bu konuyu sınıfta önce konuşunuz, sonra yazınız.

GÜZEL HUY

Güzel huylu, güzel ahlâklı bir insanla karşılaşınca âdeta heyecanlanıyorum; çevresinde pervane olasım geliyor; yüzünü, ellerini öpmek geliyor içimden, her buyruğuna baş eğmek, her sözünü içime sindirmek istiyorum... Güzel ahlâk, en güzel yüzlerden güzel; selvi boylardan güzel; ağaçlardan, çiçeklerden güzel; en tatlı azıklardan daha tatlı...

Siz o dikkatlerin, yakınlıkların, o içten ilgilerin güzelliğini gerçekten bilir misiniz? İnsan ruhunun o inceliğini, o cana yakınlığını, o tatlı sıcaklığını göz önüne getirin. Bir terbiye, yapmacık olmayan gerçek sözler, onlarda kalbe kadar işleyen ses ne güzeldir! Gerçek insandan daha güzel hiçbir şey yok yer yüzünde. İnsan kalbinden, onun bir ilgide, bir sevgide, bir dikkatte çiçeklenmesinden daha çekici hiçbir şey yok...

Şu kabalığı, nezaketsizliği marifet sayan mutsuza bak; kendinden azıcık daha güçlüyü başı üstünde taşır da, bir garibe, kimsesize hoyratça yükleniverir. Sizin insanlığınızı görmeden geçer de, bir dev aynasının karşısından ayrılmaz; dost kıymeti bilmez; insan kalbinden anlamaz; terbiyeyi, nezaketi, inceliği umursamaz. Yanına yaklaşacak olursanız, en ince yerinize çarpıverir hemen...

Bence ne ağaç, ne toprak, ne yıldız, hiçbir şey insanın iç güzelliği kadar güzel değil! Yerlerde, göklerde hiçbir nitelik, bizim o güzelliğimizle boy ölçüşemez; o güzelliğin verdiklerini veremez; tattırdıklarını tattıramaz; duyurduklarını duyuramaz.

İçimiz çirkinse, sırmalar giyinsek süslenemeyiz. Kabaysak, hoyratsak, budalalığa gönül vermişsek, insan erdemlerine ulaşamayız. Kişi ancak kalbiyle güzel olabilir! Yalnız ahlâkla büyük olabilir! İçinde gizlediği zenginliklerle göz alabilir, insan kalplerini kazanabilir. Bunlar da ancak bir incelikte, terbiyede, iç güzelliğinde belirebilir; gerçek sabırlarda, fedakârlıklarda dile gelebilir.

Biz kollarımızı açabildiğimiz kadar insanız; sevebildiğimiz, kendimizi unutabildiğimiz kadar da güzeli, iyiyi, doğruyu buluruz. Eriştiğimiz zenginliklerden hiçbiri, bizi bir dost yüzü kadar mutlu edemedi; içten gelen bir sevgi kadar içimizi kanatlandıramadı; o sıcak, candan ilgiler kadar bizi kendimizden geçiremedi.

Selâhattin BATU *
(Varlık dergisi)

Düşünceler :

1. İyi insanları sever misiniz? Yazar, bu insanlara karşı içinde nasıl bir duygu uyandığını söylüyor? — 2. İnsanlar birbirlerine karşı iyi duygularını, hangi hareketlerle bildirirler? — 3. Yazara göre, kaba insanlar nasıl hareket ederler? — 4. İyi insanların güzelliği, hangi varlıklarla karşılaştırılmış? — 5. Giyim, insana ahlâk bakımından bir değer sağlar mı? Asıl değer ve güzellik nedir? — 6. Yazar, birbirimize karşı nasıl davranmamızı öğütlüyor?

Kuruluş :

Yazının her paragrafındaki fikri kısaca söyleyiniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Azık, yapmacık, dile gelmek** kelimelerinin anlamlarını açıklayınız. — 2. Şu sözlerin yazıdaki anlamlarını başka türlü söyleyiniz: «Pervane olasım geliyor.» «Gerçek insan.» «İnsan kalbinin bir ilgide çiçeklenmesi.» «En ince yerinize çarpıverir.» «Dev aynası.» «İçiniz çirkinse.» «Kollarımızı açabildiğimiz kadar insanız.» «İçimizi kanatlandıramadı.» — 3. «Güzel ahlâk, en güzel yüzlerden güzel; selvi boydan güzel» şeklindeki tekrarlı ve kısa söyleyişler, yazıya duygululuk veriyor. Bu türlü söyleyişlere iki örnek de siz gösteriniz.

Dilbilgisi: 1. **«Güzel ahlâk, tatlı azıklardan daha tatlı»** cümlesinde neyle ne karşılaştırılmış; hangisine üstünlük verilmiş? — 2. **«En ince yeriniz»** sözünde, karşılaştırmanın hangi derecesi görülüyor? — 3. **«Gerçek insandan daha güzel hiçbir şey yoktur», «Biz, kollarımızı açtığımız kadar insanız»** cümlelerinde gördüğünüz karşılaştırmaların derecelerini söyleyiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Bir arkadaşınıza yaptığınız veya ondan gördüğünüz bir iyiliği (yardım, teselli, gönül alma, yol gösterme vb.) kısaca anlatınız.

* **Selâhattin Batu**, bkz. s. 115.

ATATÜRK'ÜN KENDİNİ YETİŞTİRMESİ

Atatürk'ün bitmez enerjisinin ilk aşaması yetişme tarzında görülür. Bilindiği gibi o bir halk çocuğudur. Ailesinden kendisine ne servet, ne şöhret kalmıştır. Çocuk yaşında, askerî okula girmiştir. Bu okulda öğrendiği bilgiler dışında, kendi çabası ile Fransızca öğrenmiş ve bu dilde yazılmış askerlik eğitimi üzerine olduğu kadar, siyaset, hukuk ve edebiyat eserleri de okumuştur. Atatürk'te okuma, öğrenme, okuyup öğrendikleri üzerinde düşünme merakı, hayatı boyunca sürecektir. Bundan başka, öğrendiklerini de başkaları ile tartışmada benimsediği, kendisine özgü bir usulü olacaktır.

Atatürk'ün ailesinden çocuk yaşta kopması ve kendini yetiştirmek için harcadığı bu çabalar, ona karakter özelliklerinden birini kazandıracaktır: Bağımsız yaşamak ve bağımsız düşünmek...

Atatürk'ün bu kadar önem verdiği bağımsızlık, bilinçsizlik ve denetsizlik demek değildir. Ona göre bağımsızlığın kudretli denetçisi, insanın dışında değil, içindedir. O da vicdandır. Bu konudaki düşünce ve tutumu şudur: «Her gün, sabah, akşam, gece, ne zaman sırasına getirirseniz, bir çeyrek, yarım saat, ne kadar vakit bulursanız, içinize çekilin. O günkü hayatınızın muhasebesini yapın. Böylece her gün, bir defa kendinizi yoklayın; vicdanınızdan alacağınız cevapların ne kadar faydalı olacağını tasavvur edemezsiniz.»

İnsanın kendi iç âlemiyle karşı karşıya gelmesi ve günlük işleri için vicdanıyla hesaplaşması, korkuya dayanmayan, ödüllendirme ve cezalandırmayı ancak vicdanından bekleyen, saf bir ahlâk anlayışı değil midir? Şu da var ki, Atatürk'ün bu saf ahlâkı, bir kendi köşesinde yaşayanın kişisel ahlâkından da ibaret değildir. Toplumsal, siyasal ve evrensel bir niteliği de vardır. Bu niteliği de şu sözleriyle belirler: «Her an tarihe kar-

şı, cihana karşı hareketlerimizin hesabını verecek bir vaziyette olmalıyız.» Vicdan, tarih ve kamuoyu. İşte Atatürk'e göre, üç hâkimli, büyük mahkeme!

Enver Ziya KARAL
(Atatürk'e Saygı)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Denetsizlik: Doğru ya da yanlış olduğu incelenmeme. Kontrolsüzlük. — **Muhasebe:** Hesaplama. (Burada) Doğru ya da yanlış olarak değerlendirme. — **Hayatınızın muhasebesi:** Yaptıklarınızı denetleyip doğrusunu, yanlışını ayırt etme.

Düşünceler :

1. Atatürk hangi okullarda okumuştur? — 2. Okullarda öğrendiklerinden başka, kendini yetiştirmek için hangi konular üzerinde çalışmıştır? — 3. Kendini yetiştirme çabası onda nasıl bir karakter yarattı? — 4. Atatürk'e göre «bağımsızlık» denetsizlik mi demektir? — 5. Atatürk kendini nasıl denetlerdi? Kendini denetlemenin sizce ne faydaları vardır? — 6. Atatürk'ün tanıdığı üç hâkim nelerdir?

Kuruluş :

1. Bu yazı kaç paragraftır? Her paragrafta anlatılanları belirtiniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Servet, şöhret, denetçi, kamuoyu** kelimelerini cümlelerde kullanınız. — 2. **Kendini yetiştirmek, içine çekilmek, vicdanından cevap almak** sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Her gün bir defa kendinizi yoklayın» cümlesinin: a) Yüklemi hangi kiple çekilmiştir? Kaçıncı kişiyi bildiriyor? b) Bu cümlede kaç zarf tümleci vardır? c) **Kendinizi** zamirinin cümledeki görevi nedir? — 2. **Kamuoyu** kelimesi kaç kelimeden yapılmıştır? Yapısı bakımından ne ad alır? — 3. **Bağımsızlık, bilinçsizlik, kudretli** kelimelerinin yapılarını inceleyiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

«En rahat yastık vicdandır» sözünü açıklayarak bir ödev yazınız.

EVLİYA ÇELEBİ

Evliya Çelebi, ünlü Türk seyyahıdır. İstanbul'da 1611 yılında doğdu. Babası, saray kuyumcu başısı Derviş Mehmet Zıllî'dir. Evliya Çelebi ilk medrese öğrenimini İstanbul'da yaptı. Musikiye meraklı idi; sesi de güzeldi. Bir gece Ayasofya camiinde, Melek Ahmet Paşa* vasıtasıyla IV. Murat'a takdim edildi. Padişahın emriyle saraya alındı. Burada musiki, yazı ve başka konularda dersler aldı. Birkaç kere IV. Murat'la da görüşmek fırsatı bulmuş ve tatlı konuşması ile onu eğlendirmişti. IV. Murat'ın son zamanlarında saraydan sipahilikle* çıkarıldı.

Evliya Çelebi, eserinin başında anlattığına göre Peygamber Hazret-i Muhammet'i rüyasında görmüş, ona: «Şefaat ya Resulallah!» diyecek yerde, şaşkınlıkla: «Seyahat ya Resulallah!» demiş. Bu dileği kabul edilmiş. Peygamber'in yanında bulunan Saad İbn Ebi Vakkas* da her gittiği yerde gördüklerini yazmasını eklemiş.

Evliya Çelebi, önce İstanbul'da gördüklerini ve esnafın IV. Murat önünde yaptığı geçit resmini yazmış; böylece eserinin birinci cildi meydana gelmiştir. 1640 yılında Bursa'ya gitmiştir: Bu, onun ilk seyahatidir. Evliya Çelebi, Melek Ahmet Paşa ve daha birçok paşalarla birlikte İmparatorluğun eyaletlerine gitmiştir. Bu seyahatleri sırasında birçok savaşlara katılmıştır. Eserinde bu savaşları da anlatmıştır.

Evliya Çelebi, başlıca şu ülkelere gitmiştir: Anadolu, Rumeli, Suriye, Irak, Mısır, Girit, Hicaz, Macaristan, Transilvanya,* Moldavya,* Polonya, Avusturya, Almanya, Hollanda, Bosna-Hersek,* Dalmaçya, Güney Rusya, Kırım, Kafkasya ve İran.

Evliya Çelebi, gördüğü memleketlerin âdetlerini, binalarını, yetiştirdiği ünlü adamları, tarihlerini hattâ dillerini ince-

lemiş, bunlar üzerinde bilgi vermiştir. Böylece Evliya Çelebi'nin 10 ciltlik büyük Seyahatname'si meydana gelmiştir. Bu Seyahatname büyük değer taşır. Bu yüzden, eserinin birçok kısımları yabancı dillere çevrilmiş ve bunlardan faydalanılarak eserler meydana getirilmiştir. Rumeli ve Anadolu şehirlerinin tarihi için Evliya Çelebi Seyahatnamesi birinci derecede başvurulacak kaynaktır.

Evliya Çelebi, son seyahatini Mısır'a yapmıştır. Evliya'nın nerede ve hangi tarihte öldüğü, bugüne kadar kesin olarak anlaşılamamıştır. Seyahatnamesinin son cildinde, 1682 yılına kadar olan olaylardan söz ettiğine bakılarak, bu yılda öldüğü sanılmaktadır.

Kısaltılmıştır.
M. Çağatay ULUÇAY
(Tarih Ansiklopedisi)

Açıklama :

Melek Ahmet Paşa: (Ölümü 1662) Osmanlı devlet adamlarındandır. Evliya Çelebi'ye akraba olur. — **Sipahilik:** Yeniçerilikte atlı asker bölüğünün birincisi. — **Şefaat:** Suçunun bağışlanması için yardımcı olma; burada Tanrı tarafından, Evliya Çelebi'nin suçlarının affedilmesi için Hazret-i Peygamber'in aracı olması söz konusudur. — **Saad İbn Ebi Vakkas:** Hazret-i Peygamber'in çok sevdiği, sahabeden ve Cennet'e gideceğini müjdelediği insanlardan biri. — **Transilvanya:** Romanya'nın kuzeydoğusunda bir bölge. — **Moldavya:** Romanya'da, Buğdan denen bölge. — **Bosna-Hersek:** Bugünkü Yugoslavya'nın kuzeybatısında bir bölge.

MEÇHUL ASKERİN MEZARI BAŞINDA

(Atatürk'ün 1924 yılında, Dumlupınar'da söylemiş olduğu bu nutuk, 30 Ağustos 1922'de yaptığımız Dumlupınar Meydan Muharebesi'ni anlatmaktadır. Bu muharebeyi Atatürk'ün kendisi yönettiği için, bu muharebeye «Başkumandanlık Meydan Muharebesi» denmiştir.

Ordularımız düşmanı sarmak üzeredir; Atatürk bir tepeden durumu görerek, ilerleme hareketlerini idare etmektedir.)

Düşman kuvvetlerini gündüz gözüyle tamamen sarmak ve düşmanın inatla müdafaa ettiği muharebe mevzilerine süngü hücumlarıyla girerek kat'î neticeyi almak lâzımdı. Bunun için bütün kıtaların azamî fedakârlıkla ilerlemesini ve bütün bataryalarımızın, hattâ gizlenmeğe bakmaksızın* mevzilerine girip düşman mevzilerini sarsmasını istiyordum. Yanımdaki kumandanlar bu maksadımı anlar anlamaz derhal ve en asabî surette faaliyete geçtiler. Maatteessüf şimdi ismini hatırlayamadığım, yanımda bulunan kahraman bir süvari zabitine birkaç kelime not ettirerek düşman mevzilerini kuzeyden saran 2. Ordu'ya gönderdim ve şifahen, burada benden işittiklerini onlara da söylemesini emrettim. Bu zabit vazifesini yapmış ve birkaç saat sonra yanıma gelerek malûmat da vermişti. 11. Fırka'nın kahraman kumandanı Derviş Bey, bizzat ileriye atılarak bütün kuvvetiyle düşman mevziine ilerliyordu. Kolordu kumandanı Kemalettin Paşa güneyden ve batıdan düşmana saldırttığı diğer fırkaların hareketlerini şiddetlendirmek ve süratlendirmek için emirler gönderiyordu. 2. Ordu'nun 16. ve 61. fırkaları da çemberi darlaştırıyordu. Bunları görüyordum. Süvari kolordumuzun daha batıdan düşmanın arkasını kesmek üzere bulunduğunu, bana haber getiren süvari zabiti söylemişti.

Arkadaşlar, saatler ilerledikçe gözlerimin önünde gelişen manzara şu idi: Düşman başkumandanının şu karşıki tepede son gayretle çırpındığını görüyor gibi idim. Bütün düşman

mevzilerinde büyük bir heyecan ve telâş vardı. Artık toplarının, tüfeklerinin ve mitralyözlerinin ateşlerinde sanki öldürücü hassa kalmamıştı. Bu ovadan, kuzeyden, güneyden birbiri arkasından koşan avcı hatlarımızın* batmaya yaklaşan güneşin son ışıklarıyla parlayan süngüleri her an daha ileride görülüyordu. Düşman mevzilerini saran bir daire üzerinde mevzi almış olan bataryalarımızın aralıksız ve amansız ateşleri düşman mevzilerini, içinde barınılmaz bir cehennem haline getiriyordu. Güneş batıya yaklaştıkça ateşli, kanlı ve ölümlü bir kıyametin kopmak üzere olduğu bütün ruhlarda hissolunuyordu. Bir an sonra cihanda büyük bir çöküntü olacaktı ve beklediğimiz kurtuluş güneşinin doğabilmesi için bu çöküntü lâzımdı. Hakikaten, semanın karardığı bir anda Türk süngüleri düşman dolu sırtlara hücum ettiler. Artık karşımda bir ordu, bir kuvvet kalmamıştı; tamamen mahvolmuş, perişan bir kütle bulunuyordu. Kendilerinin dediği gibi, korkmuş, titreyen ve dağınık bir kütle, karmakarışık, kaçmak için delik arıyordu.

Efendiler, ertesi gün tekrar bu muharebe meydanını dolaştığım zaman ordumuzun kazandığı zaferin büyüklüğü ve buna karşı düşman ordusunun düştüğü felâketin korkunçluğu beni çok heyecanlandırdı. O karşıki sırtların gerilerindeki bütün vadiler, bütün dereler, bütün gizli ve açık yerler, bırakılmış toplarla, otomobillerle, sayısız malzeme ile ve bütün bunların aralarında yığınlar teşkil eden ölülerle, toplanıp karargâhımıza yollanmakta bulunan sürü sürü esirlerle hakikaten bir mahşeri andırıyordu. Bu dar ateş çemberinden bugün için kurtulabilenler, birkaç bin kişiden ibaret idi; fakat onlar da daha büyük Türk çemberi içinden çıkmaya muvaffak olamayarak başlarında başkumandanları bulunduğu halde beyaz bayrak çekmeye* mecbur olmuşlardı.

(Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir)
ATATÜRK

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Bataryaların gizlenmesi: Muharebede toplar gizli mevzilere girer ve hedeflerine görmeden, aletler yardımıyla atış yaparlar. — **Avcı hattı:** Düşman mevzilerine doğru ilerleyen askerlerin teşkil ettiği dağınık dizi. — **Beyaz bayrak çekmek:** Teslim olmak.

Olaylar, düşünceler :

1. Atatürk hangi muharebeyi anlatıyor? — 2. Muharebe ne zaman olmuş? Bu nutuk ne zaman söylenmiş? — 3. Ordumuz nasıl bir hareket yapmak istiyor? — 4. Bunun için Atatürk hangi emirleri veriyor? — 5. Ordumuzun ilerlemesini ve düşman mevzilerinin durumunu Atatürk hangi sözlerle anlatıyor? — 6. Askerlerimizin düşman mevzilerine mutlaka bu akşam girmesini niçin istiyor? — 7. Ertesi gün gezdiği muharebe meydanında neler gördü? — 8. Bu zaferin Türk Milleti için önemi nedir? Bunu her yıl nasıl kutluyoruz?

Çeşit, kuruluş:

1. Bu türlü konuşmalara ne isim verilir? — 2. Bu yazıyı olaylara göre, kaç bölüme ayırabilirsiniz?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Mevzi, kıta, batarya, azamî, perişan** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. **Müdafaa, kumandan, maatteessüf, malûmat** kelimelerine bugün kullandığımız karşılıkları söyleyiniz. — 3. Şu sözlerin nutuktaki anlamlarını açıklayınız: «Kat'î netice.» «Düşman mevzilerini sarsmak.» «Çemberi darlaştırmak.» «Düşmanın arkasını kesmek.» «Tüfeklerinde öldürücü hassa kalmamıştı.»

Dilbilgisi: 1. Bu nutukta geçen «2. Ordu, 11. Fırka, 16. Fırka» sözlerinde, rakamlardan sonraki « . » lar, ne bildiriyor? — 2. Nutkun birinci cümlesini ele alarak, cümleciklerini ayırınız. — 3. Son paragraftaki bağlaçları bulunuz ve hangi kelime veya cümleleri bağladığını gösteriniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

«Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, önce bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu saygıyı hissen, fikren, fiilen bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki, millî benliğini bulmayan milletler, başka milletlerin avıdır.»

Atatürk

a) Dünya milletlerinin bir milleti sayması için, o milletin ne yapması lâzımdır?

b) Bu konuda Türk olarak her birimize hangi görevler düşer?

c) Kendi milletine saygı göstermeyen milletler ne olur?

Bu konular üzerinde önce konuşunuz. Sonra, düşüncelerinizi kısaca yazınız.

AĞUSTOS ŞAFAĞI

Bir ağustos şafağı,
Ölüm - dirim savaşıyla uyandı evren.
Gürül gürül ırmaklar gibiydik
Yedisinden yetmişine dek.

Şimşek şimşek çaktı bir ulu ses Kocatepe'den,
Aydınlandı bütün ağustos sabahları.
Kan gövdeyi götürüyordu,
Bütün gücüyle yüklendi düşmana
Mustafa Kemal'in ordusu!

Yirmi Altı Ağustos'ta başladı büyük kavga;
«Allah Allah» sesleriyle yırtıldı şafak!
Özgürlüğün, Türklüğün savaşıydı bu!
Koşuyordu Mustafa Kemal'in ordusu,
Deniz deniz, dalga dalga!

Nasıl da kaçıyordu düşman sürüleri,
Öyle sefil, öyle perişan.
Koca Türktü şahlanan!
Kükreyen aslanlar gibiydik,
Ellerimizde bayrak, yüreklerimizde vatan.

Ölüm - kalım savaşıydı bu:
Ya egemenlik, ya ölüm!
Yaman vuruşuyorduk yaman
Özgürlük adına, Türklük adına.
Aydınlandı Yirmi Altı Ağustos şafağında memleketim,
Türkiye'm.

Büyük komutunu veriyordu Mustafa Kemal:
«Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!»

Şahinkaya DİL
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Bir ağustos şafağı: 22 Ağustos 1922, Büyük Taarruz'un başladığı gün. — **Kocatepe:** Başkomutan Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) nın, Büyük Taarruz'u yönettiği tepe.

Olaylar, düşünceler :

1. Okuduğunuz şiir hangi savaş üzerine yazılmıştır? — 2. Bu savaşın nerede ve hangi kuvvetler arasında olduğunu anlatınız. — 3. Bu savaşı niçin yaptık? — 4. Ordumuzun coşkunluğunu şair hangi sözlerle anlatmıştır? — 5. Büyük Taarruz'un sonu ne oldu?

Kuruluş :

1. Bu şiirin mısralarını inceleyiniz. Şair, ölçü kullanmış mı? Belli bir ölçü kullanılmamış manzumelere ne ad verilir? — 2. Şiirin mısraları kafiyeli mi? Bu günün sanatçıları arasında kafiye kullanmayanlara da rastlanır. — 3. Şiire başlangıç ve son denecek mısraları gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Sürü,** hangi topluluklar için kullanılır? Şairin bu kelimeyi düşman ordusu için kullanmaktaki amacı nedir? — 2. «Aydınlandı... memleketim» sözünde, **aydınlanmak** kelimesi yerine başka bir kelime kullanınız. — 3. «Irmaklar gibiydik», «Şimşek şimşek çaktı bir ulu ses», «Kan gövdeyi götürüyordu» sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Ölüm-dirim» kelimeleri arasında kısa çizgi konmuştur. Bu çizginin iki kelime arasındaki görevi nedir? — 2. Bu noktalama işaretinin kullanıldığı başka yerleri araştırınız. — 3. «Gürül gürül ırmak», «Şimşek şimşek çaktı» sözlerinde, tekrar edilerek kullanılan kelimeler var. Bunların hangisi sıfat, hangisi zarftır? — 3. Tekrar yoluyla yapılmış sıfatların, zarfların kelimeleri arasına « , » konur mu?

KOMPOZİSYON KONUSU

Düşman kuvvetleri, 30 Ağustos 1922 tarihli Başkumandanlık Meydan Savaşı'yla ezildikten sonra, Başkomutan Mustafa Kemal: «Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!» emrini verdi. Siz, o gün savaşan ordumuzda bir subay olsaydınız, bu emirden ne anlardınız? Kısaca yazınız.

MESLEK AHLÂKI

Meslek okullarının kapılarına şu söz yazılmalı: «Meslek ahlâkı, meslek tekniğinden daha önemlidir.» Meslek hayatında başarısızlığa uğrayanlar çoktur; fakat bunların başarısızlığı, çok zaman bilgi veya zekâ noksanlığından değildir; saat gibi olmasını, kendilerine hükmetmesini, yapılan anlaşmaları kayıtsız şartsız yerine getirmesini, işçilerine yahut müşterilerine dürüst davranmasını ve nihayet «Yalancının mumu yatsıya kadar yanar» sözünün manasını bilmemelerindendir. Sanatta ve ticarette, doğruluk her zaman en şaşmaz yoldur. İnsan, işini, bir yük hayvanının çalışması gibi, pasif bir şekilde yapmamalıdır; ahlâkî gayeleri göz önünde bulundurarak ve insanlara faydalı olacak şekilde yapmalıdır. En büyük kazancı, dürüst ahlâka dayanan bir çalışma sağlar. Bir fabrika, müşterilerine, işlerinin sağlamlığı hakkında en iyi güveni, satışına dair milyonluk rakamlarla değil, ahlâkî durumu ve şöhretiyle temin eder. Geçici bir başarı elde etmek için kirli işler görmüş ve rekabette aldatıcı yollara sapmış müesseselere güvenilmez.

Kraft, «Teknik Çalışmanın Ahlâkî Temelleri» adlı kitabında: «Temeli atılan binalardan, köprülerden elde edilecek sonuç, mühendisin teknik bilgisi kadar, vicdanına, sorumluluk duygusuna ve ilgili müteahhidin yapabileceği tekliflere karşı göstereceği karakter kuvvetine bağlıdır» der. Şüphesiz hakkı vardır. Zürich Mühendis Okulu'nun avlusuna «Mönchensteiner (Mönhenştayner) Köprüsü'nün» yıkıntısı konulmuştur. Maksat, bu köprünün yıkılmasına sebep olan inşaat hatasından çok, ahlâkî kusurları göstermektir. Çünkü burada inşaat hatası, sorumluluk duygusu az olan insanların, teknik bilgilerini iyi kullanmamalarından ileri gelmiştir.

Ancak vicdan kontrolüyle yapılan işlere, yüksek işler diyebiliriz. Ünlü zenci pedagogu Booker Washington (Bukr Vaşington), Birleşik Amerika'nın güneyinde bulunan Tuskegee (Taskici) deki zenci okulunda, «Biz, insanları marangoz yapmak istemiyoruz, marangozları insan yapmak istiyoruz» parolasını koymuştur.

Foerster *
(İyi İnsan, İyi Vatandaş)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Yazar hangi konu üzerinde duruyor? — 2. Okulların kapıları üzerine yazılmasını istediği sözün anlamını açıklayınız. — 3. Yazara göre, meslek hayatındaki başarısızlıkların sebepleri nelerdir? — 4. Kraft'ın sözünü açıklayınız. — 5. Zürich'teki mühendis okulunun bahçesine ne konmuş? Niçin? — 6. Booker Washington'un sözünü açıklayınız. — 7. Bu yazıdan nasıl bir öğüt aldınız?

Kuruluş:

1. Yazı kaç paragraftır? Her birinde neden söz edildiğini özetleyiniz. — 2. Bu yazıda en çok hoşunuza giden sözü gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Meslek** ve **teknik** kelimelerinin anlamlarını açıklayınız. — 2. Şu sözlerin anlamlarını açıklayınız: «Saat gibi olmak.» «Kendi kendine hükmetmek.» «İşini pasif bir şekilde yapmak.» «Kirli işler.» «Vicdan kontrolu.»

Dilbilgisi: 1. «Meslek hayatında başarısızlığa uğrayanlar çoktur; fakat bunların başarısızlığı çok zaman bilgi veya zekâ noksanından değildir» cümlesi, iki ayrı cümlecikten meydana gelmiştir. İki cümlecik anlamca ilgilidir. Bunları, **fakat** bağlacı birbirine bağlamaktadır. Anlamca ilgili olup bir bağlaçla birbirine bağlanmış cümlelere **bağlı cümleler** denir. Bu türlü cümleler de, bileşik cümlelerden sayılır. — 2. «Biz, insanları marangoz yapmak istemiyoruz, marangozları insan yapmak istiyoruz» sözü kaç cümlecikten meydana gelmiş? Bunlar ara-

* **Foerster** (Forster), Alman eğitimcisi.

sında anlam ilgisi var mı? Aralarında bağlaç görüyor musunuz? Birinci soruda tanımlanan cümlecikler arasında bazan bağlaç bulunmayabilir. Bunlar da anlamca bağlı cümlelerdir.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Şu konulardan birini yazınız:

a) İyi işi ve ahlâkı ile sevilmiş bir sanatkârı tanıtınız.

b) Hilesi sonradan anlaşılmış bir iş anlatınız.

2. Aşağıdaki sözünde, Atatürk nasıl bir spor anlayışı belirtiyor? Sporu yalnız bazı insanlar mı yapmalıdır, yoksa herkes mi?

«Türk toplum yapısında spor hareketlerini düzenleyecek olanlar, Türk çocuklarının spor yaşamını yükseltmeyi düşünürken, sadece gösteriş için, herhangi bir yarışmada kazanmak isteği ile bir spor yaptırmazlar. Esas olan, her yaştaki Türkler için beden eğitimini sağlamaktır. 'Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur' sözünü atalarımız boşuna söylememiştir.»

Atatürk

MESUT OLMAK VARDIR

Mesut olmak vardır,
Allahın her gününde,
Gün günden daha mesut
Yaşamak yer yüzünde.

Mesut olmak vardır, kardeşim,
Hemen küsme bahtına;
Mesut olmak, insan için;
Ermek muradına.

Bizler içindir şu doğan gün,
Ölüler mezarlarda varmış rahatına.
Çiçek açmış bir ağacın altına.
Daha oturmak vardır bizler için.

Mesut olmak vardır,
Boşuna didinecek yerde.
Gök senin, rüzgâr senin, dünyalar senin!
Pupa yelken denizlerde.

Mesut olmak vardır,
Seyrettiğin resimlerde.
Kuş cıvıltısı, yaprak hışırtısı,
Yemyeşil mevsimlerde.

Dertliler, hastalar,
Bütün bahtsızlar!
Mesut olmak vardır,
Varmak yaşamanın tadına.

Ziya Osman SABA *
(Nefes Almak)

* **Ziya Osman Saba** (1910 - 1957), zamanımız şairlerindendir. Şiirleri **Geçen Zaman, Nefes Almak;** nesirleri **Değişen İstanbul** isimli kitaplarında toplanmıştır.

SÖZLÜK VE İNDEKS

(Kelimelerin değişik anlamları ayrı rakamlarla gösterilmiştir. Terimlerin ve özel isimlerin yanına, bunlar üzerine bilgi verilen sayfaların numaraları konmuştur.)

A

abanoz: Tahtası sert ve siyah bir ağaç.

Abdülâziz (1830-1876): Osmanlı Padişahlarından otuz ikincisidir. 1861'den 1876'ya kadar hüküm sürmüştür.

Abdülhamit II. (1842-1918): Osmanlı Padişahlarından otuz dördüncüsü. 1876'dan 1909'a kadar hüküm sürmüştür.

açıklama: Bkz. s. 51.

adem: Yokluk, ölüm.

âdi: 1. Herhangi bir üstünlüğü bulunmamayan. 2. Değersiz, bayağı.

Adler, Max. Bkz. s. 23.

âfâk: Ufuklar.

afiş: Büyük ve bazan resimli duvar ilânı.

âhenk: Sesler, renkler yahut bir bütünün parçaları arasında uygunluk. Uyum.

ahval: Durum.

akis: 1. (Fizikte) yankı. Yansıma. Yansı. 2. Bir olayın çevrede uyandırdığı duygu ve düşünceler. Yankı. 3. Ters. Uygun gelmeyen.

akran: Yaş veya mevki bakımından birbirine denk olan (arkadaş).

aktör: Bir piyesi oynayan erkek oyunculardan biri. Oyuncu.

alaca: 1. Renkleri karışık. 2. Birkaç renkli dokuma.

alâkadar etmek: İlgilendirmek.

aleyhinde: Ona karşı, onun zararına.

âlim: Bilgin.

alimallah: «Allah bilir ki» anlamınadır. Bir sözü kuvvetlendirmek için kullanılır.

Âli Paşa (1815-1871): Osmanlı devri sadrazamlarındandır. Değerli bir devlet adamıydı.

amaç: Erişilmek, elde edilmek istenen şey. Gaye. Hedef.

amel: 1. İş. 2. Sürgün, ishal.

amele: İşçi.

ameli: 1. İş yaparak: **Ameli ders.** 2. İşe uygun, işe göre. 3. Faydası gözönünde tutulan.

ameliye: 1. İş. 2. Bir şey elde etmek için yapılan işlerin hepsi. İşlem: Demir eritme ameliyesi.

anı: 1. Yaşadığımız olaylardan hatırımızda kalanlar. Hatıra. 2. Bunların yazılmış durumu. Hatıra.

antikacı: Eski zamanlardan kalma değerli eşya alıp satan.

arif: Anlayışlı, bilgili (insan).

Aristo (M.Ö. 384-322): Ünlü Yunan filozofu.

Arseven, Celâl Esat: Bkz. s. 93.

arş: Gök.

arz etmek: Kendisinden büyüğe saygı ile söylemek, bildirmek. Sunmak.

asır: Yüzyıl.

asil: 1. Soyu, ailesi yüksek ve tanınmış. 2. Üstün vasıflı, temiz, değerli. Soylu. 3. Bir işe temelli görevlendirilmiş (memur).

asilzade: Asil aileden.

astragan: Parlak ve kıvırcık tüylü bir kuzu kürkü.

âşina: 1. Tanıdık. 2. Alışılmış. 3. Bilen.

Ataç, Nurullah: Bkz. s. 101.

Atay, Falih Rıfkı: Bkz. s. 27.

Atlanta: Amerika Birleşik Devletleri'nden Georgia (Jorjia) nın başkenti ve en büyük şehri.

atelye: Sanatkârın çalıştığı yer. İşlik.

âzamî: En çok, en fazla, en yüksek derecede.

azil: Bir memuru kabahatli görüp işinden ayırma.

azim: 1. Bir iş için kesin karar verme. 2. Kararında durma.

azmetmek: 1. Kesin karar vermek. 2. Kararında durmak.

aziz: 1. Çok sevilen. 2. Din büyüğü.

B

Babıâli: Osmanlı hükümeti zamanında İstanbul'da başbakanlık, iç ve dışişleri bakanlığı ve devlet şûrası dairelerinin bulunduğu bina.

bağ-fiil: Bkz. s. 65.

bağa: 1. Kaplumbağa kabuğu. 2. Bu kabuktan ya da benzeri maddeden yapılmış olan.

bağlaç: Bkz. s. 112.

bağlı cümleler: Bkz. s. 163.

bahsetmek: Bir konuda konuşmak. Söz etmek.

bahşetmek: Vermek, bağışlamak: Saadet, sevinç bahşetmek.

baht: Alınyazısı.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı: Bkz. s. 95.

bando: Borazan gibi nefesli sazlarla davul ve trampetlerden meydana gelmiş müzik takımı.

basit cümle: Bkz. s. 13.

batarya: 1. Orduda dört toptan meydana gelmiş birlik. 2. Birkaç aletten meydana gelen ve bir arada işleyebilen alet: Musluk bataryası.

Batu, Salâhattin: Bkz. s. 115.

bedevi: Göçebe Arap.

bedhah: Kötülük yapan.

belde: Şehir.

bent: 1. Suyu biriktirmek için önüne yapılan set. Baraj. 2. Bir konunun yahut kitabın bir bölümü.

berrak: Duru. Açık ve kolay anlaşılır (söz).

beyit: Bir manzumede, arka arkaya iki mısradan oluşan parça.

beylerbeyi: Osmanlı İmparatorluğu devrinde birkaç sancak beyine hükmeden yüksek rütbeli memur.

bigâne: Yabancı. Uzak.

bileşik cümle: Bkz. s. 13, 129.

bileşik zaman: Bkz. s. 65.

bileşik zamanın hikâyesi: Bkz. s. 65.

bilfiil: Eylemli olarak.

billûr: 1. Berrak, temiz cam. Kristal. 2. Bazı cisimlerin kendiliklerinden aldıkları geometrik şekil. Kristal.

binaenaleyh: Bundan dolayı, bunun için.

bitap: Kuvvetsiz. Yorgun.

Bolayır, Ali Ekrem: Bkz. s. 125.

Bosnasaray: Şimdi Yugoslavya idaresinde bulunan eski bir Türk şehri.

Braunschweig (Braunşvayg): Batı Almanya'da bir şehir.

bronz: Tunç (bakır ve kalay alaşımı).

Budin: Macaristan'ın başkenti olan Budapeşte'nin Buda kısmına eskiden Türklerce verilen isim. Şehir, Tuna'nın sağ yakasında kurulmuştur.

buhurdan: İçinde tütsü yapılacak şeylerin yandığı kap.

burs: Devlet yahut bir kurum tarafından bir kimseye öğrenim yapması için verilen aylık.

bünye: Yapılış, kuruluş. (Çok zaman vücut hakkında kullanılır.)

C

cânân: Sevgili.

cazibe: 1. Gönlü çekme özelliği, güzellik. Alımlılık. 2. (Fizikte) çekim.

cebren: Zorla.

cellât: Ölüm cezasına çarptırılan kişileri öldürmekle görevli insan.

cenah: 1. Kanat. 2. Yan. Taraf.

cenk: Savaş, muharebe.

ceriha: Yara.

cerrah: Hastalıkları ameliyat yoluyla iyi eden hekim. Operatör.

cesur: Korkusuz. Atılgan.

cibal: Dağlar.

cicim: Ensiz kilim.

ciddden: Gerçekten, ciddî olarak.

cihaz: 1. Alet, aygıt. 2. Çeyiz.

cin çarpmak: Cinlerin etkisiyle eli ayağı tutmaz olmak (boş inanca göre).

civar: Yakın yerler. Çevre, yöre.

cöngül: Hindistan'daki geniş ve sık ormanlara verilen Hintçe isim. **Cangıl** da denir.

Cronin, Archibald J. : Bkz. s. 35

Cuba (Küba): Antil adalarının en büyüğü. 1898 yılından beri bağımsız bir cumhuriyettir.
Cumalı, Necati: Bkz. s. 9.
cura: İki veya üç telli bir tambura.
cüda: Ayrı, uzak.
cümle: Bkz. s. 10.
cüsse: İri gövde.

Ç

çağdaşlaşmak: Çağın değer ve yaşayışını benimsemek, ona uymak.
çağrı: Gelmesini isteme. Davet.
Çamlıbel, Faruk Nafiz: Bkz. s. 87.
çatma: 1. İki değneğin üst uçlarını birbirlerine dayayarak durdurma. 2. Sedir yastığı, koltuk, kanepe yüzü yapılan bir çeşit kumaş.
çehre: 1. Yüz. 2. Asık surat.
çehre çatmak: Üzüntü belirtmek. Somurtmak.
çelebi: Terbiyeli, kibar.
çevre: 1. Kenar. 2. İşlemeli mendil.
çini: Yüzüne nakış yapılıp sır çekilmiş ve pişirilmiş kil levha; duvarları süslemek için kullanılır.
çorbacı: 1. Halk tarafından, eskiden Hıristiyan büyüklerine verilen unvan. 2. Bazan tahkir için de kullanılır.

D

dadaş: (Doğu illerimiz ağzında) delikanlı, yiğit kimse.
Dağlarca, Fazıl Hüsnü: Bkz. s. 142
dahili: İçte bulunan.
dalâlet: Doğru yoldan sapma.
dantel: İpliğin seyrek örülmesiyle yapılan, nakışlı örgü. Tentene. **Dantel dö suva:** İpek dantel.
darbe: Vuruş. Vurma.
dastanî: Destanlardaki gibi, destana benzer.
Daudet, Alphonse: Bkz. s. 145
de: Bkz. s. 139
Deauville (Dovil): Fransa'nın kuzeyinde ve deniz kıyısında bir şehir.
deha: Büyük zekâ, bilgi ve irade gücü.
dehşet: 1. Büyük korku. 2. Şaşma anlatmak için de kullanılır.
dek: «Kadar» anlamına kullanılan bir edat.
dekoratör: Binaların içlerini, vitrinleri vb. ni süsleyen sanatkâr.
demeç: Bir yetkilinin bir konuda halka bilgi vermesi. Beyanat.
deneme: Fıkra, sohbet, makale gibi fikir yazılarının ortak adı. Bkz. s. 101.
denet: Denetleme. Kontrol.
derebeyi: Eskiden bir toprağı ve üzerindeki insanları kendi malı sayan kimse.
Derviş Bey (1884-1931): Kurtuluş Savaşı'nda yararlığı görülen komutanlarımızdandır. Sonradan general olmuştur.
derya: Deniz.
desen: Kumaş veya başka şey üzerine süs olarak yapılmış şekiller.
destan: 1. Eski çağların kahramanlık olaylarını anlatan ve içinde gerçeğe uymayan olaylar da bulunan manzum eser. 2. Bir olay hakkında yazılmış, on heceli halk şiiri.
detay: Bir şeyin önemsiz tarafları. Ayrıntı.
deva: İlâç. Çare.
devrik cümle: Bkz. s. 102.
dikte etmek: Söyleyip yazdırmak.
direksiyon: Otomobili istenen yöne sürmeye yarayan daire şeklinde alet.
divit: Okkası ve kalemliği bir arada bulunan ve bele sokularak taşınan yazı takımı.
doz: Bir bileşiğe, onu meydana getirecek maddelerden konacak miktar. Ölçü.
dönüşlü fiil: Bkz. s. 89.
dram: Bkz. s. 129.
düğüm: Bkz. s. 78.

E

ebedî: Sonu gelmeyen. Daima var olan.
edat: Bkz. s. 146
edilgen fiil: Bkz. s. 84.
efsane: Bir olayı, durumu, olağanüstü olaylar, durumlarla anlatan hikâye.
ekfiil: Bkz. s. 79.
eleman: 1. Bir bileşiği meydana getiren basit cisimlerden her biri. 2. Bir işi yapan memur veya uzmanlardan biri.
elîm: Üzücü. Acıklı.

eleştiri: Bir eserin iyi ve kötü yanlarını belirtme. Tenkit.
elyaf: (Pamuk, keten gibi şeylerde) iplikler, teller.
emprime: Üzerine süslü şekiller basılmış ipekli kumaş.
emsal: Benzer, denk.
emsalsiz: Eşi ve benzeri olmayan. Değerli, güzel.
endam: Boy. Boy biçimi.
endişe: Kaygı. Tasa. Korku. Üzüntü.
endüstri: Hammaddeyi yapılmış eşya haline getirme. Sanayi.
enerji: Güç. Kuvvet.
enerjik: Güçlü, kuvvetli.
enjeksiyon: İlâcı iğne ile deri altına veya etin içine verme. Şırınga etme.
enjektör: 1. Şırınga aleti. 2. (Motorda) kazana su veya silindire yakıt veren alet.
enstrüman: 1. İş yapmaya yarayan alet, vasıta. 2. Müzik aleti.
enteresan: İlgi çekici. Değerli. İlginç.
erdem: İyilik, yardımseverlik, doğruluk gibi bütün iyi huylar. Fazilet.
Ertuğrul, Muhsin: Bkz. s. 148
erzak: 1. Saklanabilen yiyecek. 2. Yiyecek.
esna: An. Süre.
esrarlı: 1. İçinde sırlar saklayan, sırrı anlaşılamayan. 2. Korkunç.
etken: Etki yapan. Âmil.
etken fiil: Bkz. s. 84.
ettirgen fiil: Bkz. s. 79.
evlek: 1. Dönümün dörtte biri (250 m² kadardır). 2. Bir tarla parçası.
evren: Yerde ve gökteki bütün varlıklar. Kâinat.
evrensel: Bütün evrenle ilgili. Geniş. Dünya ölçüsünde.
eyalet: Bir devlet içinde bağımsızlığı da olan bir yönetim bölümü.
eylem: 1. Bir amaçla yapılan hareket. İş. 2. Fiil.
ezel: Başlangıcı belli olmayan eski zaman.
ezeli: Öncesiz. Çok eskiden beri.

F

faaliyet: Çalışma. Etkinlik.
facia: Üzücü olay. Felâket.
fahrî: 1. Para karşılığı olmayarak yapılan iş: «Fahrî olarak çalışıyor.» 2. Saygı göstermek için verilen unvan: «Fahrî profesör».
fağfur: İyi cins porselenden, Çin'de yapılmış kâse, tabak gibi kaplar.
fakr: Fakirlik.
fakülte: Bir üniversitenin ayrı bir bilim dalını okutan bölümü.
fânî: Ölümlü, geçici.
far: Kara taşıtlarının önündeki kuvvetli fener.
Faraday, Michael (Faradey, Miçel) (1791-1867): İngiliz kimya bilgini. Elektrik üzerine pek çok buluşları vardır. Dinamoyu kendisi icat etmiştir.
fayans: Çini.
fayton: Atlı binek arabası.
fecir: Ortalığın aydınlanmaya başlaması. Tan.
feda etmek: Bir amaç uğruna, karşılıksız vermek.
fedakâr: Emeğini, malını başkaları uğruna karşılık beklemeden harcayan, veren.
felek: 1. Gök, âlem. 2. İnsanların kaderini idare ettiğine inanılan bir kuvvet.
fent: Düzen, hile.
fer: (Gözün görmesinde) kuvvet, parlaklık.
fert: Tek bir insan yahut varlık. Birey.
fetih: Savaşla bir memleket alma.
feyizli: Verimli, ilerletici.
fıkra: Bkz. s. 25.
fırka: Üç piyade alayı ile gereği kadar topçu, istihkâm, muhabere, levazım birlikleri bulunan büyük askerî birlik. Tümen.
fıtrî: Doğuştan.
figür: Bir resimde şekiller.
fiilen: İş, eylem yönünden.
fiilimsi: Bkz. s. 33.
fikren: Düşünce yönünden.
firuze: Mavi renkte, parlak olmayan bir taş; küpe, yüzük taşı olarak kullanılır.
fitil: Lâmbada yağı çekip, ucunda alev şeklinde yanmasına yardım eden, ensiz pamuk dokuma.
Foerster: Bkz. s. 163

fonograf: Sesi bir plâk üzerine kaydedip sonra tekrar veren alet.

Ford, Henry (1863-1947): Amerikalı otomobil imalâtçısı. İlk otomobilini 1893'te yapmıştır. Detroit şehrinde, kendi adını taşıyan ve dünyaca tanınmış otomobil fabrikasını kurmuştur.

Fuat Paşa (1815-1869): Osmanlı devleti sadrazamlarındandır. Değerli bir devlet adamıydı.

fular: Bir çeşit ince, ipekli kumaş.

fütuhat: 1. Asker gücü ile memleket alma, zafer kazanma. 2. Böylece alınan memleket.

G

gaflet: Doğruyu görememe.

Garcia (Garsiya) (1836-1898): Cuba'lı asker. Cuba'yı idarelerinde tutan İspanyollara karşı çıkan isyanı idare etmiş ve 1898 Paris antlaşmasıyla memleketine bağımsızlık kazandırmıştır.

galibiyet: Yenme. Üstün gelme.

gaye: Erişilmek, elde edilmek istenen şey. Amaç. Hedef. Maksat.

gayret: Çaba, çabalama.

gayri ihtiyarî: Elinde olmadan, düşünmeden.

gazi: 1. (Müslümanlarca) düşmanla savaşıp onu yenen. 2. Eskiden, savaşta büyük yararlıklar gösterenlere verilen unvan.

gelişme: Bkz. s. 78.

gerçek anlam: Bkz. s. 25.

gıpta: Başkasında gördüğü iyi bir halin kendisinde de bulunmasını isteme. İmrenme.

giriş: Bkz. s. 50.

gitar: Altı telli bir saz.

gondol: Venedik'te kullanılan bir kayık; arka tarafından tek kürekle yürütülür.

grup: Topluluk. Küme.

gurbet: Bir insanın memleketi olmayan yer. Yâd el.

gurup: Güneşin batması.

Gündüz, Aka: Bkz. s. 128.

Güntekin, Reşat Nuri: Bkz. s. 91.

gürz: Eskiden silah olarak kullanılan, bir zincire bağlı gülle.

H

hacil: Utanılacak duruma düşmüş. Utanmış.

had: Sınır, derece. Mertebe.

hâkim: 1. Mahkemede davalar hakkında karar veren. 2. Sözünü yürüten. 3. Yüksekte bulunan.

hal tercümesi: Bir insanın kim olduğunu ve doğuştan beri ne işler yaptığını bildiren yazı.

hamle: Atılma, saldırma.

hamut: Araba ve çift koşumunda hayvanların boynuna geçirilen yumuşak çember.

haram: Yapılması veya yenilmesi dince yasak edilen şey.

harem: 1. Eski konaklarda, saraylarda aile hayatı için ayrılan daire. 2. Karı, eş.

haricî: Dışta bulunan.

harikulâde: Eşi bulunmayacak derecede güzel, mükemmel. Olağanüstü.

has: 1. Yalnız bir şeye ait olan. Özel. Özgü. 2. Katışıksız, hâlis.

hasat: Ürünü toplama, kaldırma.

haset: Başkasının ilerlemesini istememe. Kıskançlık.

hâsılı: Sözün kısası. İşin sonunda.

hassa: Bir şeyde bulunan değer, vasıf, özellik.

haşmetli: Büyük ve güzel.

hat: 1. Çizgi. 2. Yol.

hatıra: 1. İnsanın yaşadığı olaylardan aklında kalanlar. 2. Bunları anlatan yazı. Anı. Bkz. s. 43, 109.

hatip: Bkz. s. 12.

hayalî: Gerçek olmayan; hayalde yaratılmış olan.

hayatî: 1. Yaşama ile ilgili. 2. Yaşamaya yararlı. Uygulanabilir.

haydalamak: Hayvanları yürütmek için «hayda» diye seslenmek.

haydut: Şehir dışında yol kesip hırsızlık eden. Eşkiya.

hayret etmek: Şaşmak, şaşakalmak.

haysiyet: 1. Değer. 2. Şeref.

haz: Hoşlanma.

hazin: Acıklı, keder verici.

Hazlitt (Hezlit) (1788-1830): İngiliz denemecisi ve tiyatro eleştirmeni.

hedef: 1. Amaç, gaye. 2. Kurşun atmak için nişan alınan şey.

Hemingway, Ernest (Hemingvey, Örnist) (1898-1961): Amerikalı yazar. Bazı eserleri dilimize çevrilmiştir: **İhtiyar Balıkçı, Klimanjaro'nun Karları, Çanlar Kimin İçin Çalıyor.**

Henri, O. : Bkz. s. 77.

hikâye: Bkz. s. 21, 78.

hikâye bileşik zamanı: Bkz. s. 65.

hile: Aldatma. Düzen.

Hisar, Abdülhak Şinasi: Bkz. s. 141

hisar: Taştan yapılmış, yüksek duvarlı, küçük kale.

hissen: Duygu yönünden.

hitap: Sözü birine yöneltme. Birine söz söyleme.

hiza: Doğru çizgi üzerinde olma.

hoşsohbet: Konuşması hoş ve eğlendirici olan.

hoyrat: Kaba, üzücü.

Hubbart, Elbert: Bkz. s. 69.

hudut: Sınır. Son.

hulya: Hayal, hayal kurma.

hurda: 1. İnce, ufak. 2. Eskimiş, yıpranmış.

hükmetmek: 1. Sözünü geçirmek, idare etmek. 2. Karar vermek.

hüner: İnce ustalık, beceriklilik.

hüviyet: Bir insanın taşıdığı özellikler, kim olduğu. Kimlik.

I

ıslahhane: Suçlu çocukların terbiye edildiği yurt.

ıtır: Yaprakları güzel kokulu bir süs bitkisi.

İ

ibadet: Tanrı'ya bağlılığını göstermek için namaz kılma, oruç tutma gibi şeyler yapma. Tapınma.

ibaret: (Bir şeyden) meydana gelmiş, oluşmuş.

icap: Gerek, lüzum, ister.

icat: 1. Bilinen şeylerden faydalanarak yeni bir alet yapma. 2. Bu şekilde yapılmış olan şey.

içtimaî: Toplum hayatı ile ilgili. Toplumsal.

idam: 1. Kanun hükmüyle öldürme. 2. Ölüm cezası.

ideal: Ülkü.

idealist: Bir ülkü taşıyan.

ifade: Anlatım.

iftihar: Övünme.

ihtilâl: Bir memlekette idareyi değiştirmek için halkın ayaklanması.

ihtimal: 1. Olabilirlik. 2. Belki.

ihtimam: İyi olsun diye dikkatle çalışma. Özenme.

ihtiras: Şiddetli istek.

ihtişam: Göz alıcı büyüklük. Görkem.

ihtiyaç: 1. Gerek duyma. 2. Gerek duyulan şey.

ikileme: Bkz. s. 135.

iklim: 1. Bir memleketin ortalama hava durumu. 2. Memleket. Ülke.

ilâhi: 1. Tanrı ile ilgili. 2. Tanrı'yı övücü, bestelenmiş şiir. 3. «Ey Tanrı'm» anlamına.

ilâve: 1. Ekleme. 2. Ek.

ilelebet: Sonsuza kadar.

ilham: Kafada bir fikrin, duygunun birden doğması.

ilke: Temel düşünce. Prensip.

iltifat: Gönül alma. Hal hatır sorma. İlgilenme.

iltihap: Vücudun bir yerinde toplanan kan ve irin.

imalâthane: Bir eşyanın yapıldığı yer. Yapımevi.

inkişaf: 1. Daha iyi duruma gelme, gelişme, ilerleme. 2. Açılma, genişleme.

inisiyatif: 1. Bir işe ilk defa atılma. Teşebbüs etme. Girişim. 2. Bir işi kendi başına yürütme kabiliyeti.

inşat: Yüksek sesle ve anlamına uygun şekilde şiir okuma.

isim-fiil: Bkz. s. 41.

isim halleri: Bkz. s. 33.

isim tamlaması: Bkz. s. 10.

istihkâm: 1. Savaşta düşmanın kurşunundan korunmak için yapılmış yer. Siper. 2. Askerlerin istihkâm yapan sınıfı.

istihsal: 1. Üretme. 2. Çıkarma, elde etme.

istilâ: 1. Kaplama, yayılma. 2. (Düşmanın) bir memleketi alması.

istirahat: Dinlenme.

istisna: Bir şeyi, yapılması gereken bir işten ayrı tutma. Ayrıklık.

işgal: 1. Bir yeri alma. Elinde tutma. 2. Uğraştırma.

işkence: Bir insana ceza olsun diye yapılan şiddetli eziyet.
iştah: Yemek yeme isteği. İstek.
itaat: Emri dinleme, boyun eğme.
itina: İyi olsun diye dikkat etme. Özen.
itiraf: Kendi eksikliğini, suçunu söyleme.
itiraz: Bir sözü kabul etmeyerek, karşı deliller ileri sürme.
iyimser: Geleceğin iyi olacağını düşünen. İyi ümitler besleyen.
izmihlâl: Çökme. Yok olma.

K

kabil: Olabilir. Mümkün.
kabil: Sınıf, soy «gibi, çeşit» anlamlarıyla kullanılır: **Bu kabilden.**
kabile: Aynı soydan olan birçok ailelerin meydana getirdiği topluluk. Uruk.
kabine: 1. Küçük oda. 2. Hükûmeti teşkil eden bütün bakanlar.
kabristan: Mezarlık.
kadı: (Osmanlı İmparatorluğu devrinde) hâkim.
kadir: Güçlü. Yetenekli.
kafiye: Bkz. s. 37.
kahhar: 1. Kahredici. Yok edici. 2. Çok zalim.
kahraman: 1. Savaşta yararlık gösteren yiğit. Alp. 2. Romanın veya hikâyenin olayına karışan insanlardan biri. Şahıs.
kalemdan: Kalem kabı.
kamu: Halk.
kamuoyu: Halkın kanaati. Halkoyu.
kanıt: Bir fikre, bir davaya inandırmak için gösterilen sebep yahut belge. Delil.
kanunen: Kanuna göre. Kanuna uygun olarak.
karabaş: Mavi ve kokulu bir çiçek veren süs bitkisi.
Karacaoğlan: Bkz. s. 130.
karakter: 1. Bir şeyin taşıdığı özellikler. Vasıf. 2. Huy. 3. Sözünde durma. Dürüstlük.
Karal, Enver Ziya: Bkz. s. 95.
karantina: 1. Bir memleketi hastalıktan korumak için, dışardan gelenleri bir süre ayrı bir yerde tutma. 2. Hastanelerde yatacak hastaların isimlerinin yazıldığı yer.
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: Bkz. s. 20.
Karay, Refik Halit: Bkz. s. 55.
kargı: Ucu sivri ve demirli değnek.
karoseri: Otomobilin, kamyonun içinde oturulan, yük taşınan üst kısmı.
karşılaştırmak: Bkz. s. 152
kastanyet: İspanya'da dansözlerin oynarken ellerine taktıkları irice zil.
kastetmek: Amaçlamak.
kasvet: İç sıkıntısı.
kati: Değişmeyecek şekilde. Kesin.
kavuk: Eskiden üzerine sarık sarılarak giyilen bir çeşit başlık.
kaydetmek: 1. Yazmak. 2. Belirtmek.
kayıtsız: İlgisiz. Dikkatsiz.
kekik: Kırlarda biten kokulu bir bitki.
kelâm: Söz.
Kemalettin Sami Paşa (Ölümü: 1934): Kurtuluş Savaşı'nda yararlığı görülen komutanlarımızdandır. Sonradan Berlin büyükelçisi olmuştur.
kemlik: Kötülük.
kervan: Uzak memleketlere mal götüren yük hayvanı kafarı.
kervansaray: Kervanların konakladıkları büyük han.
keşif: 1. İnsanların bilmedikleri bir yeri, bir cismi, bir gücü bulup meydana çıkarma. Bulma. 2. Bu şekilde bulunmuş olan şey. Buluş.
kevkebe: 1. Yıldız kümesi. 2. Süsleme sanatında yıldız kümesine benzer süs.
kezzap: Nitrik asit.
kıta: 1. Dünyadaki büyük kara parçalarından biri. 2. Parça. 3. Büyüklük. Ölçü. 4. Bkz. s. 10.
ki: Bkz. s. 123.
-ki eki: Bkz. s. 120.
kitabe: Mezar taşı yahut bir yapı üzerine yazılmış yazı.
Kocagöz, Samim: Bkz. s. 134.
kolonya: Güzel koku katılmış ve tuvalet için kullanılan ispirto.
komedi: Bkz. s. 129.
konser: Dinleyicilere müzik eserleri çalma.
konserve: 1. Yiyeceklerin bozulmayacak şekilde başka bir mevsime saklanması. 2. Bu şekilde saklanmış yiyecek.
kordiyal: Ferahlatıcı ve kalbi kuvvetlendirici bir ilâç.

korniş: 1. Pencere, kapı çıkıntısı. 2. Perde askısı.
koro: Bir arada şarkı söylemek için meydana getirilen topluluk.
köşe yazısı: Bkz. s. 25.
krep: Bir çeşit ince, ipekli kumaş.
krepellâ: Üzeri pütürlü, dalgalı bir çeşit ipekli kumaş.
kronometre: Vakti hiç şaşmadan, saniyesi, salisesi ile gösteren saat.
kudret: Güç. Takat. Kuvvet.
kurum: 1. Bir amaç uğrunda çalışmak üzere kurulmuş teşkilât. Cemiyet. Daire. Müessese. 2. Soba bacalarında biriken kalın is.
kuşbaz: Kuş seven. Kuş üreten.
kutsal: Dince çok sevilen, tapılan (şey). Mukaddes.
kültür: 1. Bilgi edinilerek ruhça yükselme. 2. Geniş ve yüksek bilgi. 3. Uygarlık.
kür: Hastayı iyi etmek için kullanılan yöntem, tedavi.
kürsü: Söz söyleyen, ders veren insanın üzerine çıktığı yüksekçe yer.

L

lâden: 1. Bir çeşit çalı. 2. Bundan çıkarılan siyah yağ.
lâhit: Taştan oyma yahut kenarları ve üstü taş mezar.
lâtif: Hoş.
lâvanta: 1. Kokulu bir süs bitkisi. 2. Kolonya.
lehinde: Ondan yana, onun yararına.
levha: Bir yere asılmak üzere yazılmış yazı.
lider: Siyasî toplulukları, hareketleri idare eden insan. Önder.
liret: İtalyan para birimi.
loca: Tiyatroda, sinemada birkaç kişinin oturabileceği ayrı yer.
lüks: Faydasından çok süs olarak kullanılan şey.

M

maarif: 1. Eğitim. 2. Kültür.
maatteessüf: «Üzülerek söylüyorum», «Ne yazık ki» anlamlarına.
macera: Birinin başından geçen olağanüstü olay. Serüven.
maddî: Madde ile ilgili.
Magosa: Kıbrıs adasının doğusunda bir şehir ve liman.
mahalli: Bir yerin özelliklerini taşıyan. Yerel.
mahfaza: Saat, yüzük gibi kıymetli şeyleri saklamaya yarar kap.
mahkeme: Hâkim tarafından davalara bakılan yer.
mahkûm: 1. Cezalı, hüküm giymiş. 2. Bir iş yapmak, bir duruma katlanmak zorunda olan: **Bu sıcak havada burada kalmaya mahkûmum.**
mahmuz: Ayakkabının topuğuna takılan ve atı dürtüp yürütmeye yarayan demir.
mahrum: Yoksun.
mahşer: 1. Dinî inanışa göre, kıyamet günü insanların dirilince toplanacakları yer. 2. Çok kalabalık yer.
makale: Bkz. s. 25, 81.
makul: Akla uygun (düşünce). Akıllıca (iş, hareket).
makûs: İstenmeyen, uygun olmayan bir şekilde. Ters.
mamur: Yapılıp kullanılacak duruma getirilmiş, güzelleştirilmiş olan. Bayındır.
manevî: 1. Madde dışı olan. 2. Ruhla, dinle, inançla ilgili olan.
maniple: Telgrafçıların elleriyle oynatarak işaret verdikleri alet.
mantıkî: Akla, gerçeğe uyan. Doğru, akıllıca.
masum: Günahsız. Suçsuz.
marifet: 1. Güç başarılan ustalık. 2. Bir işte görülen özel taraf: **Bu kutunun marifeti kapağının yaylı oluşunda.**
mazlum: 1. Zulüm gören. 2. Sessiz, sakin (insan).
mazur: Bir işi yapmamasına sebep bulunan. Mazeretli.
mecaz anlamı: Bkz. s. 25.
McKinley (Makinli) (1843-1901): Amerika Birleşik Devletleri'nin 25. Cumhurbaşkanı.
meçhul: Bilinmeyen.
medeniyet: Uygarlık.
medrese: Müslüman memleketlerinde din ve hukuk adamı yetiştiren okul. Türkiye'de medreseler özel bir kanunla kaldırılmıştır.
mehtap: Ay ışığı.

mehterhane: Mehter takımı.
mektup: Bkz. s. 123.
menafi: Menfaatler, faydalar.
menetmek: Yapılmasını yasak etmek. Önlemek.
menfez: Ufak delik, açıklık, ağız.
mensup: Birinden olan. Ona bağlı bulunan.
menzil: Yolculukta varılacak yer. Konak.
mercan: Denizlerde yaşayan küçük bir hayvan; ölü mercanlar üst üste gelerek ağaç dalları şeklini alır; bu taşlar süs olarak kullanılır.
merhum: (Ölüler hakkında) rahmetli, «Allahın affına uğramış» anlamına.
merzengûş: Yaprakları ufak ve kokulu bir süs bitkisi. Mercanköşk.
mesafe: Uzaklık. Aralık.
mesut: İsteklerine erişmiş. Saadet içinde. Mutlu.
meşgul etmek: 1. Çalıştırmak, uğraştırmak. 2. Vaktini almak, yormak.
metanet: 1. Sağlamlık, dayanıklılık. 2. Cesaret.
metot: Bir sonuç elde etmek için tutulan yol. Usul. Yöntem.
mevcudiyet: Varlık.
mevki: 1. Yer. 2. Bir memurun kendi dairesinde durumu. Memuriyetin derecesi.
mısra: Manzumenin bir satırı.
Mickelangelo (1475-1564): İtalyan ressamı, heykeltraşı ve şairi. Rönesans devrinin en büyük sanatçılarındandır.
mihrap: 1. Camilerin kıble tarafındaki duvarda, namaz kılarken imamın önünde durduğu oyuk. 2. Çok sevilen, sözü dinlenen kimse.
mimari: Güzel yapı yapma sanatı. Mimarlık.
minber: Camilerde hatibin çıkıp söz söylediği yüksekçe yer.
minnettar: Birine karşı iyilikten dolayı borçluluk hissi duyan. Müteşekkir. Borçlu.
miras: Ölen bir insandan yakınlarına kalan mal.
mitralyöz: Tetiğini bir çekişte arka arkaya kurşun atan tüfek. Makineli tüfek.
mizah: Bkz. s. 23.
model: 1. Resim, heykel yaparken bakılan örnek. 2. Örnek, benzer.
modern: 1. Çağdaş. 2. Yeni usullere uygun. İleri.
montaj: Bir makine veya fabrikayı parçalarını takarak kurma.
motif: Bir süste şekillerden her biri.
Morse (Mors) (1791-1872): Telgrafı icat eden Amerikalı. Telgraf konuşmasında, icat ettiği alfabe kullanılır.
muamele: 1. Bir kimseye karşı davranma şekli: **Arkadaş muamelesi:** 2. Alışveriş. 3. Bir dairede, bir yazı üzerinde yapılacak işler. İşlem.
muasır: Çağdaş.
muavin: Yardımcı.
muayyen: Belli, kararlaştırılmış, ölçülü.
mucit: İcat eden. İcat sahibi.
muhafaza: Saklama. Koruma.
muhakeme: 1. Mahkemede bir davaya bakılması. Yargılama. 2. Bir şeyin sebep ve sonucunu arama. Düşünme.
muhakkak: 1. Doğruluğu kesin olarak belirmiş. Mutlaka. 2. Herhalde.
muhasebe: 1. Hesap etme. 2. Ölçüp değerlendirme.
muhatap: Kendisine söz söylenen. Dinleyen.
muhit: 1. Çevre. 2. Ortam.
muhtaç: Kendine bir şey gerek olan.
mukabil: 1. Karşı. 2. Karşılık.
mukadder: Başa gelecek olan. Alında yazılı olan.
murassa: Değerli taşlarla süslü.
Murat V. (1840-1904): Osmanlı Padişahlarının otuz üçüncüsü. 1876'da tahta çıkmış, akıl hastası olduğu için kısa bir süre sonra yerine II. Abdülhamit geçirilmiştir.
murat: İstek, arzu.
muslin: İnce, sık ve hafif bir çeşit ipekli veya yünlü kumaş.
mutasarrıflık: Osmanlı İmparatorluğu devrinde, şimdiki kazalardan büyük, vilâyetlerden küçük idare bölümleri. Bunu idare eden memura **mutasarrıf** denirdi.
mutlaka: Kesin olarak, herhalde.
mutlu: Saadete ermiş. Mesut.
mutsuz: Bahtı kötü. Bedbaht.
muttasıl: 1. Daima. 2. Bitişik.

muvaffak: Başarılı.
muvaffak olmak: Başarmak.
muzaffer: Zafer kazanmış, düşmanını yenmiş.
müdahale: Bir işte araya girme. Karışma.
müessese: Okul, hastane gibi belli bir iş üzerinde çalışmak için kurulmuş bir teşkilât. Kurum. Kuruluş.
mühendis: Makine, bina, yol vb. işlerin planını hazırlayan ve yapılışını idare eden insan.
mühim: Önemli.
mühre: Kâğıt cilâlamak için kullanılan cam yuvarlak, deniz böceği kabuğu.
mülâkat: Bkz. s. 120.
mülâzim: Takım subayı. Teğmen.
müphem: Anlamı belli olmayan. Belirsiz.
mümessil: 1. Başkaları adına söz söylemek, hareket etmek yetkisini taşıyan insan. Temsilci. 2. Örnek. Tip.
mümkün: Olabilir.
mürekkep: 1. Bileşik. 2. Bileşmiş, oluşmuş.
mürşit: Doğruyu öğreten, aydınlatan.
müstebit: Zorba. Zalim. Despot.
müstevli: İstilâ eden.
müteahhit: Başkasının işini yapmayı kazanç amacıyla üzerine alan kimse.
mütefennin: Fen bilgini.
mütehassıs: Bir bilimde veya sanatta derin ve geniş bilgi sahibi olan kimse. Uzman.
mütemadiyen: Sürekli olarak. Biteviye.
mütenasip: Parçaları birbirine, güzellik teşkil edecek şekilde uygun olan. Oranlı.
mütevazı: Alçakgönüllü. Gururlu olmayan.
müvekkil: Vekil tayin eden.
müzakere: Birkaç insanın bir konu üzerinde karşılıklı konuşması.

N

nâdir: Az görülen.
nağme: Hoşa giden ses dizisi. Ezgi. Melodi.
nakış: Duvarlara, kumaş üstüne süs için yapılan resim, çizgi.
nakil: 1. Taşıma. 2. Taşınma.
nam: Ad. Şöhret.
namahrem: 1. Bir aileye yabancı kimse. 2. Yabancı. El.
Namık Kemal: Bkz. s. 122.
namlı: Ad kazanmış. Tanınmış.
namlu: 1. Bıçak, kılıç vb. gibi şeylerde ağız. 2. Tüfek, tabanca vb. kurşunun çıktığı yer.
nara: Uzun ve terbiyesiz şekilde bir bağırış.
narin: İnce yapılı.
nasihat: Birine doğru yol göstermek için söylenen söz. Öğüt.
nasipsiz: İyi yaşamaktan, saadetten kısmeti olmayan. Talihsiz.
na'ş: Ölü vücut. Ceset.
nazım: Bkz. s. 37.
nazır: Bakan. Vekil.
nebat: Bitki.
ne denli: Ne kadar (değerli, çok).
nefer: 1. (Askerlikte) er. 2. Bir tek insan.
nefis: Çok hoş. Güzel.
nesil: Dedeler, babalar, oğullar gibi canlı katmanlarından biri. Kuşak. Göbek.
nimet: 1. İyilik. 2. Yiyecek, içecek.
nispet: 1. (Matematikte) oran. 2. İlgi. Bağlılık.
Niş: Şimdi Yugoslavya sınırları içinde bulunan bir şehir. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresindeydi.
nitelik: Bir şeyin nasıl olduğu, durumu, hali. Vasıf.
nokta: Bkz. s. 159
normal: Her zaman görülenler gibi. Tabii.
nur: Işık. Aydınlık.
nurani: Işıklı, aydın: **Nurani yüz.**
nutuk: Bkz. s. 12.
nükte: 1. İnce anlamlı, zarif, şakalı söz. 2. Yazıda, resimde görülen ince anlam.

O

opera: Sözleri şarkı şeklinde okunarak oynanan sahne eseri.
operatör: 1. Bir hastalığı ameliyatla tedavi eden doktor. 2. Teknik aletleri, makineleri işleten insan.
ordugâh: Ordunun kırlarda çadırla konakladığı yer.

orkestra: Yaylı, nefesli sazlarla davul ve trampetten meydana gelmiş müzik takımı.
Ortaç, Yusuf Ziya: Bkz. s. 52.
ortam: Bir canlının, içinde yaşadığı şartlar, durum. Muhit, çevre.
Osman Paşa, Gazi (1832-1897): Plevne'yi savunmasıyla ün kazanmış Türk komutanı.
otoray: Demiryolu üzerinde işleyen bir veya iki vagonlu, süratli taşıt. Ray otomobili.
oya: Mendil, örtü kenarına işlenen, dantel gibi süs.

Ö

Ömer Seyfettin: Bkz. s. 83.
övgü: 1. Övme. 2. Övücü söz, yazı.

P

palanga: Makaraların halatlarla birbirine bağlanmasından oluşan alet; ağır yükler kaldırmaya yarar.
palet: Ressamların elde tutarak, üzerinde boya ezdikleri tahta.
pansiyon: Döşenmiş, bazan yemekli kiralık ev.
paravana: Taşınabilir, çerçeveli ve ayaklı perde; odanın bir kısmını gizlemek için kullanılır.
parola: 1. Bir birlik içindeki insanların birbirlerini tanıyabilmek için kararlaştırdıkları söz. 2. Bir gayeyi ifade eden söz. Düstur. Slogan.
pasif: 1. Bir işin etkisini kendi üzerine alan. 2. Her şeyi kabul eden, itiraz etmeyen (insan).
paten: 1. Ayakkabıya takılarak buz üzerinde kaymaya yarayan, altında uzunlamasına, oyuklu bir demir bulunan alet. 2. Bunun tekerlekli çeşidi.
pedagog: Eğitim bilgini.
pelerin: Omuzlara tutturulan, kolsuz üstlük.
perişan: Dağınık, karışık.
pervane: 1. Bir eksene bağlı kanatlar; dönünce hava akımı yapar. 2. Geceleri ışık etrafında uçuşan küçük kelebek.
peş: Arka, art.
peşkir: 1. Peçete. 2. El kurulamaya yarar bez.
peştemal: Hamamda veya iş başında bele sarılan bez.
Peyami Safa: Bkz. s. 57.
peyda olmak: Ortaya çıkmak.
piyasa: 1. Gezinti. 2. Pazar, çarşı. 3. Bir şeyin çarşı veya pazardaki fiyatı.
piyes: Bkz. s. 129.
plan: Bkz. s. 50.
portre: Bkz. s. 84.
prens: Hükümdarın oğlu yahut hükümdar ailesinden erkek çocuk.
pulluk: Her çeşit madenden yapılmış saban; çift demirli kısmı, toprağı istenildiği kadar derin sürebilmek için ayarlanabilir.
pupa: Geminin arkası, kıç tarafı. **Pupa yelken:** Yelkenler arkadan esen rüzgârla şişmiş olarak. Tam yolla.
puro: Yaprak halinde tütünden yapılmış, kalın sigara.

R

rahle: Eskiden üzerine okunmak üzere kitap konan alçak ve dar masa.
raks: Bir müziğe uyarak yapılan âhenkli hareket. Dans.
ramolmak: İsteklerine boyun eğmek. Razı olmak.
redif: Bkz. s. 37.
refah: Bolluk içinde yaşama. Gönenç.
rejisör: Bir piyesin temsilini yahut filmin çekilmesini idare eden. Yönetmen.
rekabet: Benzerinden üstün olmaya çalışma. Yarışma.
reklâm: Bir malın satışını sağlamak için onu halka tanıtma. İlân.
Ren: Almanya'nın doğu sınırında, kuzeye doğru akan nehir.
reprodüksiyon: Resmin bir benzerini alma. Kopyasını çıkarma.
Reşit Paşa (1799-1857): Osmanlı devrinin büyük devlet adamlarından biridir. Devlet idaresinde yenileşme gayesiyle «Tanzimatı Hayriye» fermanını padişaha kabul ettirmiştir.
revak: Üstü geniş saçakla örtülü yer.

rezil: Alçak, değersiz (insan). **Rezil olmak:** Utanılacak veya güç bir duruma düşmek.
rivayet bileşik zamanı: Bkz. s. 79.
roman: Bkz. s. 58, 64.
Rotterdam: Hollanda'nın ikinci büyük şehri ve en büyük limanı.
ruh-u mücerret: Bedenden ayrılmış ruh.
rugan: Parlak ayakkabı derisi.

S

Saba, Ziya Osman: Bkz. s. 165.
sabit: 1. Kalıcı. Devam edici. 2. İspatlanmış.
sade: 1. Katıksız. Basit. 2. Süssüz. Şatafatsız.
sahabe: Peygamber Hazreti Muhammet'e yakın olan, onun sevdiği insanlar.
sahte: Uydurma. Yapmacık.
sahtiyan: Tabaklanmış ve boyanmış deri.
saka: Evlere su taşıyan. Sucu.
saldırma: Silâh olarak kullanılan büyük bıçak.
salt: Yalnız, tek.
sanatoryum: Veremli hastaların tedavi edildiği hastane.
sanayi: 1. Sanatlar. 2. Endüstri.
sancak: 1. Bayrak. 2. Kenarı saçaklı ve üstüne bazı yazılar işlenmiş bayrak. 3. Osmanlı idaresinde, şimdiki vilâyetle kaza arasında bir idare bölümü. Mutasarrıflık.
sancaktar: Orduda sancağı taşıyan er.
sandviç: Arasına peynir yahut et gibi katık konmuş ekmek.
saten: Parlak ipekli kumaş. Atlas.
satıh: Yüzey.
saye: 1. Gölge. 2. Yardım: **Bu işi sayenizde başardım.**
sayfiye: 1. Yazlık. 2. Yaz mevsiminin geçirildiği serin yerler.
seciye: 1. Ruhsal özellik, huy. 2. Ahlâk.
sefer: 1. Defa, kere. 2. Yolculuk. 3. Savaş.
sefil: 1. Yoksul. 2. Değersiz, alçak (insan).
sekban: Yeniçerilerden bir yaya sınıfına verilen ad.
sema: Gök.
senaryo: Bir filmin olayını anlatan yazı.
serbest nazım: Bkz. s. 143
serim: Bkz. s. 78.
serdar: Başkomutan.
serhat: Sınır.
servet: Zenginlik. Mal.
seyahat eseri: Bkz. s. 32, 123.
seyyah: Görmek, tanımak için gezen turist. Gezgin.
seviye: Bir şeyin yükseklik derecesi. Düzey.
sıfat: Bkz. s. 38.
sıfat-fiil: Bkz. s. 48.
sır: 1. Gizli tutulan sebep, haber, bilgi. 2. Akıl ermeyen sebep.
Silistre: Bulgaristan'ın kuzey sınırlarına yakın bir şehir. Eskiden bizim idaremizdeydi. Namık Kemal tarafından yazılmış olan ve buranın savunmasını temsil eden «Vatan Yahut Silistre» isimli piyes de tanınmıştır.
sima: 1. Yüz. 2. Önemli insan.
simge: Bir düşünceyi anlatan işaret. Sembol.
sini: Üzerinde yemek yenen büyük ve bakırdan yapılmış tepsi.
sipahi: Yeniçeriler zamanında atlı asker.
sof: İnce, sert, seyrek bir çeşit yünlü kumaş.
sohbet: Bkz. s. 25, 40.
sonuç: Bkz. s. 50, 78.
sorumluluk: Bir işin gerektiği zaman hesabını verme. Mesuliyet.
sorun: Çözümlenecek güçlük. Mesele.
soyut: Madde değil, anlam halinde olan (isim).
suni: 1. İnsanlar tarafından yapılmış olan. Tabiî olmayan. 2. Yapmacık.
sükûn, sükûnet: Sessizlik, durgunluk.
sükût: Susma, sessizlik.
stüdyo: 1. Ressamın atelyesi. 2. Sinema filmi çekilen yer. 3. Radyo programının yayınlandığı yer.

Ş

şadırvan: Suyu ortasından gelen, üstü kapalı veya açık, bazılarının kenarı musluklu havuz.
şafak: 1. Güneş doğmadan önce ya da battıktan sonra ufukta beliren ay-

orkestra: Yaylı, nefesli sazlarla da... ve trampetten meydana gelmiş... zik takımı.
Ortaç, Yusuf Ziya: Bkz. ...
ortam: Bir canlının, iç... lar, durum. Mu...
Osman Paşa ...ne'yi s... kor...
...zan
...tanın-
şans: ...
şantung: ...eşit ipekli yahut keten ... Çin'in bir bölgesinden alınış...
şart: 1. Bir olayın gerçekleşmesi için gerekli durum. 2. Ortam.
şart bileşik zamanı: Bkz. s. 65, 79.
şebnem: Çiy.
şehadet: 1. Mahkemede gördüğünü, bildiğini söyleme. Tanıklık. 2. Şehit olma.
şerait: Şartlar. Ortam.
şırınga etmek: İlâcı iğne ile et veya damar içine vermek.
şifa: Hastalıktan kurtulma. İyi olma.
şifahen: Sözle, ağızdan (anlatma).
şüheda: Şehitler.
şöhret: Tanınma, herkesçe bilinme.
şule: Alev.
şükretmek: Allah'ın iyiliklerinden memnunluk duyduğunu bildirmek.

T

taarruz: Saldırı.
taassup: Bir düşünceye kuvvetle bağlanarak, onun dışında bir şey kabul etmeme. Darkafalılık.
tabelâ: 1. Dükkân, ticarethane, resmî dairenin isim levhası. 2. Ordu, okul, hastane gibi topluluklarda günlük erzak çeşitlerini gösteren çizelge. 3. Hastanın başucunda hastalığını ve hastalığın seyrini gösteren kâğıt.
tablo: Elle yapılmış, büyük boyda resim.

...nin: 1. Bir şeyin ölçüsünü gözle hesaplama. 2. Bir olayı ve sonucunu önceden kestirme.
...ahrip: Yıkma, harap etme.
tahsil: 1. Okuma, öğrenme, öğrenim. 2. Alma, toplama, elde etme.
Taif: Mekke şehri yakınında bir kasaba.
takat: 1. Güç, kuvvet. 2. Dayanma gücü.
takdir: Beğenme, övme.
takdirkâr: Beğenen, öven.
takip etmek: 1. İzlemek. 2. Arkasından gitmek. 3. Seyretmek.
takriben: Aşağı yukarı, yaklaşık olarak.
talimat: Bir görevliye, nasıl hareket edeceğini bildiren emir.
tamlama: Bkz. s. 10.
tango: Ağır ritimli bir dans.
Taraklı: Sakarya vilâyetinin Geyve ilçesine bağlı bir nahiye.
Tarancı, Cahit Sıtkı: Bkz. s. 62.
tarh: 1. (Matematikte) çıkarma. 2. (Vergi) koyma. 3. (Bahçede) çiçeklik.
tasarruf: 1. Bir kısmını harcamayarak biriktirme. 2. İstediği gibi kullanma: **Ahmet'in malına Mehmet tasarruf ediyor.**
tasavvur: Kafada tasarlama. Göz önüne getirip canlandırma.
tasvir: Bkz. s. 58.
Taşer, Suat: Bkz. s. 72.
tatbik etmek: 1. Farklarını anlamak için üst üste koymak. 2. İş haline getirmek, yapmak. Uygulamak.
tatmin: Doyurma. Memnun etme.
tav: 1. İşlenecek demirde ısı, tarlada nem. 2. Uygun durum.
tavır: Hareket tarzı. Durum. Hal.
tavsiye: İyi olduğunu söyleme. Öğütleme.
tavşanbıyığı: Bir çeşit yonca.
Taymis: İngiltere'de, Londra'nın içinden akan nehir.
tebaa: Bir devletin yönetimine bağlı olan insan. Uyruk.
Tecer, Ahmet Kutsi: Bkz. s. 30.
tedavi: Hastalığı iyi etme. Sağaltma.
teferruat: Bir şeyin önemsiz ve küçük tarafları. Ayrıntı.
tekel: 1. Bir malın yalnız bir insan yahut teşkilât tarafından alınıp satılması. İnhisar. 2. Bunu yapan idare. 3. (Büyük harfle) İçki, tütün satan hükümet kuruluşu.
teknik: 1. Bir işi yaparken uyulması gereken yol. Usul. 2. Fizik, kimya, matematik gibi bilimlerin hayata uygulanması. Fen.
tekniker: Mühendisle usta arasında yer alan bir teknikçi.
telâş: Üzüntü ile karışık acele.
temel cümlecik: Bkz. s. 129.
temennah: Eli alna götürerek selâm verme.
temin etmek: 1. Elde etmek, sağlamak. 2. İnandırmak.
teneffüs: 1. Nefes alma. 2. Dinlenme.
tentene: Dantel.
terk olunmak: Bırakılmak.
tersane: Gemi tezgâhı.
teselli: Avutma. Unutturma.
teslim: 1. Bırakma, verme. 2. Düşman karşısında dayanmaktan vazgeçme.
teşhir: Gösterme, tanıtma.
teşekkül: Kuruluş. Kurum.
tevhit: Birleştirme.
tez: 1. İleri sürülen fikir, daya. 2. Bir yüksek okulu bitirirken öğrencinin bir konu üzerinde hazırladığı genişçe inceleme, araştırma yazısı.
tezat: Zıtlık. Karşıtlık.
tıp: Doktorluk.
Tiflis: Sovyetler Birliği'ne dahil devletlerden, Kafkasya'da Gürcistan'ın başkenti.
timsal: Bir fikri anlatan işaret, resim. Rumuz. Sembol.
tip: Bkz. s. 84.
trajedi: İçindeki acıklı olaylarla insanda acıma, merhamet, korku duyguları uyandıran tiyatro eseri.
tufan: 1. Nuh Peygamber zamanında yağdığı ve bütün dünyayı su altında bıraktığı sanılan şiddetli yağmur. 2. Şiddetli yağmur.
Tuskegee (Taskici): Amerika Birleşik Devletleri'nden Alabama'da bir şehir.
turistik: Gezilip görülmeye değer güzelliği veya sanat eseri bulunan yer.
tuval: Üzerinde resim yapılmak için hazırlanmış bez.
tuvalet: 1. Yıkanma, traş olma, giyinip süslenme. 2. Karşısında giyinip süslenmeye yarayan aynalı mobilya. 3. Kadınların gece toplantılarında giydikleri iyi elbise. 4. Apteshane.
Tülbentçi, F. Fazıl: Bkz. s. 106.
türemiş kelime: Bkz. s. 94.

U

umde: İlke. Prensip.
unsur: Eleman. Öğe.
uygarlık: Bilim, teknik ve fikirce yükselmiş olma. Medeniyet.

Ü

ülkü: Bir kimsenin ermek istediği yüksek amaç. İdeal.
Ünaydın, Ruşen Eşref: Bkz. s. 43.
üniforma: Askerler, polisler gibi bir örnek giysi.
ünite: 1. Konu. 2. (İlâçta) ölçü.
ünlem cümlesi: Bkz. s. 97.
üye: Bir topluluğu meydana getiren bireylerden biri. Âza.

V

va'detmek: Gerçekleştirme sözü vermek.
vahim: Tehlikeli.
vakar: Ağırbaşlılık.
vantuz: Bazı hayvanlarda çekip emmeye yarar organ. Çekmen.
vasıf: Nitelik.
vasıl olmak: Varmak, erişmek, yetişmek.
vasiyet: Bir kimsenin kendi ölümünden sonra yapılacak istekleri.
vazife: Ödev. Görev.
vecit: Kendinden geçme. Coşkunluk.
vefasız: Arkadaşına, sözüne bağlı kalmayan.
veranda: Geniş, kapalı ve camlı balkon.
vicdan: İnsanda iyilik ve kötülüğü ayırma, ahlâka yönelme duygusu; iyiliği sevme duygusu.
vicdan hürriyeti: Dinî inançta, ibadette serbestlik.
Vidin: Şimdi Bulgaristan idaresinde bulunan, Tuna kıyısında bir şehir.
viran: Harap, yıkılmış.

virtüöz: Bir müzik aletini çalmakta büyük ustalık ve hüner sahibi olan sanatçı.
vitrin: Malların, müşteriye gösterilmek üzere dizildiği, önü camlı yer. Camekân.
vizite: Hekimin hastayı muayenesi.
vurgu: Bkz. s. 21.

W

Washington, Booker (Vaşington, Bukr) (1859-1915): Zenci asıllı Amerikan eğitimcisi. **Kölelikten Kurtuluş** adlı, tanınmış kitabı dilimize de çevrilmiştir.

Y

yâd: Yabancı, el.
yan cümlecik: Bkz. s. 129.
Yalçın, Hüseyin Cahit: Bkz. s. 24.
yaşmak: Eskiden kadınların yalnız gözlerini dışarda bırakacak şekilde başlarına sardıkları örtü.
yatağan: Ağzı uzun ve eğri savaş bıçağı.
yegâne: Tek. Bir.
yetenek: Bir işi yapmaya yeter bilgi ve tecrübe.
Yücel, Hasan Âli: Bkz. s. 114.

Z

zaaf: Zayıflık, kuvvetsizlik, güçsüzlük.
zamir: Bkz. s. 51.
zaptetmek: Zorla ele geçirmek.
zaptiye: Osmanlı idaresinde, polis ve jandarma gibi, emniyet memuru.
zarafet: 1. İncelik ve güzellik. 2. Nükte.
zarf: Bkz. s. 107, 144.
zarif: 1. İnce ve güzel. 2. Nükteli.
zaruret: Gereklik. Zorunluk. Sıkıntı.
zatürree: Sancı ve ateşle beliren bir akciğer iltihabı.
zayi olmak: 1. Kaybolmak. 2. Heder olmak.
zemin: Yer, toprak.
zırh: 1. Savaşta, silâhların etkisinden korunmak için giyilen çelik elbise. 2. Savaş aletleri üzerine kaplanan çelik tabakası.
zihniyet: Kanaat. Düşünce.
Ziya Paşa (1825-1880): Türk devlet adamı ve şair.
ziyaret etmek: Bir büyüğü yahut kutsal bir yeri görmeye ve gezmeye gitmek.
zümrüt: Yeşil ve saydam bir süs taşı.
Zürih: İsviçre'de Zürih kantonunun başkenti.

İÇİNDEKİLER

		Sayfa
İstiklâl Marşı	M. Âkif Ersoy	3
Öğretmen Marşı		6
Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi		7
Nasıl Yaşadımsa	Necati Cumalı	9
Genç Teknikçilerle Bir Konuşma	Willy Steaubli	11
Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	E. Arat	14
Su ve Orman (Serbest)	K. Z. Gençosman	16
Güvercin Avı	Y. K. Karaosmanoğlu	18
Çok Tehlikeli Bir İcat (Serbest)	Max Adeler (Çev: M. Kâhyaoğlu)	22
Asker Geçerken	H. C. Yalçın	24
Büyük Nutuk Nasıl Hazırlandı	F. R. Atay	27
Ağaçla Bulut (Serbest)	A. K. Tecer	29
Zincir Üstünde	F. R. Atay	31
Gece Nöbeti (Serbest)	A. J. Cronin (Çev: M. Ersin)	34
Mustafa Kemal'ler Tükenmez	Halim Yağcıoğu	36
Konuşmak	F. R. Atay	39
M. Kemal Paşa'yı Nasıl Tanıdım	R. E. Ünaydın	42
Karşıki Tarla	Necati Cumalı	45
Görünmez Değerler	C. F. Kettering (Çev: B. Göğüş)	49
Radyo	Y. Z. Ortaç	52
Kadın Kumaşları (Serbest)	R. H. Karay	54
Sofa	Peyami Safa	56
Türk Kadınının Eğitimi Üzerine Atatürk'ün Görüşleri	Atatürk	59
Yaşamak Sevgisi (Serbest)	C. S. Tarancı	61
Çocukluğumdaki Ev	R. H. Karay	63
Eski Konaklar (Serbest)	Yeni İstanbul'dan	66
Garcia'ya Mektup	Elbert Hubbard (Çev: Ö. R. Doğrul)	68
Tiyatro (Serbest)	Suat Taşer	71
Türkiye Türküsü	S. Kandemir Başar	73
Son Yaprak	O. Henry (Çev: M. Harmancı)	75
Minyatür Sanatı (Serbest)	Hüseyin Tahirzade	80
Ali Usta	Ömer Seyfettin	82
Han Duvarları	F. N. Çamlıbel	85
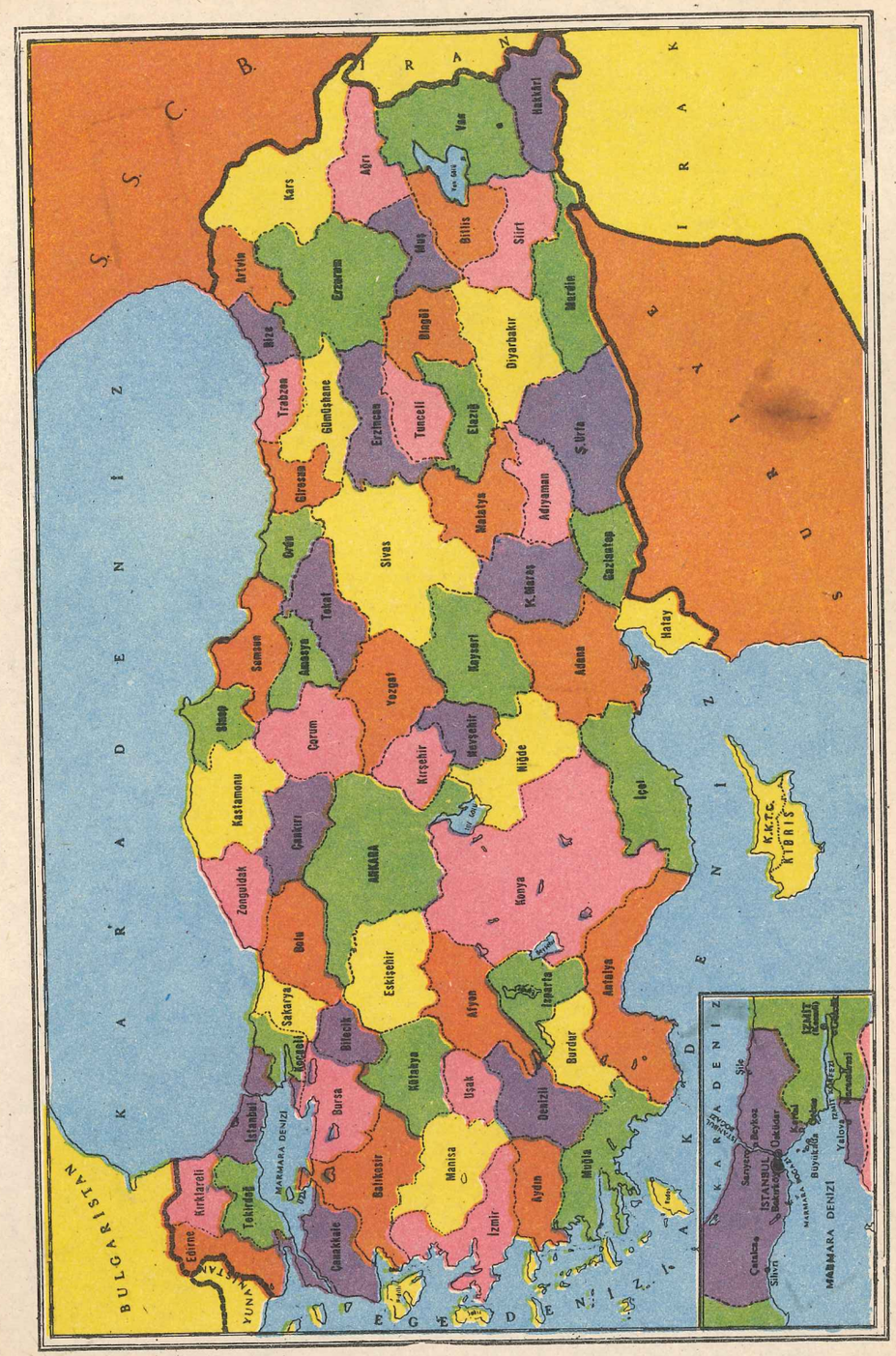
		Sayfa
Otoray Yolculuğu (Serbest)	R. N. Güntekin	90
Türk Sanatında Süs	C. Esat Arseven	92
Atatürk'ün Özellikleri	.....	95
Tarihte Türk Sanatları (Serbest)	Reşat Özalp	98
Güçlük - Kolaylık	Nurullah Ataç	100
Ahtapot Avı (Serbest)	Fikret Âdil	103
Uvyar Önünde	F. F. Tülbentçi	105
Atatürk'ten Hatıralar	C. Bayar	108
Atlanta Müzik Kulübü	C. Memduh Altar	111
Düzenli Yaşama, Düzenli Ev (Serbest)	H. Âli Yücel	113
Bursa'da Yeşiller	Salâhattin Batu	115
Bahar Sevinci (Serbest)	Nihat Genç	117
İhtiyar Balıkçı	J. Le Breho (Çev: T. Yücel)	118
Magosa Zindanına Doğru	Namık Kemal	121
Namık Kemal'in Özel Hayatı (Serbest)	A. Ekrem Bolayır	124
Sakarya Savaşı'nda	A. Gündüz	126
Öğüt	Karacaoğlan	130
İşinden Ayrı	Samim Kocagöz	132
Eski Çekmeceler	H. Şehsuvaroğlu	137
Çamlıca'da Bahar (Serbest)	Abdülhak Şinasi Hisar	140
Sancaktar	F. Hüsnü Dağlarca	142
Kendi Eserleri	A. Daudet (Çev: N. Otman)	144
Seyirci (Serbest)	Muhsin Ertuğrul	147
Atatürk'ün Milliyetçilik İlkesi	Muzaffer Uğraşkan	150
Güzel Huy	Salâhattin Batu	152
Atatürk'ün Kendini Yetiştirmesi	E. Z. Karal	153
Evliya Çelebi (Serbest)	Çağatay Uluçay	155
Meçhul Askerin Mezarı Başında	Atatürk	157
Ağustos Şafağı	Şahinkaya Dil	160
Meslek Ahlâkı	Foerster	162
Mesut Olmak Vardır (Serbest)	Z. O. Saba	165
Sözlük ve İndeks	.....	166